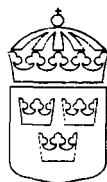

Socialutskottets betänkande

1989/90:SoU17

Socialpolitik — inriktning och anslag

1989/90
SoU17

Sammanfattning

I betänkandet behandlas först frågor om inriktningen av socialpolitiken mot bakgrund av uttalanden i budgetpropositionen och olika motionsyrkanden väckta under den allmänna motionstiden. I betänkandets andra del behandlas samtliga anslagsyrkanden och andra yrkanden i budgetpropositionen och de motioner från allmänna motionstiden som rör anslagen för budgetåret 1990/91. Regeringen har dock i senare propositioner föreslagit ändrade anslag under A 2, A 3, E 2, E 10 och G 4. Dessa anslag behandlas därför inte i detta betänkande.

Utskottet ställer sig helt bakom den inriktning av socialpolitiken som redovisas i budgetpropositionen. Samtliga oppositionspartier har lagt fram förslag till socialpolitiska åtgärder med en delvis annan inriktning. Dessa motioner avstyrks av utskottet.

Även när det gäller anslagen ställer sig utskottet bakom regeringens förslag i budgetpropositionen. På tre punkter föreslår dock utskottet att riksdagen ger regeringen till känna en något annan uppfattning. Det gäller skolans sex- och samlevnadsundervisning, där utskottet anser det angeläget att skolöverstyrelsen även under det kommande budgetåret med bidrag från anslaget Insatser mot aids kan genomföra de utbildnings- och informationsinsatser som planerats. I fortsättningen bör dock medel för en fortsatt reformering av utbildningen beviljas över utbildningsbudgeten. Utskottet anser vidare att förutsättningarna för att inrätta en statlig barnombudsmannatjänst bör utredas ytterligare. Det gäller bl.a. arbetsuppgifter, organisatoriska frågor och frågan om finansieringen av verksamheten. Slutligen anser utskottet att det finns anledning att överväga ett permanent stöd till kvinnojourerna och deras riksorganisation. Regeringen bör också överväga på vilket sätt en resursförstärkning kan ske.

De tre borgerliga partierna redovisar i reservationer var för sig sin syn på inriktningen av socialpolitiken. I en gemensam reservation redovisar dessa partier vidare en annan uppfattning i fråga om valfriheten i vård och omsorg. Vpk¹ reserverar sig i detta avsnitt till förmån för en social välfärdsutredning. Mp reserverar sig om behovet av förslag till åtgärder för en värdig vård.

I fråga om anslagen har ett fyrtiotal reservationer och två särskilda yttranden anmälts. Fp har reserverat sig bl.a. till förmån för motionsyrkanden om statsbidrag för insatser mot köer i vården m.m. på 200 milj.kr. och för ombyggnad för att ge möjlighet till eget rum inom vårdinstitutioner med 100 milj.kr. årligen under fem år. C har reserverat sig bl.a. till förmån för ett motionsyrkande om statligt stöd för utbyggnaden av gruppbofästade på 500 milj.kr. Vpk har reserverat sig bl.a. till stöd för motionsyrkanden om statsbidrag till minskad helgtjänstgöring m.m. i sjukvården på 2 000 milj.kr. och till minskad helgtjänstgöring m.m. i hemtjänsten på 1 000 milj.kr.

Av innehållsförteckningen på betänkandets sista sidor framgår hur de övriga reservationerna och de särskilda yttrandena fördelar sig på olika områden och partier. I en bilaga redovisas i tabellform oppositionspartiernas i reservationer anmälda anslagsalternativ.

FEMTE HUVUDTITELN

Proposition 1989/90:100 bil. 7

Regeringen har under punkterna A 1, A 4 och A 5 (s. 13–17) föreslagit

A 1 att riksdagen till Socialdepartementet för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 34 671 000 kr.,

A 4 att riksdagen till Informationsförsörjning för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 1 270 000 kr.,

A 5 att riksdagen till Insatser mot aids för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 193 500 000 kr.,

Regeringen har under punkterna C 1 (s. 30–31), C 4 (s. 34–35), C 6 och C 7 (s. 36–37) föreslagit

C 1 att riksdagen till Allmänna barnbidrag för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 12 075 000 000 kr.,

C 4 att riksdagen till Bidragsförskott för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 2 055 000 000 kr.,

C 6 att riksdagen till Särskilt bidrag för vissa adoptivbarn för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 8 200 000 kr.,

C 7 att riksdagen till Bidrag till kostnader för internationella adoptioner för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 8 000 000 kr.

Regeringen har under punkterna E 1, E 3–E 9 och E 11–19 (s. 73–113) föreslagit

E 1 att riksdagen till Socialstyrelsen för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 196 144 000 kr.,

E 3 att riksdagen till Statens rättskemiska laboratorium för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 26 702 000 kr.,

E 4 att riksdagen till Statens rättsläkarstationer för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 37 649 000 kr.,

E 5 att riksdagen till Rättspsykiatriska stationer och kliniker för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 105 372 000 kr.,

E 6 att riksdagen till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 9 825 000 kr.,

E 7 att riksdagen till WHO-enheten för rapportering av läkemedelsbiverkningar för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 2 146 000 kr.,

E 8 att riksdagen till Statens institut för psykosocial miljömedicin för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 4 374 000 kr.,

E 9 att riksdagen till Statens bakteriologiska laboratorium: Uppdragsverksamhet för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 1 000 kr.,

E 11 att riksdagen till Statens bakteriologiska laboratorium: Försvarsmedicinsk verksamhet för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 4 604 000 kr.,

E 12 att riksdagen till Statens bakteriologiska laboratorium: Utrustning för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 3 190 000 kr.,

E 13 att riksdagen till Bidrag till hälsouppllysning m.m. för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 6 764 000 kr.,

E 14 att riksdagen till Epidemiberedskap m.m. för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 19 462 000 kr.,

E 15 att riksdagen till Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut för budgetåret 1990/91 anvisar ett anslag på 29 925 000 kr.,

E 16 att riksdagen till Bidrag till allmän sjukvård m.m. för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 4 613 682 000 kr.,

E 17 att riksdagen till Specialistutbildning av läkare m.m. för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 37 089 000 kr.,

E 18

1. att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att åtgärder för sjukvårdens säkerhet får vidtas inom en kostnadsram på 15 000 000 kr.,

2. att riksdagen till Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 62 790 000 kr.,

E 19 att riksdagen till Driftkostnader för beredskapslagring m.m. för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 67 210 000 kr.

F 1 att riksdagen till Bidrag till kommunal barnomsorg för budgetåret 1990/91 beräknar ett förslagsanslag på 12 064 000 000 kr.,

F 2 att riksdagen till Bidrag till hemspråksträning i förskolan för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 39 150 000 kr.,

F 3 att riksdagen till Barnmiljörådet för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 4 472 000 kr.,

F 4 att riksdagen till Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 4 688 000 kr.

Regeringen har under punkterna G 1—G 3 och G 5—12 (s. 128—144) föreslagit

G 1 att riksdagen till Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m. för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 3 157 821 000 kr.,

G 2

1. att riksdagen godkänner de i propositionen förordade riktlinjerna för Statsbidrag till servicelinjer m.m.,

2. att riksdagen till Bidrag till färdtjänst, servicelinjer m.m. för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 640 000 000 kr.,

G 3 att riksdagen till Kostnader för viss omsorg om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 40 136 000 kr.,

G 5 att riksdagen till Ersättning till televerket för texttelefoner för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 39 100 000 kr.,

G 6 att riksdagen till Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 58 192 000 kr.,

G 7 att riksdagen till Kostnader för viss verksamhet för handikappade för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 37 533 000 kr.,

G 8 att riksdagen till Statens hundskola för budgetåret 1990/91 beräknar ett förslagsanslag på 1 000 kr.,

G 9 att riksdagen till Statens handikappråd för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 5 202 000 kr.,

G 10 att riksdagen till Bidrag till handikapporganisationer för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 79 075 000 kr.,

G 11 att riksdagen till Bilstöd till handikappade för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 214 163 000 kr.,

G 12 att riksdagen till Omställningsbidrag till hundskolan för budgetåret 1990/91 anvisar ett anslag på 1 300 000 kr.

Regeringen har under punkterna H 1—H 4 (s. 153—159) föreslagit

H 1 att riksdagen till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 9 167 000 kr.,

H 2 att riksdagen till Bidrag till missbrukarvård och ungdomsvård för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 950 000 000 kr.,

H 3 att riksdagen till Bidrag till organisationer för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 59 135 000 kr.,

H 4 att riksdagen till Utvecklings- och försöksverksamhet för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 26 167 000 kr.

Regeringen har under punkterna I 1—I 3 (s. 161—163) föreslagit

I 1 att riksdagen till Bidrag till Världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m.m. för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 28 600 000 kr.,

I 2 att riksdagen till Vissa internationella kongresser i Sverige för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 1 539 000 kr.,

I 3 att riksdagen till Medverkan i EG:s aktionsprogram mot cancer för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 1 000 000 kr.

Motioner

1989/90:So208 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen beslutar att kvinnojourerna och Riksorganisationen kvinnojourer i Sverige (ROKS) för budgetåret 1990/91 skall beviljas 5 milj.kr. i organisationsanslag i enlighet med vad i motionen anförts.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:A802.

1989/90:So213 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

12. att riksdagen till stöd för kvinnojourer för våldsoffer för budgetåret 1990/91 anslår 500 000 kr.,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om mansjourer/kriscentra.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Ju607.

1989/90:So215 av Eva Johansson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige.

1989/90:So227 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

2. att riksdagen beslutar om inrättande av ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp.

3. att riksdagen anslår 11 milj.kr. under särskilt anslag för inrättandet av ett center för barn med ovanliga handikapp,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att grundbidraget för bilstöd skall följa kostnadsutvecklingen,

10. att riksdagen beslutar att till socialdepartementets anslag G 11 Bilstöd till handikappade för budgetåret 1990/91 anvisa ytterligare 15 milj.kr., dvs. 234 163 000 kr.,

15. att riksdagen beslutar om inrättande av ett centrum för diagnostik och rehabilitering av vissa svårdiagnostiserade hjärnskador i enlighet med vad som anförs i motionen,

16. att riksdagen beslutar anslå 10 milj.kr. för budgetåret 1990/91 under särskilt anslag till inrättande av ett centrum för diagnostik och rehabilitering av vissa svårdiagnostiserade hjärnskador,

18. att riksdagen beslutar att till socialdepartementets anslag G 10 Bidrag till handikapporganisationer för budgetåret 1990/91 anvisa ytterligare 25 milj.kr., dvs. 109 075 000 kr.

1989/90:So231 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om socialpolitiska riktlinjer för reformer i syfte att förbättra levnadsvillkoren för människor som lever i det glömda Sverige.

1989/90:So233 av Anders Castberger (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om att anslaget som avses för insatser på arbetsplatser skall kunna fördelas till varje facklig, ideell eller arbetsgivarorganisation för arbete i enlighet med syftet,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om att de medel som finns under anslaget H 3, underanslag 1, till minst 30 % skall kunna användas av kommuner, landsting och ideella organisationer för tidig upptäckt och tidiga insatser bland missbrukare (sekundär prevention).

1989/90:So243 av Sture Thun m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om behovet av stöd till Synskadades riksförbunds rekreations- och kursgård Almåsa.

1989/90:So248 av Gunhild Bolander m.fl. (c, s, m, fp, vpk, mp) vari yrkas att riksdagen beslutar att Föreningen Fruktdrycker erhåller ett fast organisationsstöd via eget underkonto inom H 3 i socialdepartementets budget.

1989/90:So256 av Ulla Tillander m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om principerna för en förnyelse av den sociala välfärden.

1989/90:So264 av Erling Bager och Kenth Skårvik (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om ökat stöd till Riksförbundet Föräldraföreningen mot narkotika.

1989/90:So269 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till statsbidrag för att initiera minskad helgtjänstgöring inom vården enligt motionens förslag.

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till statsbidrag för att initiera kortare arbetsdag inom hemtjänsten enligt motionens förslag,

3. att riksdagen beslutar att under anslaget Bidrag till allmän sjukvård m.m. anslå 2 000 milj.kr. utöver regeringens förslag,

4. att riksdagen beslutar att under anslaget Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m. anslå 1 000 milj.kr. utöver regeringens förslag.

1989/90:So270 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att anslag till ROKS skall utgå som organisationsbidrag,

2. att riksdagen för budgetåret 1990/91 under anslaget H 3. Bidrag till organisationer anslår 2 000 000 kr. till Riksorganisationen för kvinnojourer.

1989/90:So271 av Ylva Johansson m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 150 000 kr. utöver regeringens förslag till socialdepartementet m.m. anslag A 4 Informationsförsörjning eller således 1 426 000 kr.

1989/90:So274 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att de i motionen anförda riktlinjerna bör läggas till grund för den framtida socialpolitiken,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en satsning på ökad valfrihet inom den sociala tjänstesektorn.

1989/90:So281 av Eva Johansson och Ingegerd Sahlström (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förhöjt bidrag till FMN-Riks.

1989/90:So285 av Ulla Johansson och Kjell Nilsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av stöd till Synskadades riksförbunds rekreations- och kursgård vid Almåsa.

1989/90:So286 av Karin Israelsson och Rune Thorén (c) vari yrkas att riksdagen beslutar om en uppräknig av statsbidraget till nykterhetsorganisationerna med 10 milj.kr. utöver regeringens förslag för budgetåret 1990/91.

1989/90:So293 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen till anslaget E 16, Bidrag till allmän sjukvård m.m., för budgetåret 1990/91 anslår 10 000 000 kr. utöver vad regeringen anslagit till psykoterapeutisk verksamhet eller således 29 000 000 kr.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Sf347.

1989/90:So295 av Ann-Cathrine Haglund och Birgitta Rydle (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen framförts om angelägenheten av att det allmänna ger stöd till kvinnojourerna och till Riksorganisationen för Kvinnojourer i Sverige.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Ju819.

11. att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 10 milj.kr. utöver vad som föreslagits i regeringens proposition till handikapporganisationerna.

1989/90:So312 av Martin Olsson och Kersti Johansson (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om medel för upplysning syftande till en begränsning av tobaksbruket och tobakens skadeverkningar.

1989/90:So314 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

6. att riksdagen till statligt stöd för utbyggnaden av gruppbofästader för budgetåret 1990/91 anslår 500 milj.kr.

1989/90:So315 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

2. att riksdagen till anslaget G 10. Bidrag till handikapporganisationer för budgetåret 1990/91 anslår 7 000 000 kr. utöver regeringens förslag eller således 86 075 000 kr. till centrala handikapporganisationer.

1989/90:So316 av Anita Stenberg m.fl. (mp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att stödet till folkrörelsernas arbete för att förebygga narkotikamissbruk bör ökas.

1989/90:So317 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

9. att riksdagen för budgetåret 1990/91 på socialdepartementets anslag H 3. Bidrag till organisationer anslår ytterligare 10 000 000 kr., dvs. 69 135 000 kr.

1989/90:So318 av Anita Stenberg m.fl. (mp) vari yrkas

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att länkverksamhet i skilda former skall få ges bättre resurser och att olika behandlingsformer för alkoholister får stöd.

1989/90:So320 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökat statligt stöd till kvinnojourerna.

1989/90:So321 av Karin Israelsson m.fl. (c) vari yrkas

3. att riksdagen för en kampanj mot alkoholen inom anslaget Bidrag till organisationer för budgetåret 1990/91 anslår 10 000 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit.

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökat stöd till folkrörelser som upprätthåller alkoholfria miljöer.

1989/90:So323 av Gunilla André och Karin Starrin (c) vari yrkas

6. att riksdagen till Riksorganisationen för Kvinnojourer i Sverige anslår 500 000 kr. utöver nuvarande bidrag.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:A817.

1989/90:So324 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en social välfärdsundersökning med samma inriktning som makarna Inghes "den ofärdiga välfärden".

1989/90:So401 av Ingrid Ronne-Björkqvist och Carl-Johan Wilson (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att socialstyrelsens tillsynsenhet för den region som skall motsvara Linköpings och Göteborgs sjukvårdsregioner placeras i Jönköping.

1989/90:So409 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd och hjälp till torterade flyktingar.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Sf605.

1989/90:So418 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om flyktingar med särskilda behov.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Sf610.

1989/90:So421 av förste vice talman Ingegerd Troedsson m.fl. (m,fp,c) vari yrkas att riksdagen beslutar att socialstyrelsens regionala tillsynsenhet för Uppsala-Örebro-regionen förläggs till Uppsala.

1989/90:So429 av Sten Svensson m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen till insatser mot aids för budgetåret 1990/91 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 11 milj.kr. förhöjt reservationsanslag på 204 500 000 kr..

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att erforderliga resurser inom ramen för aids-anslaget ställs till skolöverstyrelsens förfogande.

1989/90:So430 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade insatser för vidareutbildning av lärare och information till elever om hiv och andra sexuellt överförbara smittämnen.

1989/90:So432 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) vari yrkas

2. att riksdagen beslutar anslå 20 milj.kr. för budgetåret 1990/91 för att stimulera utbyggnaden av olika vård- och boendeanternativ för psykiskt sjuka,

6. att riksdagen för budgetåret 1990/91 beslutar anslå 5 milj.kr. som stöd för anhörig- och demensföreningarna.

1989/90:So436 av Rosa Östh m.fl. (c) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande resurser till SÖ för skolinformation om HIV/AIDS.

1989/90:So437 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att rätten till valfrihet i vården skrivs in i hälso- och sjukvårdslagen i enlighet med vad i motionen anförts,

2. att riksdagen, i avvaktan på det i motionen föreslagna försäkrings-systemet, hos regeringen begär förslag om en vårdgaranti i enlighet med vad i motionen anförts.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Sf259.

1989/90:So438 av Inger Schörling m.fl. (mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att alla som varit utsatta för tortyr skall erbjudas sakkunnig behandling psykiskt och fysiskt vid ett centrum för rehabilitering av tortyroffer.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Sf615.

1989/90:So443 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om relationen mellan offentlig och privat vård,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att staten tar sitt ansvar för hälso- och sjukvården,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om landstingens roll.

1989/90:So449 av Sten Svensson m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag som innebär att rätten till valfrihet i vården skrivs in i hälso- och sjukvårdslagen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en lag om vårdgaranti enlighet med vad som i motionen anförts.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Sf276.

1989/90:So456 av Ingegerd Sahlström m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inrättande av en specialklinik för rehabilitering av patienter med svåra skall/hjärnskador.

1989/90:So468 av Ragnhild Pohanka och Anita Stenberg (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bredden av yrkesgrupper på ungdomsmottagningar,

2. att riksdagen anslår 5 milj.kr. i stimulansbidrag till ungdomsmottagningar med denna breda yrkesrepresentation.

1989/90:So469 av Stig Gustafsson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om IPM:s angelägna behov av resurser.

1989/90:So472 av Hans Göran Franck m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att åtgärder bör vidtas för att snabbt tillförsäkra tortyrskadade vård och behandling i olika delar av landet.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Sf626.

1989/90:So473 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) vari yrkas

2. att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår ett extra bidrag om 3 milj.kr. för tobaksinformation.

1989/90:So489 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen till Statens rättsläkarstationer för budgetåret 1990/91 anslår 5 501 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit eller således 43 150 000 kr.

1989/90:So495 av Hans Lindblad och Kerstin Ekman (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förverkligandet av 1987 års totalförvarsbeslut vad avser sjukvården i krig.

1989/90:So499 av Karin Israelsson (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att anslaget till statens rättsläkarstationer uppförs med 43 150 000 kr.

1989/90:So501 av Ingegerd Wärnersson och Anita Jönsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ett behandlingshem för barnsoldater.

1989/90:So508 av Karin Israelsson och Ulla Tillander (c) vari yrkas att riksdagen till statens institut för psykosocial miljömedicin, E 8, anvisar det förslagsanslag som äskats av IPM.

1989/90:So509 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen för budgetåret 1990/91 till statens rättsläkarstationer anslår 5,5 milj.kr. mer än regeringen föreslagit eller således 43 149 000 kr.

1989/90:So510 av Göran Allmér (m) vari yrkas

2. att riksdagen beslutar att ur anslaget A 5. Insatser mot aids inom socialdepartementets huvudtitel för budgetåret 1990/91 anvisa 300 000 kr. till Kamratföreningen NU i Danderyd.

1989/90:So516 av Leif Olsson och Kenth Skårvik (fp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att handikapporganisationer, bl.a. RmR, ges ökat stöd till information om primär fibromyalgi.

1989/90:So520 av Anita Stenberg (mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det av socialstyrelsen framställda förslagsanslaget för budgetåret 1990/91 till statens rättsläkarstationer ej sänks.

1989/90:So521 av Claes Roxbergh m.fl. (mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av förslag till åtgärder för värdig vård.

1989/90:So525 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen till anslaget E 8, Statens institut för psykosocial miljömedicin för budgetåret 1990/91 anslår 500 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit, eller således 4 374 000 kr., för tillsättande av en tjänst som forskningsassistent och till ensam sekreterarresurs.

1989/90:So531 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om effektiviteten inom sjukvården,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kösituationen inom sjukvården,

3. att riksdagen beslutar att den icke utnyttjade reservationen för budgetåret 1988/89 omfattande 29 milj.kr. överförs till budgetåret 1990/91 för användning mot köerna inom sjukvården,

4. att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 200 milj.kr. för insatser mot köerna inom sjukvården,

13. att riksdagen beslutar införa ett speciellt statsbidrag under 5 år i syfte att stimulera ombyggnaden av institutioner så att rätten till eget rum kan förverkligas under mitten av 1990-talet,

14. att riksdagen hos regeringen begär förslag om villkoren för att erhålla statsbidrag för ombyggnad av institutioner så att rätten till eget rum skall kunna förverkligas,

15. att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 100 milj.kr. i syfte att stimulera ombyggnaden av institutioner för att förverkliga rätten till eget rum.

1989/90:So536 av Sigge Godin m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 10 milj.kr. till psykiatrisk vård för flyktingar enligt vad i motionen anförts.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Sf644.

1989/90:So541 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

2. att riksdagen till socialdepartementets anslag, A 5. Insatser mot aids, för budgetåret 1990/91 anslår 13 milj.kr. utöver regeringens förslag till fördjupad information riktad till ungdomar om HIV/aids.

1989/90:So625 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en barnombudsmannatjänst bör inrättas.

1989/90:So629 av Anita Stenberg m.fl. (mp) vari yrkas

1. (delvis) att riksdagen beslutar att en statlig barnombudsmannatjänst inrättas och att varje kommun bör ha en motsvarande tjänst på hel- eller halvtid.

1989/90:So636 av Gunilla André (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär ett förslag om inrättandet av en barnombudsman.

1989/90:So638 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen till anslaget F 3. Barnmiljörådet för budgetåret 1990/91 anslår 700 000 kr. utöver vad regeringen anslagit i enlighet med Barnmiljörådets anslagsframställan,

2. att riksdagen till anslaget F 3. Barnmiljörådet anslår 1 500 000 kr. för inrättandet av en tjänst som barnombudsman vid Barnmiljörådet.

1989/90:So641 av Sven-Gösta Signell m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en barnombudsman med placering på allmänna barnhuset.

1989/90:So643 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att utveckla välfärden på landsbygden.

1989/90:So646 av Kersti Johansson m.fl. (c) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till kriscentra för män.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:A815.

Inriktningen av socialpolitiken

Under detta avsnitt behandlas enbart yrkanden och uttalanden om den mer allmänna inriktningen av socialpolitiken. Yrkanden med konkreta förslag behandlar utskottet senare i särskilda ämnesbetänkanden eller under avsnittet om anslagen.

Budgetpropositionen

I budgetpropositionen 1989/90:100 bil. 7 redovisar regeringen sin syn på inriktningen av socialpolitiken. Där uttalas inledningsvis att socialpolitiken utgör grunden i välfärdssamhället och att den svenska socialpolitiken även i fortsättningen skall bygga på generella åtgärder och vara en socialpolitik för hela folket.

I propositionen framhålls att det sociala välfärdssystemet är ett uttryck för en fördelningspolitik som bygger på solidaritet och rättvisa. En stabil social välfärd är också ett viktigt inslag i regeringens arbete för att skapa balans i den svenska ekonomin. En väl fungerande socialpolitik underlättar en strukturell anpassning i ekonomin, vilket bidrar till ökad ekonomisk tillväxt, heter det vidare.

Enligt propositionen förutses under de kommande åren en ökning av de sociala utgifterna, bl.a. till följd av kraftigt ökade utgifter inom främst socialförsäkringen. Detta har enligt budgetpropositionen följande orsaker.

Befolkningsutvecklingen är en faktor som på flera sätt påverkar verksamhetsområdet. Antalet barn som föds ökar, vilket innebär ökade krav på främst föräldraförsäkring och barnomsorg. Bland de yrkesverksamma ökar andelen i gruppen 50—64 år, vilket inverkar på bl.a. behoven av hälso- och sjukvård och sjukpenning. Antalet äldre över 80 år ökar, vilket bidrar till ökade anspråk på hälso- och sjukvård, omsorg, social service och pensioner. Dessa volymökningar har en omedelbar och kraftig inverkan på kostnadsutvecklingen inom verksamhetsområdet.

Utvecklingen inom vissa av socialförsäkringens delområden med utbyggnaden av föräldraförsäkringen samt ändrad praxis inom arbetskadeförsäkringen ligger också bakom kostnadsökningarna.

I propositionen betonas vidare att arbetsmarknadsläget har stor betydelse inom den personalintensiva vård- och servicesektorn. I den pågående högkonjunkturen med en stark efterfrågan från näringslivet

är denna sektor utsatt för en svår och ökande konkurrens om arbetskraften. Detta medför enligt propositionen svårigheter att upprätthålla en kvantitativt och kvalitativt hög nivå i verksamheten.

Beträffande budgetförslagets huvudinriktning anføres bl.a. följande.

Det *ekonomiska stödet till barnfamiljerna* syftar till att utjämna skillnader i ekonomiska villkor mellan barnfamiljer och familjer utan barn samt till att skapa en rättvis fördelning mellan olika typer av barnfamiljer. Barnbidragen, som utges med samma belopp för alla barn under 16 års ålder, betalas ut till ca en miljon familjer med sammanlagt 1,6 miljoner barn. Familjer med tre eller flera barn får dessutom flerbarnstillägg. Barnbidragen höjdes den 1 januari 1990 med 900 kr. per barn och år.

Bostadsbidrag utges till ca 230 000 familjer med ca 465 000 barn.

Riksdagen beslutade förra året om riktlinjer för en fortsatt utbyggnad av föräldraförsäkringen fram till 18 månaders ersättning enligt sjukpenningnivån. Som ett andra steg i denna utbyggnad föreslås nu att de nuvarande 90 dagarna med ersättning enligt garantinivån omvandlas till ersättning enligt sjukpenningnivån den 1 juli 1990. Föräldraförsäkringen omfattar därmed 15 månader med full ersättning. Därutöver utgår den tillfälliga föräldrapenningen för högst 60 dagar under ett år, vårdbidrag till förälder med handikappat barn och bidragsförskott för barn, vars föräldrar lever åtskilda.

Det sammanlagda statliga stödet till barnfamiljerna år 1990 beräknas till 46 260 milj.kr.

Genom *socialförsäkringssystemet* garanteras medborgarna en allmän ekonomisk trygghet vid ålderdom samt ersättning för inkomstbortfall vid sjukdom och handikapp. Socialförsäkringen omfattar sjukförsäkring (inkl. tandvårdsförsäkring), föräldraförsäkring, folkpensioner med pensionstillskott, allmän tilläggspension, arbetsskadeförsäkring och delpensionsförsäkring.

De ersättningar som utges från socialförsäkringen har, enligt propositionen, en mycket stor fördelningspolitisk betydelse. Omkring 26,5 % av den totala privata konsumtionen i landet sker med hjälp av de ersättningar som efter skatteavdrag betalas ut från socialförsäkringen och vissa andra stödsystem.

I propositionen uppges att ett omfattande utvecklingsarbete pågår inom socialförsäkringen. En ökning har under senare år skett vad gäller både långa sjukskrivningar och förtidspensioneringar. För att bryta denna utveckling krävs, enligt propositionen, en satsning på aktiv rehabilitering och förbättringar i arbetsmiljön. Regeringen har nyligen lagt fram förslag som utgör ett första steg i en sådan satsning (proposition 1989/90:62). Åtgärder vidtas för att de människor som är i behov därav skall kunna få tillgång till lämpliga yrkesinriktade rehabiliteringsåtgärder. En aktiv rehabiliteringspolitik är också av stor betydelse för möjligheterna att bryta den ogynnsamma kostnadsutvecklingen inom socialförsäkringen, heter det i propositionen. Insatser föreslås

nu för att förstärka och effektivisera socialförsäkringens administration och roll i detta arbete. Regeringen avser att senare återkomma med mer omfattande och genomgripande förslag i dessa frågor.

De totala kostnaderna för *hälso- och sjukvården* beräknas under år 1989 till drygt 90 miljarder kronor. Beloppet motsvarar ca 9 % av bruttonationalprodukten. Staten bidrar med närmare en fjärdedel av kostnaderna genom bl.a. bidrag från den allmänna sjukförsäkringen och andra typer av bidrag, t.ex. skatteutjämningsbidrag till sjukvårdshuvudmännen och läkemedelsrabatten i öppen vård.

Enligt propositionen har antalet anställda inom hälso- och sjukvård samt tandvård mer än fördubblats under perioden 1970—1988 och uppgår nu till ca 450 000 personer. Antalet vårdplatser har successivt minskat i takt med att medelvårdtiderna kunnat reduceras genom effektivare behandlingsinsatser och genom att alltmer vård kan ges i öppna former och i patientens eget hem.

I propositionen anförs att trots att betydande framsteg gjorts och trots att hälso- och sjukvården nu har fler anställda än någonsin finns på sina håll brister i vårdens tillgänglighet och service. Resurserna utnyttjas inte alltid optimalt. Betydande regionala och lokala skillnader i tillgång på resurser och skillnader i hälsoläge eller sjuklighet kan iakttagas utan att något säkerställt positivt samband går att utläsa. T.ex. varierar kostnaderna för hälso- och sjukvård inkl. tandvård från 8 000 kr. till nära 12 000 kr. per invånare och år mellan olika delar av landet. Relativt betydande åtgärder för att höja effektiviteten bör därför kunna göras inom tillgängliga ramar.

Arbetet inom hälso- och sjukvården måste, enligt propositionen, inriktas på att ge patienterna bättre tillgänglighet till en hälso- och sjukvård av god kvalitet oavsett var de bor i landet. Möjligheterna att välja var man vill bli behandlad bör ökas. Personalen måste ges ökad arbetstillfredsställelse och bättre utbyte av sina insatser. Ansvar och befogenheter måste föras ned i organisationen och friare former skapas för verksamheten. System måste skapas för att kunna upptäcka och avlägsna "flaskhalsar". Den samhällsekonomiska effektiviteten inom den samlade vård- och socialförsäkringssektorn måste ökas bl.a. genom en bättre samordning av insatser för vård och rehabilitering. Detta är enligt propositionen avgörande när det gäller att förkorta lidandet för den enskilde och öka hans förutsättningar att komma tillbaka till ett aktivt socialt liv och yrkesliv.

I propositionen understryks att ansvaret för de åtgärder som krävs i första hand vilar på sjukvårdens huvudmän, landstingen. Statsmakterna har emellertid ett övergripande ansvar för mål och riktlinjer för verksamheten och bidrar till lösandet av aktuella problem. Exempel på detta är det årliga bidraget om 140 milj.kr. för att lösa vissa köproblem och bidraget om 50 milj.kr. för år 1990 för att åstadkomma förändringar som skall öka tillgängligheten till och produktiviteten i vården.

I propositionen uppges vidare att utbyggnaden av *barnomsorgen* fortsätter i enlighet med riksdagens beslut hösten 1985. För att underlätta kommunernas möjligheter att uppfylla utbyggnads målet höjs statsbidragen fr.o.m. den 1 januari 1990 med sammanlagt drygt 900 milj.kr.

Genom riksdagsbeslutet hösten 1985 lades principerna fast för att förverkliga en rätt för alla barn att delta i barnomsorgs verksamheten från ett och ett halvt års ålder till dess de börjar skolan. Barn vars vårdnadshavare förvärvsarbetar eller studerar skall erbjudas plats i kommunalt daghem, föräldrakooperativ eller familjedaghem. För barn som är i familjedaghem eller vars föräldrar är hemarbetande avses deltagande i öppen förskola eller plats i deltidsgrupp.

Den angivna målsättningen skall uppfyllas genom en planmässig utbyggnad som innebär att barnomsorgen för alla barn i åldern 1 1/2—7 år skall täcka efterfrågan senast vid utgången av år 1991.

Enligt propositionen måste *äldreomsorgen* även i fortsättningen ges hög prioritet. I den av riksdagen antagna propositionen (1987/88:176, 1988/89:SoU6, rskr. 55) om äldreomsorgen inför 90-talet anges mål och riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av äldreomsorgen.

Frågan om en bättre samordning av samhällets insatser är enligt budgetpropositionen av utomordentligt stor betydelse för möjligheterna att utveckla en verksamhet som är effektiv och väl fungerande från den enskildes synpunkt. Den av regeringen tillsatta äldredelegationen har i sin rapport (Ds 1989:27) Ansvarsfördelningen inom äldreomsorgen presenterat ett omfattande förslag till lösning på de problem som finns med den nuvarande oklara ansvarsfördelningen mellan huvudmännen.

Delegationens rapport samt remissvaren bereds nu inom regeringskansliet. Avsikten är att en proposition i frågan skall läggas fram under våren 1990.

En annan fråga som i budgetpropositionen bedöms som mycket angelägen är möjligheterna att öka de äldres valfrihet. Detta bör enligt propositionen ske genom att samhället tillhandahåller ett varierat utbud av olika boende- och vårdformer men också genom att möjligheterna att flytta mellan kommuner och landsting förbättras. De båda kommunförbunden har rekommenderat sina medlemmar att införa sådana bestämmelser att den enskilde ges möjlighet att välja boendeort.

Gruppboende för åldersdementa har vuxit fram som alternativ till institutionsboende. I budgetpropositionen framhålls att det är mycket angeläget att utbyggnaden av alternativa boende- och vårdformer för åldersdementa påskyndas. Frågan om utvecklingen av gruppboendet kommer att tas upp i den kommande propositionen om ansvarsfördelningen inom äldreomsorgen.

För att uppnå målen om en utbyggd äldreomsorg måste vidare tillgången till personal säkerställas, och fortsatta insatser för att utveckla personalens kompetens, arbetstillfredsställelse och goda villkor i arbetsmiljön måste göras.

Åtgärderna för handikappade har hög prioritet i regeringens politik. Enligt propositionen är målet för handikappolitiken att tillförsäkra varje människa ekonomisk trygghet och inflytande över sin egen situation samt att utforma samhället så att det, i vid bemärkelse, blir tillgängligt för alla.

1989 års handikapputredning (S 1988:03) har under 1989 lämnat ett delbetänkande om rörelsehindrade elevers gymnasiestudier. En proposition i frågan beslutades av regeringen den 15 februari 1990.

Hjälpmedelutredningens slutbetänkande, (SOU 1989:39) Hjälpmedelverksamhetens utveckling, kartläggning och bedömning, har remissbehandlats och bereds inom regeringskansliet.

Sverige förbereder ett förslag till konvention om handikappades rättigheter. Konventionen skall utgöra ett komplement på handikappområdet till de allmänna deklarationer om mänskliga rättigheter som FN antagit.

Enligt propositionen görs stora ansträngningar för att få till stånd en effektivisering och en förbättring av *missbrukarvården*. En väsentlig utbyggnad av institutionsvården har skett. Öppenvårdsinsatserna för narkotikamissbrukare har intensifierats.

En oroande tendens har enligt propositionen varit de ökande svårigheterna att finna lämpliga vårdalternativ för de mest utsatta missbrukarna. I den uppgörelse om statsbidrag till missbrukarvård och ungdomsvård som träffats mellan staten och de båda kommunförbunden och som riksdagen godkänt har den tyngsta vården prioriterats. Sålunda ökas statsbidraget till slutna institutionsplatser såväl inom ungdomsvården som inom vården av vuxna missbrukare. Vidare innebär överenskommelsen att en länsövergripande planering av institutionsvården skall initieras. Detta kommer att ge möjligheter till en ökad differentiering och en utbyggnad av institutionsvården för de tyngsta grupperna. För att bekämpa spridningen av HIV bland missbrukare måste, enligt propositionen, narkomanvården förstärkas. Under fyra år — innevarande budgetår inräknat — har uppemot 300 milj.kr. satsats på att utveckla narkomanvården.

Riksdagen har beslutat om en ny lagstiftning när det gäller *vården av unga* (LVU). Genom denna lagstiftning ges kommunerna möjlighet att ingripa på ett tidigare stadium när det gäller ungdomar som genom sitt beteende riskerar sin hälsa och utveckling. I samband härmed har riksdagen också uttalat sig för flera vårdplatser och en mer differentierad vård. Vidare behövs enligt riksdagen en samverkan på riksnivå om LVU-vården samt garantier för en länsövergripande planering. Statsbidraget bör också i ett avseende förändras, nämligen för att stimulera uppbyggnaden av särskilda ungdomshem, dvs. sådana hem som avses i 12 § LVU.

När det gäller *alkoholpolitiken* anförs i propositionen att tendensen till en på nytt ökande alkoholkonsumtion, särskilt i ungdomsgrupperna, inger allvarlig oro. I propositionen erinras om att Sverige har ställt sig bakom WHO:s mål att minska alkoholkonsumtionen med 25 % under perioden 1980—2000 och om att socialstyrelsen nyligen lagt fram ett

idéprogram om hur WHO:s mål skall kunna uppnås. Vidare hänvisas till den uppfattning som socialutskottet uttalade i höstas (1989/90:SoU2, rskr. 13), nämligen att regeringen måste besluta om konkreta åtgärder som leder till en varaktig sänkning av alkoholkonsumtionen. Alla medel som kan leda till en minskning av alkoholskadorna måste enligt utskottet övervägas, såväl åtgärder som begränsar tillgängligheten av alkohol som åtgärder för att minska efterfrågan. Riksdagens uttalanden och socialstyrelsens handlingsprogram kommer enligt propositionen att läggas till grund för regeringens fortsatta överväganden inom det alkoholpolitiska området.

En stor satsning mot *narkotika* har genomförts under senare år. Under det senaste decenniet har haschrökningen bland ungdom minskat kraftigt. Samtidigt har nyrekryteringen till intravenöst missbruk bland unga gått ned. Trots detta är problemen fortfarande avsevärda, heter det i propositionen. Vissa rapporter tyder på att den positiva utveckling som skett när det gäller ungdomens kontakter med och inställning till narkotika kan vara på väg att vändas till sin motsats. Enligt propositionen är riskerna stora för ett ökat missbruk av kokain och andra nya preparat. Den internationella narkotikahandeln utsätter Sverige för ett växande tryck.

Regeringen tog under hösten 1989 initiativ till en ny offensiv för att stärka den nationella kampen mot narkotikan. En aktionsgrupp mot narkotika inrättades som skall ta initiativ för att stärka det arbete mot narkotika som bedrivs av statliga myndigheter, kommuner, landsting och olika organisationer.

På det internationella planet är Sverige aktivt i många hänseenden. Bl.a. har Sverige föreslagit att FN utvecklar ett globalt aktionsprogram mot narkotika.

När det gäller *socialt behandlingsarbete* erinras i propositionen om en rad utrednings- och översynsarbeten som för närvarande bedrivs, angående bl.a. en utvärdering av socialtjänstlagen, insatserna för vård och behandling av de mest utsatta grupperna av tunga missbrukare och ungdomar, insatserna för unga lagöverträdare, socialbidragens utveckling, stödet till kvinno- och mansjourer, sexuella övergepp mot barn, flyktingars behov av stöd och hjälp, förebyggande arbete bland invandrarungdomar samt beträffande förekomsten av diskriminering av homosexuella.

Socialdepartementets utgifter tillsammans med socialförsäkringens utgifter uppgår till sammanlagt 278 miljarder kronor för budgetåret 1990/91. Det är en ökning med drygt 23 miljarder kronor jämfört med innevarande budgetår. Utöver dessa utgifter kommer landstingens och kommunernas kostnader för sjukvård, barnomsorg och sociala insatser. De samlade sociala utgifterna utgör enligt propositionen omkring 30 % av bruttonationalprodukten (BNP) och beräknas år 1990 komma att uppgå till omkring 400 miljarder kronor.

I motion So643 av Carl Bildt m.fl. (m) hemställs att regeringen ges till känna vad som i motionen anförs om åtgärder för att utveckla *välståndet på landsbygden*. Motiveringen till motionen finns i motion Jo268.

I motionen anförs att socialdemokraternas storskaliga och kollektivistiska lösningar, som åtminstone teoretiskt skulle kunna fungera i tätbefolkade områden, inte fungerar på landsbygden. I stället tvingas landsbygdsbefolkningen att genom höga skatter vara med och betala offentlig service som de själva sällan kan använda. Motionärerna anför som exempel härpå att det på landsbygden många gånger saknas tillräckligt underlag för kommunala barndaghem, vilket innebär att familjerna själva får lösa sin barnomsorg. Landsbygdskommunerna tvingas därmed ofta att betala in mer i barnomsorgsavgift än vad de får tillbaka.

En annan orättvisa som i hög grad drabbar landsbygdsbefolkningen är enligt motionärerna det faktum att föräldraförsäkringen är inkomstbaserad, vilket innebär att lågavlönade får en låg föräldrapenning. I de fall då båda föräldrarna arbetar i det egna lantbruket utgår oftast endast garantibeloppet, dvs. 60 kr. per dag från föräldraförsäkringen.

Motionärerna anser att ett vårdnadsbidrag på 15 000 kr. per barn upp till sju år och rätt till avdrag för styrkta barnomsorgskostnader skall införas. Detta skulle, enligt motionärerna, innebära både större rättvisa och ökad valfrihet för familjerna. Vidare vill motionärerna införa ett avdrag vid den kommunala beskattningen på 15 000 kr. per barn för att ge familjen större möjlighet att leva på sin lön. Formella yrkanden beträffande förslagen läggs fram i andra motioner, se bl.a. nedan s. 29.

Befolkningsutvecklingen på landsbygden har under en lång tid varit ogynnsam, anför motionärerna vidare. Detta har lett till en försämring av såväl den sociala som kommersiella servicen. Socialdemokraterna har således inte lyckats åstadkomma en väl fungerande äldreomsorg. På landsbygden är det extra viktigt att äldreomsorgen utgår ifrån de äldres specifika behov, anser motionärerna. Det krävs mångfald och flexibilitet. Grannar och anhöriga skulle mot ersättning kunna svara för hemtjänstservice. Privata hemtjänstföretag skulle också kunna utvecklas om de fick rimliga ekonomiska villkor. Små servicehem, gärna i enskild regi, kan enligt motionärerna vara ett passande alternativ för många äldre på landsbygden. Även mindre ålderdomshem kan vara ett attraktivt alternativ.

Lantbrevbärare samt lanthandlare och andra småföretagare skulle enligt motionärernas uppfattning kunna utföra en rad tjänster som i dag i stor utsträckning saknas på landsbygden. Som exempel anges bankärenden och apoteksservice samt tjänster som i dag ingår i det kommunala servicemonopolet.

Medan sjukvårdsköerna växer i storstadsområdena saknar befolkningen på landsbygden många gånger helt tillgång till läkare och annan sjukvårdspersonal, heter det vidare i motionen. Alla medborgare måste tillförsäkras en god sjukvård. Motionärerna erinrar om att de

i annan motion föreslagit att en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring skall införas, vilken skall ge alla människor — oberoende av inkomst, bostadsort etc. — möjlighet att själva välja sjukvård. Läkare och annan svårrekryterad sjukvårdspersonal måste lockas till landsbygden genom olika "morötter". Individuell lönesättning kan enligt motionärerna vara en tänkbar väg, liksom högre ersättningar från försäkringskassan till de privatpraktiserande läkare som etablerar sig på landsbygden.

För att uppnå mångfald och valfrihet på skolområdet föreslås i en annan motion att bidragen följer elevens val av skola. Ett sådant system kan konstrueras så att det blir möjligt att bevara mindre skolor på landsbygden, skolor som i dag inte uppfyller myndigheternas stелbenta regler om elevunderlag. Det skulle vidare skapa bättre förutsättningar för skolor med alternativ pedagogik.

I motion So437 av Carl Bildt m.fl. (m) om en bättre välfärd föreslås bl.a. att rätten till valfrihet i vården skrivs in i hälso- och sjukvårdslagen (yrkande 1) och att, i avvaktan på en av motionärerna föreslagen allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring, en vårdgaranti omedelbart införas (yrkande 2). Motsvarande förslag läggs fram i motion So449 av Sten Svensson m.fl. (m) (yrkandena 1 och 2).

I den förstnämnda motionen anförs sammanfattningsvis följande.

Runt om i världen växer insikten om fördelarna med en marknadsekonomi, där verksamheten styrs av konsumenternas behov och önskemål, anför motionärerna. I Sverige slår regeringen emellertid vakt om centralstyrning och tjänstemonopol, även när det gäller så viktiga områden som vård och omsorger. Motionärerna gör gällande att den offentliga verksamheten gynnas så ensidigt att det är nästan omöjligt för andra alternativ att växa fram. Detta medför köer, bristande valfrihet och stora orättvisor.

I motionen pekas på olika områden där motionärerna ser brister:

- Sjukförsäkringen bär inte sina egna kostnader.
- Pensionssystemet håller på att rämna.
- Familjepolitiken innebär grava orättvisor och orimliga köer till den offentliga barnomsorgen.
- Inom sjukvården råder köer och människor har t.o.m. avlidit i väntan på operationer. Samtidigt flyr personalen den offentliga vården.
- Handikappade och äldre har satts åsido genom att individuella hänsyn, medinflytande och respekt inte ingår i ett välfärdssystem som bygger på kollektivistiskt tänkande.

Problemen inom sjukvården beror enligt motionärerna inte på bristande resurser utan på en trög, planstyrd organisation, som måste förändras i grunden. Vidare måste produktion och finansiering skiljas åt och patienterna ges makten. Rätten till valfrihet skall därför, enligt motionärernas mening, skrivas in i hälso- och sjukvårdslagen. Rätten till en familjeläkare som patienterna själva valt bör införas. Patienterna skall inte styras av upptagningsområden eller hindrande landstingsgränser i sitt val av öppen vård eller sjukhus.

En allmän och obligatorisk sjukvårdsförsäkring bör enligt motionärerna införas för att ge alla valfrihet inom sjukvården. Denna sjukvårdsförsäkring skall omfatta alla och förvaltas av den allmänna försäkringen. De vattentäta skotten mellan sjukpenningförsäkring och sjukvårdsförsäkring försvinner därmed, vilket enligt motionärerna är ägnat att väsentligt underlätta rehabilitering. Ersättningen från försäkringen följer patienten till den vård han väljer — offentlig eller privat. I avvaktan på att det föreslagna försäkringssystemet införs, måste emellertid akuta åtgärder vidtas. Motionärerna vill att en vårdgaranti omedelbart införs, som ger rätt för svårt sjuka som inte får vård i rimlig tid i det egna landstinget att söka vård på andra håll. Privat vård, vård i andra landsting eller utomlands skall då bekostas av det egna landstinget. I motionen läggs också fram flera andra förslag som rör hälso- och sjukvården, sjukförsäkringen, familjepolitiken, pensionssystemet, äldreomsorgen och handikappolitiken. Dessa förslag behandlas i andra betänkanden, bl.a. hos socialförsäkringsutskottet.

I *motion So274 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* lägger folkpartiet fram sina riktlinjer för den framtida socialpolitiken och hemställer att dessa läggs till grund för regeringens politik (*yrkande 1*). I motionen slås fast principer om valfrihet och om en så långt möjligt generell välfärdspolitik utan behovsprövning.

Enligt folkpartiet förutsätter en väl fungerande marknadsekonomi en välfärdsstat, liksom en väl fungerande välfärdsstat förutsätter en marknadsekonomi. Motionärerna avvisar planhushållning såväl som marknadsekonomi utan medkänsla. Det goda samhället kan vi närma oss enbart om kulturell mångfald och individuell frihet förenas med solidaritet och socialt ansvar, anför motionärerna. Inom denna ram spelar socialpolitiken en viktig roll.

Motionärerna påpekar att det i varje samhälle finns många risker för att den enskildes ekonomi undergrävs. Vilka orsakerna till detta än är har den enskilde ett stort behov av inkomstrygghet i de situationer då det egna arbetet inte längre garanterar en rimlig försörjning.

Svaret på detta problem är, enligt motionärerna, det generella socialförsäkringssystemet.

Enligt motionärernas övertygelse bör socialförsäkringarna garantera inte enbart en bastygghet för alla invånare i Sverige utan också ett rimligt mått av inkomstrygghet. Utöver folkpensionen och grundbeloppen i andra socialförsäkringar behövs således även en garanti för att den enskilde när förvärvsförmågan sviktar skall kunna behålla i huvudsak samma standard som tidigare. Detta syfte tjänar bl.a. de inkomstrelaterade inslagen i sjukförsäkringen, föräldraförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen samt ATP-systemet.

Motionärerna framhåller att frågan om hur långt denna standardgaranti skall sträcka sig inte kan avgöras en gång för alla. Eftersom systemet i huvudsak bör finansieras genom löne- och inkomstbaserade avgifter skulle alltför långtgående åtaganden medföra en så tung belastning på folkhushållet att de välståndsskapande krafterna riskerar att skadas. Såväl sådana skäl som mer principiella överväganden om att

den enskilde själv måste kunna öva inflytande över sitt eget försäkringsskydd motiverar enligt motionärerna en begränsning av socialförsäkringssystemets täckningsgrad. Ovanpå det *grundskydd* som berättigar till ersättning lika för alla och det standardskydd som bör relateras till den bortfallna inkomsten bör det enligt motionärernas uppfattning finnas utrymme för ett *toppskydd* i form av enskilda eller kollektiva försäkringar som inte regleras inom den offentliga sfären.

I motionen konstateras vidare att kostnaderna för socialförsäkringen har ökat kraftigt under senare decennier, inte minst under 1980-talet. Detta beror enligt motionärerna på flera olika faktorer, bl.a. att nya förmåner införts, att befolkningens sammansättning förändrats och att allt fler pensionärer numera omfattas av ATP-systemet. Som resultat härav har en ökande del av de offentliga resurserna kommit att tas i anspråk av socialförsäkringen. Detta har skärpt skattetrycket och under 1980-talet också minskat utrymmet för den offentliga sektorns insatser.

Från båda dessa utgångspunkter ser motionärerna med oro på denna kostnadsutveckling. Folkpartiet har länge försökt bromsa den snabba utgiftsökningen på socialförsäkringsområdet, bl.a. genom förslag till en stramare sjukförsäkring, en reformerad arbetsskadeförsäkring och en ökad egenfinansiering inom arbetslöshetsförsäkringen. Förslag i denna riktning framförs även i motioner vid årets riksmöte. Dessa motioner bereds av socialförsäkringsutskottet resp. arbetsmarknadsutskottet.

Motionärerna anser att ett mål för framtida reformer inom socialförsäkringssystemet bör vara att etablera ett klarare och tydligare samband mellan avgifter och förmåner. Bland de försäkrade råder i dag ett lågt kostnadsmedvetande, vilket motionärerna anser bl.a. har sin grund i att man i Sverige — till skillnad från andra jämförbara länder — nästan helt har avvecklat egenavgifterna. En rad olika förändringar inom de olika försäkringssystemen har också bidragit till att försvaga kopplingen mellan uppoffringar och ersättningar. En förstärkning av detta samband bör enligt motionärernas mening kunna bidra till mer rationella och realistiska överväganden om lämpliga kompensationsnivåer och kompensationsvillkor i socialförsäkringssystemet.

I motionen understryks vidare att de sociala tjänsterna som erbjuds av kommuner och landsting — hälso- och sjukvård, tandvård, äldreomsorg, handikappomsorg, missbrukarvård, barnomsorg, etc. — måste vara tillgängliga för alla. Motionärerna försvarar därför kravet på en solidarisk finansiering av de grundläggande sociala tjänsterna. Denna finansiering kan förverkligas genom skatter eller obligatoriska avgifter. I många fall kan en kompletterande egenfinansiering vara möjlig och motiverad, men, understryker motionärerna, denna får inte gå ut över kravet på de sociala tjänsternas tillgänglighet för alla människor oavsett inkomst.

I motionen ställs också krav på *ökad valfrihet inom den sociala tjänstesektorn*. Motionärerna anser att tiden nu är inne att bryta med den socialdemokratiska värdering som länge präglat det svenska vårdsystemet, nämligen att central kontroll och enhetlighet är mer väsentlig än mångfald och lokal initiativförmåga. Verksamhetens innehåll

och kvalitet måste utvecklas och detta är, enligt motionärerna, möjligt enbart genom en klar maktförskjutning från centrala planeringsorgan till de anställda och till de sociala tjänsternas kunder och klienter.

Från denna utgångspunkt förordas i motionen dels nya och friare organisationsformer inom den offentliga sektorns ram, dels ett vidgat utnyttjande av initiativkraften inom den enskilda sektorn. Att de sociala tjänsterna till största delen kräver solidarisk finansiering via skatter eller avgifter innebär inte att de också nödvändigtvis behöver presteras av offentliga organ, anför motionärerna.

Motionärerna vill i så många sammanhang som möjligt nå fram till den konsumentmakt som uppstår när medborgarna själva kan välja mellan olika alternativ. Mot denna frihet korresponderar också en frihet för löntagare att välja mellan olika arbetsgivare. Med ökad konkurrens följer också en högre effektivitet. Mångfaldens sociala sektor innebär välfärdsvinster både för dem som arbetar i den och dem som betjänas av den, heter det i motionen.

Frivilliga initiativ och ideella insatser har alltifrån begynnelsen spelat en stor roll för den sociala tryggheten i Sverige, påpekas det vidare. Många verksamheter som nu är offentliga började inom föreningar, kooperativ och samfund. Motionärernas övertygelse är att det ideella och frivilliga arbetet ännu har en betydelsefull roll att spela. Riksdagen bör ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om en satsning på ökad valfrihet inom den sociala tjänstesektorn (*yrkande 2*).

I en annan motion, *So231 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)*, föreslår folkpartiet att regeringen skall återkomma med ett socialpolitiskt reformprogram för det glömda Sverige i enlighet med de riktlinjer som läggs fram i motionen. Med "det glömda Sverige" syftar motionärerna på de människor som mitt i välfärden lever i ofärd, i andlig och materiell misär. De grupper som behandlas i motionen är följande:

- Barn med handikapp
- Vuxna handikappade
- Människor med s.k. grå sjukdomar och de som väntar i operationsköerna
- Psykiskt sjuka
- Demenssjuka och deras anhöriga
- Missbrukare
- Brottsoffer
- Gamla och sjuka på långvården

Enligt motionärernas uppfattning förs ibland den fördelningspolitiska och socialpolitiska debatten som om de flesta av oss skulle vara svaga. Då dränks kraven på förbättringar för t.ex. utvecklingsstörda, gravt rörelschindrade och dementa.

Detta anser motionärerna vara en utmaning för socialpolitiken. Den måste förmå angripa välfärdssamhällets värsta skamfläckar. Dess utformning måste i högre grad än i dag styras av hänsyn till de människor som är mest utsatta och i mindre grad av kortsiktiga och valtaktiska hänsyn.

Den socialdemokratiska politiken har haft en helt annan inriktning, menar motionärerna. Stora resurser har satsats på dyrbara och fördelningspolitiskt ineffektiva åtgärder såsom bostadssubventioner. Däremot har regeringen och riksdagsmajoriteten avvisat en rad viktiga reformkrav för bl.a. handikappade och deras familjer.

Eftersom resurserna är begränsade måste de friska och starka vara med och bära bördorna för de handikappade och de sjuka. Det innebär enligt motionärerna att vi måste vara beredda att avstå från vissa förmåner eller fördelar för att vi skall få råd att hjälpa dem som behöver stöd.

I motionen framhålls att även om vård och omsorg i hög grad är en angelägenhet för kommuner och landsting innebär inte det att statsmakterna kan avsvära sig sitt ansvar. Ett instrument som kan användas för att underlätta en vårdpolitiskt motiverad omvandling är tidsbegränsade stimulansbidrag. Förslag härom läggs fram i andra motioner till detta riksmöte, se nedan. I den nu aktuella motionen anförs bl.a. följande:

Barn med handikapp och deras familjer måste ges rätt att leva ett så normalt liv som möjligt. Den s.k. normaliseringsprincipen får inte tolkas som att samhället lägger över den största arbetsbördan på det handikappade barnets familj. Normalisering måste därför innebära ansvarsfördelning mellan föräldrarna, stat och kommun. Omsorgslagens personkrets måste utvidgas.

Insatserna från samhällets sida måste utformas efter den enskilda familjens förutsättningar och behov. Dessa familjer måste få reell valfrihet. Familjerna måste få hjälp med olika former av avlastning. Ekonomin för dessa familjer måste förbättras genom höjda vårdbidrag. ATP-poäng bör utgå för hela vårdbidraget. Rätten till tillfällig föräldrapenning måste förbättras för den som har vårdbidrag. Om föräldrarna finner förhållandena i hemmet alltför påfrestande måste handikappade barn kunna få gruppboende i familjens närhet.

Aktiva insatser måste vidtas för att stimulera till ökad sysselsättning bland *vuxna handikappade*. Utbyggnaden av gruppboende för handikappade måste stimuleras. Det s.k. STIL-projektet, som ger den handikappade möjlighet att själv besluta om servicens utformning är bra, eftersom valfriheten för den handikappade då ökar. Handikappanpassning av kollektivtrafik, bostäder och samlingslokaler måste drivas på.

Konkreta motionsyrkanden om stöd till handikappade läggs fram i andra motioner. Där föreslås reformer på sammanlagt ca 450 milj.kr.

För människor som lider av s.k. *grå sjukdomar*, till vilka räknas bl.a. sockersjuka, reumatism, allergier, astma, psoriasis, cystisk fibros, afasi och epilepsi, är kravet på kontinuitet i läkarkontakterna särskilt viktigt, anför motionärerna. Även personal på akutklinikerna måste vara väl insatt i dessa olika sjukdomars speciella förhållanden.

För att *köerna till höftleds-, gråstarrs- och kranskärlsoperationer* skall kunna kapas krävs enligt motionen både organisatoriska förändringar och ökade resurser. Både offentliga och privata vårdalternativ måste

användas till det yttersta. Åtgärder måste vidtas även mot de "glömda köerna" till behandling av bl.a. inkontinens, gallsten och livmoderframfall. För åtgärder mot köerna i sjukvården föreslås i en annan motion sammanlagt 200 milj.kr. Motionen behandlas senare i detta betänkande under avsnittet "Köer i vården".

Sektoriseringen inom den *psykiatriska vården* har skapat problem inom psykiatrin, anför motionärerna vidare. Antalet vårdplatser inom den slutna vården har minskat kraftigt, och många har flyttat ut till eget boende, ofta mer eller mindre utan tillsyn. Metoder för att bedriva en meningsfull öppenvård saknas ofta.

För de psykiskt sjuka måste det finnas goda behandlings- och rehabiliteringsalternativ utanför den slutna vården. Olika boendeformer måste byggas upp i kommunerna för de psykiskt sjuka för att tillgodose olika patientgruppers behov. Dagverksamhet bör finnas tillgänglig. Stödet till anhörigorganisationerna bör byggas ut och barnen till de psykiskt sjuka måste uppmärksammas.

I en annan motion föreslår folkpartiet åtgärder för 25 milj.kr. för att få en bättre fungerande utslussning från mentalsjukhusen. Motionen behandlas under avsnittet "Vård och boende för psykiskt sjuka".

Vården och omsorgen för de *dementa* måste byggas ut på flera områden. Det gäller hemtjänsten, dagsjukvården och gruppboendet. Enligt motionärerna är det angeläget att regeringen snabbt effektuerar den beställning riksdagen gjorde hösten 1989 och lägger fram förslag om ett generöst stimulansbidrag för att öka platsantalet inom gruppboendet. Vidare måste de dementa som lever på institution ha rätt till eget rum, och den personal som skall arbeta med dementa måste ges särskild utbildning.

Alkoholpolitiken måste enligt motionärerna kännetecknas av restriktioner som kan förebygga alkoholproblem samt ge en effektiv vård, behandling och rehabilitering åt dem som trots allt drabbas av sådana.

Missbrukarna måste kunna söka hjälp på ett enkelt sätt och den skall alltid kunna förmedlas anonymt. Motionärerna framhåller att det inte går att hitta en gemensam behandlingsmodell för alla missbrukare. Det måste därför finnas flera behandlingsalternativ.

Statsbidragssystemet för missbrukarvården måste ändras så att bidraget blir neutralt i förhållande till behandlingsformen. I en annan motion läggs fram förslag om ökat stöd till enskild missbrukarvård.

Brottsoffrens situation måste uppmärksammas mera. Det är enligt motionärerna viktigt att personer som drabbas av brott och är i behov av stöd kan få professionell hjälp i så nära anslutning till brottet som möjligt. I motionen föreslås bl.a. ett ökat stöd till kvinnojourernas arbete. För barn som utsatts för vålds- eller sexualbrott bör regelmässigt förordnas ett juridiskt biträde med särskild erfarenhet av frågor som rör barn.

Av de *gamla och sjuka som bor på institutioner* saknar hälften eget rum. Enligt motionärerna skulle den viktigaste förändringen för att stärka dessa människors integritet och livskvalitet vara att erbjuda dem

rätten till eget rum. För att stimulera ombyggnaden av institutioner så att rätten till eget rum snabbare skall kunna förverkligas föreslås i en annan motion ett stimulansbidrag om 100 milj.kr. per år under 5 år. Yrkandet behandlas under avsnittet "Ombyggnad av vårdinstitutioner".

I *motion So531 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* föreslås en rad insatser som enligt motionärerna har till syfte att öka valfrihet och trygghet i sjukvården. Förslagen, som bl.a. rör köerna inom sjukvården, införande av husläkarsystem, m.m., behandlas i ett senare betänkande om hälso- och sjukvårdsfrågor. I motionen framhålls bl.a. att ansvaret för och finansieringen av sjukvården måste organiseras så att *effektivitet främjas*. Om resurser förslösas går det främst ut över människor som tvingas vänta alltför länge på behandling eller som får en i andra avseenden otillfredsställande vård, påpekar motionärerna.

Enligt motionärerna viktig orsak till ineffektivitet är de s.k. propparna inom vården. Detta gäller t.ex. patienter som är färdigbehandlade, men inte kan skrivas ut från sjukhuset därför att det råder brist på de vårdformer de skulle behöva, såsom ålderdomshem, långtidsvård eller hemtjänst. För att råda bot på dessa problem krävs enligt motionärerna en rad åtgärder: effektivisering av behandlingen vid många kliniker, bättre utnyttjande av öppenvården när slutenvård inte är nödvändig, bättre utnyttjande av resurserna inom sjukhem och hemtjänst, men också tillskott av resurser inom en rad trånga sektorer.

Vidare tyder enligt motionärerna mycket på att organisatoriska förändringar inom sjukvård och socialförsäkring i framtiden blir helt nödvändiga. Hittills har beslut som rör en och samma individ tagits oberoende av varandra, och några överväganden om att ökad satsning på sjukvård kan åstadkomma minskade kostnader för sjukförsäkringen har därmed inte varit möjliga att göra. Här finns enligt motionärerna stora rationaliseringspotentialer.

Motionärerna hemställer att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om effektiviteten inom sjukvården (*yrkande 1*).

I *motion So256 hemställer Ulla Tillander m.fl. (c)* att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om principerna för *en förnyelse av den sociala välfärden*. Grundläggande för det goda samhället är, enligt centern, att välfärden fördelas på ett rättvist sätt mellan medborgarna. Centerns utgångspunkt är enligt motionen att fördelningen skall ske med utgångspunkt i den enskilda individens behov av hjälp och stöd. Motionärerna ifrågasätter om socialdemokraterna fortfarande för en medveten och rättvis fördelningspolitik, eftersom kapital under många år strömmat från de grupper som har det mindre gott ställt till de mycket välbeställda. Motionärerna anser att klyftorna ökat och att detta avslöjar en bristande känsla hos regeringen för behovet av en aktiv och rättvis fördelningspolitik. I motionen pekas på följande grupper som motionärerna anser särskilt drabbade av bristen på en rättvis fördelningspolitik.

De *handikappade* måste ekonomiskt och på annat sätt hjälpas ut i arbetslivet, och behovet av handikappbostäder måste tillgodoses. Handikappfrågorna får inte längre behandlas isolerat från övriga samhällsfrågor.

De *äldres* behov måste tillgodoses. Knappa resurser, bristfälliga kunskaper, flaskhalsar i vårdkedjan, vakanser och hög personalomsättning har enligt motionärerna lett till oacceptabla välfärdsförluster för många äldre. Till detta kommer nedläggningen av ålderdomshem, bristen på vårdpersonal och det bristfälliga intresset för att höja vårdräkets status och förbättra vårdpersonalens löne- och anställningsvillkor. I en annan motion har centerpartiet föreslagit att 500 milj.kr. anslås till utbyggnaden av gruppboheter för senildementa. Motionsyrkandet behandlas under avsnittet "Utbyggnaden av gruppboheter".

Det är vidare väsentligt att skapa rättvisa ekonomiska levnadsbetingelser mellan den yrkesverksamma gruppen och *pensionärerna*. Motionärerna anser att det nuvarande pensionssystemet närmast hindrar en pensionär att efter eget val delta i arbetslivet. Centern har mot den bakgrunden i en annan motion lagt fram ett förslag om en ny och förstärkt grundpension som syftar till att undanröja denna orättvisa.

Familjerna berörs i allra högsta grad av fördelningspolitiken, anför motionärerna. För flertalet familjer är det svårt att klara sig på en lön, och möjligheterna för den som önskar att stanna hemma några år och själv ta hand om sina barn när de är små är begränsade. Den socialdemokratiska familjepolitiken bygger enligt motionärerna på en ensidig föreställning om familjens situation, vilket har fått till följd att för 40 % av alla förskolebarn över ett år utgår inget stöd till barnomsorgen. Andra barnomsorgsformer än kommunala daghem eller familjedaghem diskrimineras. Skillnaderna mellan olika kommuner och olika landsdelar är dessutom stora, och särskilt missgynnad är landsbygden.

Hälso- och sjukvården är ytterligare ett område som har stor betydelse för fördelningspolitiken. Möjligheterna att komma i åtnjutande av vård är olika, bl.a. beroende på var i landet man är bosatt, heter det i motionen. I vissa delar av landet råder läkarbrist. I storstäderna finns visserligen vårdresurser, men där är vårdköerna långa. Bristerna i vården drabbar, enligt motionärerna, ofta de sämst ställda som också saknar möjligheter och förmåga att skaffa sig vård utanför det offentliga sjukvårdssystemet.

Den i motionen gjorda exemplifieringen av välfärdssystemets brister visar enligt motionärerna på nödvändigheten att ändra välfärdspolitikens utformning. En rättvis regional fördelning är en utgångspunkt för centerns politik. Välfärden måste komma alla till del oavsett var man bor. En förnyelse av välfärden måste också ske med utgångspunkt i en vidgad valfrihet och ett ökat utrymme för individens egna beslut, anför motionärerna. I takt med att materiell standard och utbildning förbättras, ökar den enskildes anspråk på att få fatta beslut och träffa de val som gäller det egna och de anhörigas liv. I motionen nämns som exempel centerns förslag om vårdnadsbidrag som innebär att föräldrar får valmöjlighet att själva bestämma hur de vill ha sin barnomsorg

ordnad (se vidare nedan). Ett annat exempel är kravet att patienten själv skall få välja läkare. Det senare motionskravet behandlas i ett betänkande om hälso- och sjukvårdsfrågor.

Förnyelsearbetet skall också vara inriktat på att uppnå jämlikhet genom en mobilisering av de eftersatta, understryker motionärerna vidare. Den enskildes förmåga till insatser och initiativ skall tillvaratas. Man bör undvika att tilldela vissa människor den renodlade rollen av klient. Det stöd som samhället lämnar skall i stället i första hand vara hjälp till självhjälp.

I motion So443 av Olof Johansson m.fl. (c) om hälso- och sjukvården på 1990-talet betonas bl.a. att en privat sjukvård som komplettering till den offentliga vården ökar människors valfrihet och stimulerar utveckling och effektivitet. Enligt motionärerna är det mycket som talar för att huvudmännen bör utöka sitt samarbete med den privata vårdsektorn, framför allt på öppenvårdssidan. Därigenom kan resurser frigöras för att korta ner operationsköerna. Den privata vårdens ekonomiska villkor får inte försämrats, anför motionärerna vidare. Även privatläkarna måste ges full täckning för sina kostnader. De etableringsregler som bör gälla måste utformas så att det behövliga tillskottet av nya privatläkare kommer de "läkarglesa" områdena till godo. Vad som i motionen anförts om *relationen mellan offentlig och privat vård* bör ges regeringen till känna (yrkande 7).

Motionärerna anser vidare att det finns skäl att ägna större uppmärksamhet åt *statens ansvar för hälso- och sjukvården* och då särskilt åt det sociala sjukförsäkringssystemet. I motionen pekas på flera punkter där staten har ett avgörande ansvar för utvecklingen av hälso- och sjukvården i landet men där ansvaret brustit:

- Statens sjukvårdspolitiska ambitioner att möta de ökande behoven har inte varit tillräckliga under 1980-talet. 1990-talets vårdbehov kräver ökade resurser.
- Under de senaste åren har den socialdemokratiska regeringen valt att förordna en kraftig neddragning av kommuners och landstings ekonomiska utrymme. Samtidigt har skatteutjämningsystemet urholkats, vilket förstärkt orättvisorna mellan olika regioner i landet.
- Ambitionerna kring förändring och utveckling har minskat från statens sida när det gäller att ge kommuner och landsting flexibla organisation att arbeta med för att bättre klara sina uppgifter.
- Staten har ett ansvar för läkarförsörjningen genom planeringen av utbildningsplatser. Den socialdemokratiska regeringen har minskat antalet utbildningsplatser med 180. Detta har drabbat sjuka människor i de regioner där man haft svårast att rekrytera läkare till vårdcentraler och sjukhus.
- Staten har, genom sjukförsäkringssystemet, det direkta ansvaret för den största delen av hälso- och sjukvården. Regeringen har inte medverkat till att bromsa kostnadsutvecklingen inom sjukförsäkringssystemet, t.ex. genom att understödja en aktiv rehabilitering.

Motionärerna hemställer att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om vikten av att staten tar sitt ansvar för hälso- och sjukvården (*yrkande 8*).

I *samma motion (c)* betonas *landstingens roll*. Motionärerna vill inte enbart bevara landstingen utan också utöka deras verksamhetsområden. Staten och landstingen har att upprätthålla grundläggande rättvise- och kvalitetskrav, heter det i motionen. De sjukvårdslösningar inom landstingets ram som krävs måste, enligt motionärerna, i betydligt större utsträckning baseras på flexibilitet och konkurrens. Vad som i motionen anförts om landstingens roll bör ges regeringen till känna (*yrkande 9*).

Övriga yrkanden i motion So443 (c) behandlas i senare betänkanden.

I en *trepartimotion av Olof Johansson m.fl. (c, m, fp)* läggs fram förslag som syftar till en familjepolitik med ökad valfrihet. Motionen, som kommer att behandlas i socialutskottets familjepolitiska betänkande, innebär i korthet följande.

Ett beskattningsbart vårdnadsbidrag om 15 000 kr. per barn och år införs för alla barn mellan ett och sju år. Föräldraförsäkringen förlängs inte efter tolv månader.

Avdragsrätt införs för styrkta barnomsorgskostnader upp till 15 000 kr. per barn och år.

Statsbidragen till barnomsorgen utgår så att kommunerna får samma resurser som i dag till verksamheten. Kommunerna bör dessutom åläggas att utbetala statsbidrag till de icke-kommunala daghem som uppfyller grundläggande kvalitetskrav.

De i motionen framlagda förslagen sägs vara inriktade på att i första hand skapa ökad valfrihet för småbarnsföräldrar, att ge ekonomiskt utrymme för en förkortad arbetstid samt att fördela de offentliga resurserna för barnomsorgen rättvist mellan alla delar av landet.

I *motion So324 av Lars Werner m.fl. (vpk)* presenterar vänsterpartiet kommunisterna (vpk) sin syn på socialpolitiken. Vpk anser att socialpolitiken inte endast skall ses i den snäva betydelsen av ett skyddsnät. Socialpolitiken bör i stället i större utsträckning än vad som nu är fallet även inbegripa delar av arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som kan sättas in för att lösa sociala problem. Vidare kan, enligt motionärerna, prisregleringar och kontroll över investeringar och inkomstöverföringar vara av betydelse för socialpolitiken. Till detta kommer, som en av grundförutsättningarna för samhällsförändringen, en god social samhällsplanering. Motionärerna anser att den fysiska miljön är underskattad som grogrund för sociala problem.

Motionärerna vill undanröja orsakerna till vad de kallar den nya fattigdomen. Enligt motionärerna har hälften av Sveriges befolkning inkomster under 100 000 kr. och av dem är ca 3 miljoner kvinnor. Över en halv miljon människor uppbär socialbidrag, med den standard detta innebär. Antalet förtidspensionärer har de senaste åren ökat med omkring 50 000 varje år. Enligt motionärerna har detta fått ske,

trots en högkonjunktur som varat nästan hela decenniet. Motionärerna påpekar också att antalet vräkningar ökat och att, enligt socialstyrelsens folkhälsorapport, ohälsa främst drabbar de sämst ställda i samhället.

De privata initiativen på detta område har, enligt motionärerna, knappast bidragit till några förbättringar. Snarare finns det risk för en utarmning av en tilltänkt vårdvolym, och riskerna för en A- och en B-sjukvård är uppenbara. Långtidsvårdavdelningar stängs, medan den privata vården kan ge sjukvård inom 24 timmar, heter det i motionen.

Motionärerna vill att samhället skaffar sig kunskaper om en ny fördelningspolitik. Regeringen bör därför tillsätta en social välfärdsundersökning med samma inriktning som den kartläggning av den "ofärdiga välfärden" som inleddes av makarna Inghe på 1960-talet (*yrkande 1*). Motionärerna vill därigenom få underlag och åtgärdsprogram för utsatta barn, ensamstående föräldrar, hemlösa m.fl.

I avvaktan på en sådan utredning bör emellertid konkreta åtgärder vidtas. I en rad andra motioner har vpk lagt fram förslag beträffande jämställdhetsfrågor, ungdomsfrågor och handikappades möjligheter i samhället. Dessa motioner behandlas inte här.

När det gäller *familjepolitiken* vill vpk betona jämställdhetsfrågorna. I en särskild motion upprepas kravet på en kvotering av föräldrapenningen i de fall två vårdnadshavare finns i familjen.

Motionärerna anser vidare att sex timmars arbetsdag med bibehållen lön skulle innebära att man i familjerna får mer tid för varandra och att förutsättningar skapas för båda föräldrarna att på lika villkor ha både barn och arbete.

Vpk förklarar sig vara mot tanken på vårdnadsbidrag. Ett sådant menar man skulle motverka jämlikheten mellan män och kvinnor och konservera de traditionella könsrollerna. Ett vårdnadsbidrag skulle även snedvrída möjligheterna till en bra fördelningspolitik.

Vpk är för kollektiva lösningar, heter det i motionen. Av den anledningen vill motionärerna underlätta för kollektiva boendeformer och utveckla daghemmen till kontaktcentrum för föräldrar.

I en särskild motion läggs fram konkreta förslag beträffande *barnomsorgen*. Av den nu aktuella motionen framgår emellertid följande.

Motionärerna anser att regeringen bör lägga fram ett lagförslag om alla barns rätt till barnomsorg. Socialstyrelsens rekommendationer om barngrupper, personaltätthet, vikarier och yttorlek bör vara bindande för alla daghem och fritidshem. oavsett i vilken regi de drivs. Daghemstaxorna skall vara lägre och inte tillåtas variera så kraftigt som nu mellan kommunerna.

Motionärerna anser vidare att *äldreomsorgen* har stora problem och brister, av vilka det allvarligaste är svårigheten att behålla personalen och att göra nyrekryteringar. Det saknas också alternativa boendeformer för dem som inte längre kan eller vill bo hemma. Frågan om huvudmannaskapet för äldreomsorgen har dock ingen avgörande betydelse.

delse för hur den fungerar. Motionärerna delar äldredelegationens uppfattning att det behöver tillföras ytterligare resurser till äldreomsorgen om målet om en värdig äldreomsorg skall nås.

Beträffande äldreomsorgen läggs i motionen fram flera förslag som kommer att behandlas i ett senare betänkande. Bl.a. föreslås att regeringen ges till känna att ingen ändring av huvudmannskapet för äldreomsorgen kan beslutas innan de ekonomiska konsekvenserna av en eventuell förändring har redovisats av en parlamentarisk utredning.

I motion So521 av Claes Roxbergh m.fl. (mp) hemställs att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om behovet av förslag till åtgärder för en värdig vård.

Sammanfattningsvis föreslås i motionen följande åtgärder:

1. att patientorganisationerna bör ha ökat inflytande över hälso- och sjukvården,

2. att kroppssjukvården och socialtjänsten får bättre tillgång till psykologisk expertis för såväl utredning i enskilda fall som för utbildning av personal,

3. att patienter som vill ha saklig information om alternativa behandlingsmetoder skall kunna få denna och att samarbetet mellan den alternativa vården och den etablerade sjukvården utökas,

4. att hälsofrämjande verksamhet inom sjukvården får ökade resurser,

5. att åsikten att människor mår bäst av att få vistas i sina hem inte får bli ett argument för att minska och försämra institutionsvården under det närmaste decenniet,

6. att all vård av äldre på institution sker under värdiga former och att de äldre får bo i eget rum med egna möbler,

7. att alla som så vill bör få sluta sina dagar hemma eller i annan hemlik och lugn miljö.

Av motion Sf345 av Claes Roxbergh m.fl. (mp) framgår miljöpartiets syn på familjepolitiken.

Enligt motionärerna har den strukturomvandling och inflyttning till storstäderna som skett inte varit svaret på vare sig barnens eller de vuxnas behov. Med strukturomvandlingen har människors sociala förankring blivit sämre och man har i många fall förlorat kontakt med släkt, vänner och uppväxtmiljö och blivit rotlös, påpekar motionärerna. Detta är en situation som kanske har drabbat de uppväxande barnen i ännu högre grad än de vuxna.

Ett fungerande grannskap är oftast en förutsättning för att människors behov av gemenskap, skapande aktivitet, social förankring och identitet skall tillgodoses. Samhället måste utformas så att föräldrarna får mera tid att umgås med sina barn, anför motionärerna vidare.

Föräldrar måste få vara delaktiga i omsorgen om barnen och inte tvingas släppa huvudansvaret för denna. Föräldrar kan inte ersättas av samhällets institutioner. De skall också ha möjlighet att välja tillsynsform för sina barn.

Statsbidragen till exempelvis föräldrakooperativ, personalkooperativ och föreningsdrivna daghem bör utgå med samma belopp som till

kommunala daghem. Föräldramedverkan, även i den kommunala barnomsorgen, bör aktivt uppmuntras. Dagbarnvårdarna bör ges rätt att få räkna in sina egna barn i underlaget för sin tjänst. I motionen föreslås bl.a. att uttaget av föräldraförsäkringen kvoterar så att även fäderna tar ut minst två månader av föräldraledigheten.

Miljöpartiet vill verka för ett samhälle med mindre inkomstspridning än i dag. Staten kan genom utformningen av bl.a. socialförsäkringssystemen markera sin uppfattning genom att ersättning över en viss lönenivå utgår med en lägre procentsats. Motionärerna föreslår därför att ersättningen inom föräldraförsäkringen sänks till 70 % för den del av inkomsten som överstiger 4,5 basbelopp. Motionen behandlas av socialförsäkringsutskottet.

I en annan motion, L414 av Anita Stenberg m.fl. (mp), föreslås att en parlamentarisk utredning tillsätts som skall ha till syfte att utreda barns rättsliga ställning i Sverige och att lägga fram lagförslag som inte bara tillvaratar utan också främjar barns rätt och intressen. Utredningen bör också lägga fram andra förslag som kan förbättra barns levnadsomständigheter i familjen och i samhället i övrigt. Inriktningen bör vara att barnet skall sättas i centrum. Motionen behandlas av lagutskottet.

De äldres situation tar miljöpartiet upp i motion So322 av Marianne Samuelsson m.fl. (mp). I motionen framhålls att de äldre i möjligaste mån själva skall vara med och påverka sin situation. Miljöpartiet vill bl.a. ha en rörlig pensionsålder mellan 60 och 70 år och möjligheter för de äldre att välja boende- och vårdformer. Partiet vill också förbättra arbetsförhållandena inom hemtjänsten och föreslår därför förkortad arbetstid och möjligheter till vidareutbildning för personalen. Dagverksamheten för äldre, även de dementa, bör stimuleras i syfte att öka möjligheterna för dem att bo kvar hemma eller hos anhöriga. Motionen behandlas i utskottets betänkande om äldreomsorgen.

Beträffande handikappolitiken framhålls i motion So313 av Claes Roxbergh m.fl. (mp) att grundsynen i miljöpartiets politik är att alla människor skall ha samma tillgänglighet till ett värdigt liv. Det gäller både barn, vuxna och äldre, med eller utan handikapp. Det gäller också rätten till arbete och bostad och möjligheterna till ett socialt liv, heter det i motionen. Enligt motionärerna kan många handikappade med relativt enkla medel klara att leva i de flesta miljöer. Det är viktigt att de handikappade ges inflytande över sin egen situation och att deras beroende av andra minskas. För att detta skall bli möjligt måste, enligt motionärerna, arbetsplatserna handikappanpassas, bilstödet förbättras, bostäder och kollektivtrafik anpassas, ledsagarverksamhet och färdtjänst byggas ut. De dubbelhandikappade och utvecklingsstörda, som enligt motionärerna utgör samhällets allra svagaste och mest utsatta grupper, måste uppmärksammas speciellt. I motionen

läggs fram konkreta förslag på flera punkter. Dessa förslag bereds hos bl.a. arbetsmarknadsutskottet, bostadsutskottet och trafikutskottet i den mån de inte behandlas i utskottets handikappbetänkande.

Utskottet

Inledningsvis har redogjorts för regeringens syn på inriktningen av socialpolitiken. I budgetpropositionen framhålls bl.a. att det sociala välfärdssystemet är ett uttryck för en fördelningspolitik som bygger på solidaritet och rättvisa och att socialpolitiken även i fortsättningen skall bygga på generella åtgärder och vara en socialpolitik för hela folket.

Utskottet ställer sig helt bakom denna inriktning av socialpolitiken.

Oppositionspartierna har i olika motioner lagt fram förslag till socialpolitiska åtgärder med delvis annan inriktning.

I *motion So274 (fp)* lägger folkpartiet fram sina riktlinjer för den framtida socialpolitiken och hemställer att de läggs till grund för regeringens politik.

I en annan partimotion, *So231 (fp)*, begärs ett socialpolitiskt reformprogram för "det glömda Sverige", dvs. för de människor som lever i ofärd och i andlig och materiell misär. De grupper som behandlas i motionen är bl.a. barn och vuxna med handikapp, människor i operationsköer, psykiskt sjuka, demenssjuka, långvårdspatienter m.fl.

De principer som i motion So274 (fp) slås fast om en så långt möjligt generell välfärdspolitik utan behovsprövning och om en solidarisk finansiering av de grundläggande tjänsterna stämmer enligt utskottets mening mycket väl med den syn på välfärdspolitik som kommer till uttryck i budgetpropositionen och som utskottet ställt sig bakom.

I motionen ägnas också stort utrymme åt en diskussion av de problem som de kraftigt växande kraven på socialförsäkringssystemet skapar. Utskottet delar motionärernas oro för kostnadsutvecklingen på socialförsäkringsområdet. Som framgått av den tidigare lämnade redovisningen förbereder emellertid regeringen åtgärder för att klara de snabbt stigande kostnaderna i sjukförsäkringen. En proposition om insatser för aktiv rehabilitering har redan lagts fram, och ett förslag om arbetsgivarinträde under de första 14 dagarna av en sjukperiod förbereds i kanslihuset. Inom socialdepartementet pågår också, enligt vad som uppges i proposition 1989/90:114 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m.m., en översyn av arbetsskadeförsäkringen.

Några åtgärder av riksdagen med anledning av motionen är således inte erforderliga. Med hänvisning härtill avstyrks motion So274 (fp) yrkande 1.

Innebörden av en solidarisk välfärdspolitik är att de starka värnar om de svaga. De utsatta grupper som motionärerna berör i motion So231 (fp) är — trots att motsatsen framhålls i motionen — sådana grupper som regeringen enligt utskottets mening särskilt värnar om i sin politik. Sålunda framhålls i budgetpropositionen att åtgärderna för

handikappade har hög prioritet och där lämnas många exempel på reforminsatser som nyligen vidtagits på handikappområdet (prop. s. 125). Vidare erinras i propositionen om det årliga bidrag om 140 milj.kr. som utgår till sjukvårdshuvudmännen för att lösa köproblemen i fråga om operationer av gråstarr, höftleder och kranskärl. Detta är ett exempel på sådana statliga stimulansbidrag som efterlyses i motionen. Här kan också nämnas att regeringen i maj 1989 tillsatte en utredning, Mentalservicekommittén (S 1989:01), som bl.a. skall kartlägga situationen inom psykiatrin och utvärdera effekterna av den förändring från slutna till öppna vårdformer som skett under 1980-talet. I propositionen framhålls också som mycket angeläget att utbyggnaden av alternativa boende- och vårdformer för åldersdementa påskyndas (s. 124). Där uppges att regeringen kommer att återkomma till frågan om utvecklingen av gruppboendet i den kommande propositionen om ansvarsfördelningen inom äldreomsorgen.

Utskottet konstaterar sammanfattningsvis att det råder en god överensstämmelse mellan det i motionen förordade socialpolitiska reformprogrammet för utsatta grupper och den socialpolitik som redan förs av regeringen. Inte heller motion So231 (fp) påkallar därför någon åtgärd av riksdagen utan avstyrks.

I *motion So256 (c)* begärs ett tillkännagivande om principerna för en förnyelse av den sociala välfärden. I motionen framhålls att en rättvis fördelningsspolitik är grundläggande för det goda samhället. Motionärerna understryker också vikten av en rättvis regional fördelning av välfärden.

Detta är åsikter som utskottet inte har någon anledning att invända emot. Utskottet konstaterar också att motionärerna har samma uppfattning som regeringen om flera av de åtgärder som behövs för att uppnå en rättvis fördelningsspolitik. Exempelvis överensstämmer motionärernas förslag beträffande äldre och handikappade i stora delar med vad som uttalas i *budgetpropositionen*. På flera punkter där motionärerna för fram konkreta förslag har utskottet emellertid en avvikande mening. Det gäller t.ex. familjepolitiken, där motionärerna förordar vårdnadsbidrag, något som utskottet inte kan ställa sig bakom. Utskottet återkommer härtill senare i detta betänkande, se s. 38.

Mot bakgrund av vad utskottet här anfört avstyrks motion So256 (c).

I *motion So643 (m)* föreslås en rad åtgärder i syfte att utveckla välfärden på landsbygden. Enligt motionärerna tvingas landsbygdsbefolkningen att genom höga skatter betala för en offentlig service som de själva sällan kan utnyttja. En lösning är en mer flexibel och individuell social service. Motionärerna erinrar också om att de i en annan motion föreslagit införandet av en allmän obligatorisk sjukförsäkring, som skall ge alla människor möjlighet att själva välja sjukvård.

Utskottet delar i så måtto motionärernas uppfattning att befolkningen på landsbygden måste ges samma möjligheter att komma i ätnjutande av den sociala välfärden som andra grupper. Lokala och regionala

skillnader i tillgänglighet och service inom hälso- och sjukvården och den sociala tjänstesektorn måste göras så små som möjligt. Även i budgetpropositionen påpekas att det på sina håll finns brister i hälso- och sjukvårdens tillgänglighet. Arbetet inom hälso- och sjukvården måste därför inriktas på att ge patienterna bättre tillgång till en hälso- och sjukvård av god kvalitet oavsett var de bor i landet, sägs det i propositionen (s. 6). Där erinras också om det statsbidrag om 50 milj.kr. som för år 1990 utgår för att åstadkomma förändringar som skall öka tillgängligheten till och produktiviteten i vården.

En del av de konkreta förslag som läggs fram i motionen har likheter med dem som glesbygdsdelegationen lagt fram i sitt 90-talsprogram, Ds 1990:10, t.ex. förbättring av äldreomsorgen genom utbyggnad av små servicehem i närmiljön. Andra förslag är mer kontroversiella enligt utskottets uppfattning. Utskottet avvisar bestämt de förslag till privatisering av den offentliga sektorn som framförs i motionen liksom motionärernas förslag till familjepolitiska åtgärder. Motion So643 (m) avstyrks alltså. Utskottet återkommer till frågan om valfrihet i vården och omsorgen senare i detta betänkande (s. 36).

I *motion So324 (vpk)* begärs att regeringen tillsätter en social välfärdsutredning med samma inriktning som makarna Inghes "den ofärdiga välfärden", i syfte att nå kunskap om en ny fördelningsspolitik och därmed underlag och åtgärdsprogram för utsatta barn, ensamstående föräldrar, hemlösa etc. (*yrkande 1*).

Professor Gunnar Inghe och socionom Maj-Britt Inghe genomförde år 1966 en undersökning och kartläggning av sociala brister och missförhållanden inom olika kategorier i det svenska samhället. Undersökningen genomfördes med hjälp av anslag från försäkringsbolaget Folksam och publicerades i boken "Den ofärdiga välfärden" som utkom år 1967. Författarna behandlar situationen för låglönegrupper, socialbidragstagare, arbetslösa och ensamstående samt för den grupp de kallar "de utstötta" — brottslingar, prostituerade, veneriskt sjuka och hemlösa. En slutsats författarna drar är att om man skall lösa problemen i välfärdssamhället måste välfärdspolitiken kompletteras med radikala åtgärder, riktade bl.a. mot samhällets uppdelning i olika sociala klasser med oförenliga intressen och privilegier.

Sedan mitten av 1970-talet har statistiska centralbyrån (SCB) publicerat ett femtiotal rapporter om levnadsförhållandena i Sverige (ULF). År 1986 gav regeringen SCB i uppdrag att utföra en heltäckande fördelningsspolitisk undersökning. SCB har därefter utkommit med rapporterna Ojämligheten i Sverige — utveckling och nuläge 1975—1985 samt Det svenska klassamhället 1975—1985. Den förstnämnda rapporten syftar till att ge en översikt av välfärdens fördelning vid mitten av 80-talet samt belysa utvecklingen av ojämlikheten sedan 1975. Den andra rapporten handlar om klasstruktur, social rörlighet och klassojämlikhet i fråga om levnadsförhållanden. Förutom de grupper som brukar jämföras i klassanalyser har SCB i denna rapport också studerat dels några grupper som har en mycket privilegierad ställning, dels några som har en extremt svår ställning. I den senare

gruppen ingår extremt lågutbildade, utslagna arbetare (förtidspensionerade eller långvarigt arbetslösa), arbetshandikappade arbetare, utländska arbetare och socialbidragstagare. De nu nämnda SCB-rapporterna har bl.a. använts som underlag i socialstyrelsens Folkhälsorapport (Socialstyrelsen redovisar 1987:15).

Vid riksdagsbehandlingen av den förra forskningspropositionen, 1986/87:80, uppmärksammade socialutskottet i sitt betänkande bl.a. problemen med klassbunden ohälsa (SoU 1986/87:28). Utskottet förklarade sig då se positivt på att behovet av forskning om de samhällsligt påverkbara orsakerna till klasskillnaderna och ohälsan uppmärksammades i forskningspropositionen.

I årets forskningsproposition, 1989/90:90, anförs att utskottets påpekande beträffande bl.a. denna fråga har beaktats, men att forskningen kring hälsa och välfärd trots detta har en blygsam omfattning (s. 128). I propositionen uttalas att en fortsatt folkhälsoforskning är angelägen som underlag för beslut inriktade mot målet att jämlikhet i hälsan skall uppnås. Regeringen föreslår därför särskilda insatser för att stärka folkhälsoforskningen. Med detta förstås sådan forskning som studerar arbetslivets, levnadsvanornas, miljöns, samhällsstrukturens och vårdsystemets betydelse för befolkningens hälsa samt hälso- och sjukvårdens effektivitet.

I detta sammanhang kan nämnas att Landsorganisationen, LO, i en utredningsserie "LO-medlemmar i välfärdsstaten" givit ut 8 rapporter under åren 1983 till 1987. Den åttonde rapporten heter Om klasskillnaderna i Sverige vid 80-talets mitt och tar upp skillnaderna mellan olika befolkningsgrupper beträffande exempelvis arbetsmiljö, arbetstider, arbetslöshet, utbildning, löneinkomster, boende, fritid, tillgång till kontantmarginaler, fackligt deltagande och barnomsorg.

Av den tidigare lämnade redovisningen framgår att kartläggningar och undersökningar av välfärdens fördelning på olika grupper gjorts och görs på flera håll. Enligt utskottets mening föreligger redan, särskilt genom SCB:s undersökningar, en ganska god bild av levnadsvillkorens utveckling för olika sociala grupper och därmed en god grund för fortsatta fördelningspolitiska åtgärder.

Något initiativ av riksdagen med anledning av motion So324 (vpk) yrkande 1 är därför inte påkallat. Motionen avstyrks alltså.

I fyra motioner tas upp frågan om valfrihet inom vården och omsorgen.

I *motion So374 (fp)* ställs krav på ökad valfrihet inom den sociala tjänstesektorn (*yrkande 2*). Motionärerna förordar dels nya och friare organisationsformer inom den offentliga sektorns ram, dels ett vidgat utnyttjande av den enskilda sektorn.

I *motion So437 (m)* föreslås bl.a. att rätten till valfrihet i vården skrivs in i hälso- och sjukvårdslagen (*yrkande 1*). Motsvarande förslag läggs också fram i *motion So449 (m)* *yrkande 1*.

I *motion So443 (c)* om hälso- och sjukvården på 1990-talet begärs ett tillkännagivande om relationen mellan offentlig och privat vård (*yr-*

kande 7). Motionärerna anför bl.a. att en privat sjukvård som komplettering till den offentliga ökar människors valfrihet och stimulerar utveckling och effektivitet.

Utskottet vill med anledning av dessa yrkanden anföra följande.

I bilaga 2 till årets budgetproposition, Utveckling av offentlig sektor, understryks att en stark och väl fungerande offentlig sektor utgör en viktig grund för välfärdspolitiken. På grund av den rådande bristen på arbetskraft samt det förhållandet att den ekonomiska tillväxten nu är väsentligt lägre än tidigare måste emellertid den offentliga sektorn omstruktureras och förändras. Arbetet härmed är av utomordentlig betydelse för att välfärden inte skall urholkas, anför civilministern. Samtidigt måste kraven på ökad kvalitet, ökad tillgänglighet och valfrihet tillgodoses.

I propositionen redogörs för det förändringsarbete med denna inriktning som nu pågår inom den offentliga verksamheten. När det gäller förändringsarbetet inom kommuner och landsting hänvisas bl.a. till att brukarna numera har ökade möjligheter till inflytande i den offentliga verksamheten genom att riksdagen har tagit ställning till proposition 1986/87:91 om aktivt folkstyre i kommuner och landsting. Vidare uppges att det i kooperativa rådets regi också pågår försök med kooperativa lösningar för att förnya den offentliga sektorn. Den snabba framväxten av kooperativa daghem har enligt propositionen visat på hur sådana lokala lösningar kan ge hög kvalitet utan ökade kostnader, samtidigt som medborgarna får bättre möjligheter att påverka och utforma offentlig verksamhet. Under 1990 kommer kooperativa rådet att belysa kooperativa lösningar inom äldre- och handikappomsorg, rehabilitering, psykiatri samt skolområdet.

Statsrådet Bengt Lindqvist har i ett interpellationssvar i riksdagen den 9 februari 1990 (prot. 1989/90:64) uppgivit att regeringen kommer att lägga fram ett förslag om statsbidrag till personalkooperativa daghem, dvs. daghem som drivs av yrkesutbildad personal och som ägs av den personalen. Däremot motsätter sig regeringen kommersiell barnomsorg, med hänvisning till att en affärsdriven barnomsorg skulle segregera barnen socialt och ekonomiskt.

Utskottet anser, som tidigare framhållits, att den generella socialpolitiken — med vård och omsorg till alla och på lika villkor — är en viktig del av välfärdssamhället. Målen ligger alltså fast, men medlen behöver förändras i takt med förändrade behov från medborgarna. Kommuner och landsting behöver därför utveckla sina organisationer så att lokala och individuella behov bättre kan tillgodoses.

Utskottet vill också understryka att det heller inte är möjligt för riksdagen att i detalj styra den socialpolitiska utvecklingen. I stället krävs ett större ansvar hos myndigheter och ute i kommuner och landsting. Detta skulle också medföra att personalens engagemang och ansvar ökar och ge möjlighet för medborgarna att lokalt i större utsträckning själva påverka den service som ryms inom socialpolitikens olika verksamhetsområden.

Ansvarsfördelningen mellan stat och kommun skulle också bli tydligare för medborgarna om den kommunala självstyrelsens ansvar bättre klargjordes i det politiska arbetet.

Det är enligt utskottet inte tillfredsställande att ensidigt diskutera socialpolitiken utifrån ett riksperspektiv. Det krävs mer av faktaredovisningar om den lokala situationen i vården och omsorgerna och om hur regeringens och riksdagens mål uppfylls ute i kommuner och landsting.

Som framgått av den tidigare redovisningen har det vuxit fram alternativ som komplement till den offentliga sektorn. Sedan tidigare har olika privata vårdformer funnits. Nu ökar också de kooperativa alternativen, vilket utskottet anser är positivt. Samtidigt vill utskottet understryka att det är ett starkt och berättigat önskemål att de sociala tjänsterna erbjuds på ett likvärdigt sätt för alla medborgare. Det är således inte tillräckligt att tjänsterna är tillgängliga för alla ur ekonomisk synpunkt. Detta talar enligt utskottet för att de sociala tjänsterna även i fortsättningen i huvudsak utförs inom den offentliga sektorn.

Med hänvisning till vad utskottet anfört avstyrks motion So274 (fp) såvitt nu är i fråga (yrkande 2).

När det gäller valfriheten i sjukvården har utskottet vid tidigare behandlingar av motsvarande förslag uttalat sitt stöd för den grundläggande principen att all yrkesmässigt bedriven hälso- och sjukvård skall stå under offentlig insyn, tillsyn och kontroll. Samtidigt har utskottet emellertid framhållit att privata vårdinitiativ utgör ett viktigt alternativ och komplement till den offentliga vården (se bl.a. betänkandet 1988/89:SoU15).

I budgetpropositionen framhåller föredraganden med skärpa att hälso- och sjukvården utgör en av de mest fundamentala byggen i den svenska välfärdspolitik och att den även i fortsättningen i huvudsak måste finansieras genom allmänna medel och väsentligen drivas i offentlig regi. Samtidigt står det enligt föredraganden klart att den privata vården utgör ett bra komplement till den offentliga vården (s. 65).

Utskottet delar denna principiella uppfattning och finner således inte anledning till att ändra sitt tidigare ställningstagande. Motionerna So437 (m) yrkande 1, So443 (c) yrkande 7 och So449 (m) yrkande 1 avstyrks därför.

I en gemensam trepartimotion (m, fp, c) tas upp frågor om familjepolitikens allmänna inriktning. I motionen läggs bl.a. fram förslag om vårdnadsbidrag. Motionen kommer att behandlas i utskottets familjepolitiska betänkande, men utskottet vill här kortfattat erinra om sina tidigare invändningar mot det föreslagna vårdnadsbidraget. I betänkandet SoU 1987/88:12 ansåg utskottet att vårdnadsbidraget motverkar jämställdheten mellan föräldrarna, att det skapar stora marginaffekter för dem som vill övergå från hemarbete till förvärvsarbete, att det innebär rundgång och byråkrati, eftersom man först får ett bidrag och

sedan drar av kostnaderna för barnomsorgen samt att det äventyrar utbyggnaden av barnomsorgen. Dessutom förstärker vårdnadsbidraget orättvisorna och minskar valfriheten, ansåg utskottet och avstyrkte förslaget. Riksdagen följde utskottet. (res. m,fp,c gemensamt). I betänkandena 1988/89:SoU17 och 1988/89:SoU6y anförde utskottet som sin uppfattning att en utbyggd föräldraförsäkring var att föredra framför ett vårdnadsbidrag.

I *motion So437 (m)* föreslås att, i avvaktan på en av motionärerna föreslagen allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring, en vårdgaranti omedelbart införs (*yrkande 2*). Motsvarande förslag läggs fram i *motion So449 (m) yrkande 2*. Vårdgarantin innebär att patienter som inte inom rimlig tid kan få behandling inom det egna landstinget skall ha rätt till behandling inom ett annat landstingsområde eller hos privat vårdgivare på det egna landstingets bekostnad.

Vid sin tidigare behandling av yrkanden om vårdgaranti har utskottet uttalat att det i och för sig är önskvärt att en patient som inte i rimlig tid kan få vård inom det egna landstinget kan erbjudas möjlighet till vård inom ett annat landsting eller på annat sätt (1988/89:SoU15 s. 15). I det sammanhanget har utskottet hänvisat till det avtal som träffats inom ramen för Dagmaröverenskommelsen om ökad samverkan mellan sjukvårdshuvudmännen beträffande vissa typer av operationer. Utskottet har dock inte ansett det aktuellt att generellt göra avsteg från den grundläggande principen att det är landstinget där en patient är bosatt som i första hand skall svara för och tillhandahålla den vård som patienten behöver.

I budgetpropositionen anförts att patienterna, oavsett var de bor, bör ges bättre tillgänglighet till en hälso- och sjukvård av god kvalitet och möjligheter att välja var de vill bli behandlade. Det framhålls som angeläget att patienterna erbjuds större frihet när det gäller att välja klinik eller vårdcentral för vård och behandling. Detta bör även gälla för vård vid enhet utanför det egna sjukvårdsområdet, heter det i propositionen (s. 65).

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning. Motionerna So437 (m) yrkande 2 och So449 (m) yrkande 2 avstyrks därför.

I *motion So531 (fp) yrkande 1* begärs ett tillkännagivande om behovet av effektivitet i sjukvården. Motionärerna tar som exempel på bristande effektivitet de fall då patienter är färdigbehandlade men inte kan skrivas ut från sjukhuset därför att det råder brist på adekvata vårdformer, såsom ålderdomshem, långtidsvård eller hemtjänst.

Även i budgetpropositionen betonas behovet av effektivitet inom hälso- och sjukvården (s. 65). Enligt föredraganden måste de önskemål om utökade resurser till hälso- och sjukvården som framställs mötas med krav på att nuvarande resurser tas till vara så effektivt som möjligt. Detta kan, enligt föredraganden, bl.a. ske genom en väsentligt ökad flexibilitet i hälso- och sjukvårdens sätt att möta människors behov och genom en utökad samverkan såväl inom denna vård mellan dess skilda delar som mellan hälso- och sjukvården och andra närliggande verk-

samheter. De som svarar för vården bör enligt föredragande statsrådet stimuleras att söka efter lösningar som är mindre konventionella. Stor uppmärksamhet bör ägnas åt ett aktivt arbete med att åtgärda befintliga "flaskhalsar" i syfte att uppnå en mer effektiv hälso- och sjukvård, vilket skulle gynna alla berörda parter, anför statsrådet.

För att bl.a. komma till rätta med problemen med bristande effektivitet måste arbetet inom hälso- och sjukvården enligt föredragandens mening inriktas på bl.a. följande, nämligen

- att skapa incitament för ett effektivt utnyttjande av tillgängliga ekonomiska och personella resurser,
- att skapa ett system för kontinuerlig granskning av vårdorganisationen för att kunna upptäcka och avlägsna onödiga hindrande faktorer som stoppar upp vårdprocessen, s.k. flaskhalsar,
- att ge goda förutsättningar för en samordning av samhällets insatser för vård och rehabilitering,
- att skapa goda förutsättningar för en effektivitet inom vård- och socialförsäkringssektorn som resulterar i en god samhällsekonomi,
- att utveckla mål- och resultatstyrning med krav på uppföljning och utvärdering,
- att decentralisera ansvar och befogenheter genom minskad detaljreglering och införande av friare former för verksamheten på basenivå.

De krav på effektivitet i sjukvården som framställs i den nu aktuella motionen står enligt utskottets mening inte i någon motsats till vad som anförs i budgetpropositionen i denna fråga. Något särskilt uttalande av riksdagen med anledning av motionen anser utskottet inte motiverat. Motion So531 (fp) yrkande 1 avstyrks därför.

Motionärerna i *motion So443 (c)* hemställer att det som i motionen anförts om vikten av att staten tar sitt ansvar för hälso- och sjukvården resp. om landstingens roll som upprätthållare av rättvis- och kvalitetskrav ges regeringen till känna (*yrkandena 8 och 9*).

I det föregående har redovisats de åtgärder som, enligt föredragande statsrådet i budgetpropositionen, krävs för att komma till rätta med nuvarande problem inom hälso- och sjukvården. I propositionen understryks att ansvaret för de åtgärder som krävs i första hand vilar på sjukvårdens huvudmän, landstingen. Statsmakterna har emellertid ett övergripande ansvar för verksamheten. Bl.a. krävs beslut av riksdag och regering beträffande frågor som rör ansvarsfördelningen mellan staten, landstingen och kommunerna. Vidare har regeringen som nämnts avsatt dels ett bidrag om 140 milj.kr. årligen till sjukvårdshuvudmännen för att medverka till att lösa köproblemen vad gäller gråstarrsoperationer, höftledsoperationer och kranskärtsingrepp, dels 50 milj.kr. för år 1990 för att åstadkomma förändringar som skall öka tillgängligheten till och produktiviteten i vården.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion So443 (c) även i här aktuella delar (*yrkandena 8 och 9*).

I *motion So521 (mp)* hemställs att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om behovet av förslag till åtgärder för en värdig vård.

En likalydande motion (mp) behandlades av utskottet våren 1989 i betänkandet 1988/89:SoU15 s. 18. Utskottet förklarade sig då till stora delar instämma i de grundläggande värderingarna bakom motionen. Utskottet hänvisade bl.a. till de uttalanden som finns i hälso- och sjukvårdslagens målparagraf, där det sägs att målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen, och anförde att det är viktigt att en rad åtgärder vidtas för att de uppsatta målen skall nås. Utskottet såg emellertid inte något behov av ett initiativ från riksdagens sida för att syftet med motionen skulle bli tillgodosett. Den då aktuella motionen avstyrktes därför (res. mp).

Utskottet har inte ändrat sin inställning sedan föregående riksmöte. Motion So521 (mp) avstyrks alltså.

Anslag

Under detta avsnitt behandlar utskottet anslagsyrkanden och övriga yrkanden i budgetpropositionen samt de motionsyrkanden som väckts med anledning av dessa yrkanden och som avser budgetåret 1990/91. I en bilaga redovisas i tabellform oppositionspartiernas i reservationer anmälda anslagsalternativ.

Motionsyrkanden om uttalanden av riksdagen beträffande kommande budgetår behandlar utskottet i särskilda ämnesbetänkanden.

Anslagen under A 2, A 3 och E 10 behandlas i betänkandet SoU19 om forskning. Anslaget E 2 behandlas i betänkandet SoU21 om ny myndighet för kontrollen och tillsynen på läkemedelsområdet m.m. Anslaget G 4 behandlas i betänkandet SoU20 om svårt rörelsehindrade elevers gymnasieutbildning.

Socialdepartementet m.m. (A 1, A 4 och A 5)

Informationsförsörjning (A 4)

I *motion 1989/90:So271 av Ylva Johansson m.fl. (vpk)* yrkas att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 150 000 kr. utöver regeringens förslag till anslaget A 4. Informationsförsörjning, eller således 1 420 000 kr. Motionärerna hänvisar till prostitutionen i Sydostasien och framhåller att denna är moraliskt oförsvarlig. Även svenskar deltar i den exploatering av kvinnor och barn som förekommer, anför det. Med anledning härav föreslås att socialstyrelsen skall ges uppdrag att utarbeta en informationsbroschyr som beskriver "sexslaveriet". Skriften skall enligt motionärerna delas ut av resebyråerna i samband med försäljning av resor till Sydostasien.

I *budgetpropositionen* (s. 14) anförs bl.a. att under anslaget A 4 beräknas medel dels för insatser för förbättringar när det gäller samordning och utnyttjande av statistik m.m., dels för tillfälliga insatser. Anslaget beräknas till 1 270 000 kr.

Enligt uppgift från *socialstyrelsens aids-kansli* förekommer s.k. sexresor inte endast till Sydostasien, och då framför allt Thailand, utan till ett stort antal länder runt om i världen.

I sammanhanget kan nämnas att *Nordiska rådet* för närvarande finansierar ett projekt med uppgift att informera nordiska utlandsresenärer om smittspridning när det gäller HIV/aids och andra sexuellt överförbara sjukdomar. Bl.a. bedriver projektgruppen samarbete med och ger information till resebyråer och reseledare för att nå resenärer med information om smittriskerna. Projektgruppen finns i Köpenhamn och samarbetar med både *socialstyrelsen* och *Aids-delegationen*. Förslag till olika informationsaktiviteter, bl.a. en broschyr som delvis behandlar frågor om prostitution, HIV/aids m.m., håller för närvarande på att utarbetas.

Utskottet gör följande bedömning.

Det är enligt utskottet angeläget att utlandsresenärer nås av information om den prostitution som förekommer i olika delar av världen och de smittrisker som denna prostitution för med sig. Mot bakgrund av den verksamhet som redan pågår på området, bl.a. inom ramen för det nordiska samarbetet och genom socialstyrelsen och Aids-delegationen, anser utskottet inte att riksdagen har anledning att vidta någon sådan åtgärd som begärs i motion So271 (vpk). Motionen avstyrks.

Utskottet tillstyrker den föreslagna medelsanvisningen till Informationsförsörjning.

Insatser mot aids (A 5)

Från anslaget A 5 bekostas särskilda insatser för att bekämpa spridningen av det virus, Humant Immunbrist Virus (HIV), som orsakar immunbristsjukdomen aids. Riksdagen antog år 1988 ett handlingsprogram för den fortsatta bekämpningen av HIV/aids (prop. 1987/88:79, SoU 10, rskr. 165). Programmet innefattar information till allmänheten och särskilda grupper med s.k. riskbeteende. Det omfattar vidare stöd till förebyggande insatser inom narkomanvård, kriminalvård, psykosocial stödverksamhet samt till medicinsk och samhällsvetenskapligt orienterad forskning. Från anslaget utgår också ett extra bidrag till Stockholms och Malmöhus läns landsting och Stockholms, Göteborgs och Malmö kommuner.

För budgetåret 1989/90 har till Insatser mot aids anslagits 226 milj.kr. Regeringen har för budgetåret 1990/91 under anslaget A 5 föreslagit ett reservationsanslag på 193,5 milj.kr. Förslaget innebär en reell minskning med 11 milj.kr. 21,5 milj.kr. föreslås bli överförda till andra anslag (14 milj.kr. till kriminalvården, 3,5 milj.kr. till statens

bakteriologiska laboratorium, 3 milj.kr. till forskning inom utbildningsdepartementets område och 1 milj.kr. till socialdepartementets anslag A 3. Forskning och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet).

Anslaget A 5 är ett reservationsanslag. I budgetpropositionen redovisas att drygt 33 milj.kr. finns i reservation från tidigare budgetår. Från socialdepartementet har dock upplysts att disponibla medel, dvs. medel om vilkas användning beslut ännu inte fattats, uppgår till drygt 10 milj.kr.

I motion 1989/90:So429 av Sten Svensson m.fl. (m) hemställs att riksdagen till Insatser mot aids anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 11 milj.kr. förhöjt reservationsanslag på 204,5 milj.kr. (*yrkande 1*). Motionärerna anför bl.a. att besparingen inte är förenlig med det ansvar som staten måste ta när det gäller bekämpandet av spridningen av HIV. En besparing kan felaktigt ge människor intrycket att faran är över.

I motion 1989/90:So541 av Lars Werner m.fl. (vpk) hemställs att riksdagen till Insatser mot aids anslår 13 milj.kr. utöver regeringens förslag till fördjupad information riktad till ungdomar om HIV/aids (*yrkande 2*). Beloppet motsvarar enligt motionärerna vad skolöverstyrelsen (SÖ) begärt för fortbildnings- och informationsinsatser när det gäller HIV/aids.

Även andra motioner innehåller yrkanden om resurser för SÖ:s HIV/aids-arbete. *I motion 1989/90:So429 (m)* begärs ett tillkännagivande till regeringen att erforderliga resurser inom ramen för aids-anslaget skall ställas till SÖ:s förfogande (*yrkande 4*). *Motionerna 1989/90:So430 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) yrkande 1* och *1989/90:So436 av Rosa Östh m.fl. (c) yrkande 2* har motsvarande innehåll. De två sistnämnda motionerna har dock inga yrkanden om ökat anslag.

SÖ har sedan budgetåret 1987/88 från AIDS-delegationen erhållit medel för fortbildnings- och informationsinsatser. Hösten 1987 erhöll SÖ sålunda 3,5 milj.kr. i bidrag ur aids-anslaget och hösten 1989 3,3 milj.kr. Av medlen har en del använts för fortbildning av länslag (steg 1), vilka därefter fungerat som kursledare i utbildning av personal vid grund- och gymnasieskolor (steg 2). I samarbete med socialstyrelsen har vidare en tidning till samtliga gymnasieelever tagits fram och distribuerats till skolorna. En lärarhandledning som successivt kan byggas ut har utarbetats. SÖ har bedömt att fortbildningsinsatser är nödvändiga också under budgetåret 1990/91 och beräknat ett medelsbehov härför till ca 13 milj.kr. SÖ har därvid utgått ifrån att landstingen står för halva kostnaden. SÖ har sålunda i sin anslagsframställning yrkat ca 6,5 milj.kr. för sina fortbildnings- och informationsinsatser för skolorna när det gäller HIV/aids. Fortbildningsinsatserna är avsedda att vara av engångskaraktär. Efter denna engångssatsning har SÖ förutsatt att utbildningen av lärare i princip kan ske i reguljära former inom ramen för grund- och fortbildning av lärare.

I budgetpropositionen bil. 10 (utbildningsdepartementet, s. 111 f.) anför föredraganden att han delar SÖ:s uppfattning att skolan, genom sin unika möjlighet att i stort sett nå alla ungdomar, bör utnyttjas i det

HIV/aidsförebyggande arbetet. HIV/aids-informationen bör, anför föredraganden vidare, ingå som en del i den ordinarie undervisningen om sex och samlevnad. Föredraganden erinrar om att ansvaret för särskilda medel för informationsinsatser m.m. när det gäller HIV/aids ligger inom socialdepartementets verksamhetsområde. Föredraganden har därför samrått med chefen för socialdepartementet. Något utrymme för medel till SÖ:s förfogande har enligt vad som redovisas inte kunnat finnas inom den särskilda ramen för insatser mot aids. SÖ har fått i uppdrag att göra en uppföljning och utvärdering av gjorda informationsinsatser fram till och med vårterminen 1990, bekostade med medel från AIDS-delegationen. I avvaktan på resultatet av utvärderingen har inte några särskilda medel avsatts till fortsatta sådana insatser.

Även i socialdepartementets bilaga till budgetpropositionen behandlas skolans HIV/aids-arbete (bil. 7 s. 16). Också där framhålls skolans ansvar att inom ramen för den obligatoriska sexual- och samlevnadsundervisningen ge ungdomar kunskaper om sexuellt överförbara sjukdomar, preventivmedel etc. Socialministern anför att information om HIV snarast möjligt bör integreras i denna undervisning. Han hänvisar till SÖ:s uppdrag att följa upp och utvärdera de hittills gjorda insatserna. Enligt socialministern avser regeringen att avvakta resultatet av utvärderingen innan eventuella ytterligare stödinsatser sätts in. En väsentlig del av de centralt initierade informationsinsatserna under budgetåret 1990/91 skall enligt socialministern riktas till ungdomar, vilket kommer att innebära ett stöd till informationsarbetet på skolans område.

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat motioner om bidrag till SÖ:s fortbildnings- och informationsverksamhet när det gäller HIV/aids. Vid den senaste behandlingen, i betänkandet 1988/89: SoU21 där även tidigare uttalanden redovisas, anförde utskottet bl.a. följande (s. 19).

Utskottet erinrar om de skarpa uttalanden som utskottet gjort om vikten av att HIV och aids behandlas i skolans sex- och samlevnadsundervisning. Skolan har en unik möjlighet att nå ungdomarna med information. Utskottet har även i andra sammanhang vid åtskilliga tillfällen framhållit att sex- och samlevnadsundervisningen i skolan måste förbättras. Undervisningen skall vara ett led i en vidare samlevnadsundervisning där begrepp som ansvar och hänsyn inte glöms bort i en hantering som lätt kan tendera att bli för teknisk. Utskottet delar den grunduppfattning som finns i motionerna att sex- och samlevnadsundervisningen måste få ökad prioritet i skolan. Tidigare har utskottet framhållit att undervisningen måste utformas så att ungdomarna får möjlighet att verkligen diskutera frågorna.

— — —
Vad sedan gäller kraven på resurser till SÖ för sex- och samlevnadsutbildningen vill utskottet erinra om utskottets uttalanden i denna fråga förra året. Utskottet anser det alltjämt angeläget att ett program för fortbildning och undervisning kan fullföljas. Av den föregående redovisningen framgår att SÖ med stöd av bidrag från aids-anslaget nu genomfört ett sådant program för gymnasieskolan och att SÖ även erhållit medel för ett liknande program för grundskolan. Utskottet anser detta arbete mycket värdefullt och ser med tillfredsställelse att en

viss utvärdering av genomförda insatser kommit till stånd. Utskottet anser det angeläget att de företagna utbildningsinsatserna verkligen tas till vara i skolans sex- och samlevnadsundervisning. Det finns emellertid anledning att framhålla att de nu företagna insatserna inte får bli insatser av engångskaraktär.

Utskottet finner det riktigt och angeläget att medel utgår från aids-anslaget för att förbättra informationen om HIV och aids i skolorna. Utskottet vill emellertid samtidigt framhålla att utskottet inte anser det rimligt att hela den nydaning av sex- och samlevnadsundervisningen som är nödvändig finansieras med medel ur aids-anslaget. Eftersom sex- och samlevnadsundervisningen utgör en betydelsefull del i skolans hela undervisning anser utskottet att medel för en reformering av sex- och samlevnadsundervisningen också måste sökas på annat håll. Aids-medlen är framför allt avsedda för att åtgärder snabbt skall kunna vidtas i ett initialskede. Inte minst gäller detta de insatser som behövs i fråga om informationen om HIV och aids. När informationen väl integrerats i annat arbete bör finansieringen av det arbetet ske på det reguljära sättet.

Med hänvisning till det anförda avstyrkte utskottet de då aktuella motionerna. Utskottets m-, fp-, c- och vpk-ledamöter reserverade sig till förmån för ett tillkännagivande om att resurser borde ställas till SÖ:s förfogande inom ramen för aids-anslaget, så att det planerade fortbildningsprogrammet kan genomföras.

Utskottet gör nu följande bedömning.

När HIV och aids först uppmärksammades för drygt fem år sedan var kunskapsbehovet stort. En omfattande informationskampanj inleddes år 1987. I ett första led av kampanjen riktades informationen till allmänheten. Därefter följde en delkampanj riktad särskilt till de prostituerade kunder. En tredje delkampanj genomfördes för ungdomar. De medmänskliga aspekterna av HIV och aids har också lyfts fram. Under 1988 och 1989 redovisades på nytt i kampanjer hur smittspridningen kan motverkas. Dessutom har genomförts en utbildning av vidareinformatörer. Ett stort informationsmaterial har tagits fram för denna grupp. Parallellt med kampanjerna har också pågått ett omfattande informationsarbete genom statliga myndigheter, landsting och inte minst frivilliga organisationer. En satsning har gjorts för att förbättra skolans information om HIV/aids.

Förutom informationsinsatserna har hälso- och sjukvården mobiliserat en beredskap att ta emot, diagnostisera samt vårda och behandla HIV-smittade och aidssjuka. En omfattande testverksamhet har genomförts. Provtagningar sker fortlöpande. Hälso- och sjukvården liksom folkrörelserna och organisationer har gjort betydelsefulla insatser för att utveckla vård och omhändertagande. Forskningen kring HIV/aids är intensiv.

Även om avsevärda insatser sålunda gjorts i syfte att sprida kunskap om HIV och aids är informationsbehovet fortfarande stort. Utskottet delar den i flera motioner framförda uppfattningen att samhället efter de insatser som hittills har gjorts nu inte får ge allmänheten intrycket av att faran på något sätt skulle vara över. Kunskapsförmedling och information om HIV/aids kommer under lång tid att vara det mest

verksamma instrumentet för att förebygga smittspridning. HIV är ingen övergående smitta. Den kommer såvitt man kan bedöma i dag att finnas kvar för överskådlig framtid. Information måste därför lämnas kontinuerligt och inte endast i samband med särskilda kampanjer. Inriktningen av det kommande informationsarbetet övervägs för närvarande. Enligt utskottet är det väsentligt att få till stånd en integrering av informationen om HIV och aids främst i sex- och samlevnadsundervisningen och i hälsoupplýsningen. Exempel finns på att en sådan integrering redan inletts. Så har t.ex. kriminalvården och narkomanvården i dag bättre förutsättningar att i sin reguljära verksamhet hantera HIV/aids-frågorna. Utskottet understryker vikten av att denna utveckling fortsätter inom alla områden.

Flera motioner tar upp frågan om stöd till SÖ för dess informationsarbete när det gäller HIV/aids. Utskottet har tidigare uttalat att det är nödvändigt att HIV och aids behandlas i skolans sex- och samlevnadsundervisning. Sverige har ett i förhållande till många andra länder gynnsamt läge när det gäller att nå ungdomar med sådan information. Skolan har sålunda en sedan länge etablerad sexualupplýsning. Det finns dock fortfarande brister i denna. För att komma till rätta härmed har SÖ genomfört ett fortbildningsprogram. Detta har syftat till att förbättra utbildningen av personalen vid grund- och gymnasieskolor. Bidrag till arbetet har under flera år utgått från aids-anslaget. Utskottet delar uppfattningen i budgetpropositionen att de gjorda informationsinsatserna nu måste utvärderas. Regeringen har uppdragit åt SÖ att göra en sådan utvärdering. SÖ har samtidigt för nästa budgetår begärt ytterligare medel för fortbildningsprogrammet. Därvid har framhållits att fortbildningsinsatserna är av engångskaraktär. Enligt utskottet är det angeläget att SÖ under budgetåret 1990/91 kan genomföra de fortbildnings- och informationsinsatser som planerats. Bidrag bör därför kunna utgå ur anslaget A 5 även detta år. Enligt utskottet bör SÖ:s behov kunna tillgodoses inom ramen för det föreslagna anslaget A 5.

Utskottet vill i likhet med vad utskottet anfört flera gånger tidigare framhålla att det är angeläget att sex- och samlevnadsundervisningen och informationen om HIV och aids i skolorna kan förstärkas. Som utskottet också framhållit tidigare är det nödvändigt att hittills gjorda insatser för att förbättra utbildningen av personalen vid grund- och gymnasieskolan utvärderas. Eftersom sex- och samlevnadsundervisningen utgör en betydelsefull del i skolans hela undervisning anser utskottet att erforderliga medel för en fortsatt reformering av denna undervisning fortsättningsvis bör beviljas över utbildningsbudgeten.

Vad utskottet anfört med anledning av motionerna So429 (m) yrkande 4, So430 (fp) yrkande 1, So436 (c) yrkande 2 och So541 (vpk) yrkande 2 i motsvarande del bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Behovet av ett statligt stöd till insatser mot HIV/aids är som framgår av det nyss anförda alltjämt stort. Förslaget i budgetpropositionen innebär en reell minskning på 11 milj.kr. Drygt 10 milj.kr. finns emellertid disponibla som reserverade medel från tidigare budgetår. Utskottet

förutsätter att dessa kommer att användas för insatser mot aids. Utskottet anser med hänvisning härtill att det anslag som föreslås av regeringen till anslaget A 5 är tillräckligt. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motion So429 (m) yrkande 1 och So541 (vpk) yrkande 2 i återstående del.

I *motion 1989/90:So510 av Göran Allmér (m)* hemställs att riksdagen beslutar att ur anslaget A 5. Insatser mot aids inom socialdepartementets huvudtitel för budgetåret 1990/91 anvisa 300 000 kr. till Kamratföreningen NU i Danderyd (*yrkande 2*).

Kamratföreningen NU är en stöd- och kamratförening för transfusionssmittade. Föreningen bildades våren 1988. Den har hittills erhållit bidrag ur aidsanslaget genom beslut av socialdepartementet med 200 000 kr. Föreningen har också erhållit 300 000 kr. i bidrag genom beslut av socialstyrelsen.

Antalet personer som genom blodprodukter fått HIV uppgick den 30 november 1989 till 194. 44 av dessa hade vid samma tidpunkt utvecklat sjukdomen aids. Något mindre än hälften av de HIV-smittade resp. aidssjuka har smittats genom blodtransfusioner.

Utskottet behandlade i det tidigare betänkandet 1988/89:SoU21 ett motionsyrkande om bidrag till en förening för blödarsjuka för arbete med HIV/aids. Utskottet uttalade därvid att det är angeläget att det finns en väl fungerande stödverksamhet för de blödarsjuka som drabbats av HIV och deras anhöriga. Utskottet hänvisade till att socialstyrelsen fått regeringens uppdrag att redovisa en utvärdering av insatserna för HIV-smittade blödarsjuka men också lämna förslag till hur verksamheten bör utformas för framtiden. Utskottet fann mot den bakgrunden inte något behov av uttalande från riksdagens sida med anledning av den då aktuella motionen.

Utskottet gör följande bedömning.

Enligt utskottet är det angeläget att de människor som drabbats av HIV-smitta genom blodprodukter på allt sätt får samhällets stöd. Patient- och anhörigföreningar gör ett mycket värdefullt arbete. Den aktuella kamratföreningen har också tidigare fått bidrag från staten för sin verksamhet efter beslut av socialdepartementet och socialstyrelsen. Det bör dock inte ankomma på riksdagen att pröva frågor om bidrag till enskilda organisationer. Utskottet avstyrker därför motion 1989/90:So510 (m) yrkande 2.

Medelsanvisningen i övrigt

Utskottet tillstyrker den i propositionen föreslagna medelsanvisningen till Socialdepartementet.

Utskottet tillstyrker de i propositionen föreslagna medelsanvisningarna till Allmänna barnbidrag, Bidragsförskott, Särskilt bidrag för vissa adoptivbarn och Bidrag till kostnader för internationella adoptioner, som inte mött någon erinran i form av motioner.

Hälso- och sjukvård m.m. (E 1, E 3—E 9 och E 11—E 19)

Socialstyrelsen (E 1)

Riksdagen har med anledning av proposition 1988/89:130 om riktlinjer för socialstyrelsens framtida roll, uppgifter och inriktning m.m. beslutat om socialstyrelsens huvudsakliga uppgifter och verksamhetsinriktning (SoU24, rskr. 296). Enligt detta beslut skall socialstyrelsen i första hand inrikta sitt arbete på tillsyn i form av uppföljning och utvärdering av den verksamhet som kommuner, landsting och andra organ bedriver inom socialsektorns område. Socialstyrelsen skall också i egenskap av expertmyndighet kunna tillhandahålla kunskapsunderlag som kan behövas av regering, landsting och kommuner inför olika ställningstaganden.

I syfte att förstärka socialstyrelsens tillsyn inom hälso- och sjukvården föreslogs i propositionen att det skulle inrättas regionala tillsynsenheter på högst sex orter i landet. Utskottet uttalade sin tillfredsställelse över det framlagda förslaget när det gällde förstärkningen av socialstyrelsens tillsynsverksamhet. När det gällde mera detaljerade organisationsfrågor erinrade utskottet om att det inte längre ankommer på riksdagen att besluta om grundstrukturen för en myndighet. Ansvaret härför åvilar i stället regeringen.

Socialstyrelsens nya organisation började genomföras den 1 juli 1989.

Två motioner tar upp frågan om lokaliseringen av de regionala tillsynsenheterna. I *motion 1989/90:So421 av förste vice talman Ingegerd Troedsson m.fl. (m, fp, c)* hemställs att riksdagen beslutar att socialstyrelsens regionala tillsynsenhet för Uppsala/Örebroregionen förläggs till Uppsala. Enligt motionärerna kräver en uppföljning och utvärdering av sjukvårdsorganisationens utveckling dels tillgång till största möjliga bredd och djup när det gäller den medicinska kompetensen, dels tillgång till kvalificerad hälso- och sjukvårdsforskning. I båda dessa avseenden erbjuder Uppsala enligt motionärerna den ojämförligt största kompetensen.

I *motion 1989/90:So401 av Ingrid Ronne-Björkqvist och Carl-Johan Wilson (båda fp)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att socialstyrelsens tillsynsenhet för Linköpings-/Göteborgsregionen placeras i Jönköping i stället för i Göteborg. Motionä-

rerna redovisar ett antal geografiska, ekonomiska, praktiska och rekryteringsmässiga skäl för att Jönköping skulle bli en mycket god placeringsort.

Socialstyrelsen avlämnade den 29 september 1989 rapporten Regional organisation vid socialstyrelsen — Uppgifter, lokalisering, resursdimensionering m.m. Socialstyrelsen har föreslagit att de regionala enheterna skall vara fem till antalet. Styrelsen har vidare föreslagit att enheterna lokaliseras till Umeå, Uppsala, Stockholm, Göteborg och Malmö. Socialstyrelsen har i detta sammanhang bl.a. beaktat rekryteringsbasen, dvs. tillgången på olika typer av expertis (bl.a. medicinsk och odontologisk kompetens), kontakterna med samverkansnämnderna, närheten till tillsynsobjekten och kommunikationerna. Socialministern anför i budgetpropositionen (bil. 7 s. 77) att han delar bedömningen att antalet tillsynsenheter bör vara fem. Däremot anser han att enheten i Uppsala/Örebroregionen bör förläggas till Örebro. Han hänvisar därvid till att samverkansnämnden enhälligt föreslagit att enheten förläggs dit. Skälen till detta har bl.a. varit att Örebro geografiskt och kommunikationsmässigt ligger centralt i förhållande till de sju landsting som ingår i regionen. Vidare har en lokalisering till Örebro från sysselsättningsynpunkt bedömts ha större betydelse för Örebro än för Uppsala. Socialministern beräknar kostnaderna i båda alternativen som likvärdiga. Valet av Göteborg har inte föranlett någon särskild motivering i budgetpropositionen.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet erinrar om riksdagens beslut med anledning av prop. 1986/87:99 om ledning av den statliga förvaltningen (KU 1986/87:29, rskr. 226) att regeringen ensam bör besluta om grundstrukturen när det gäller en myndighets inre organisation och att riksdagen bör besluta om huvudinriktningen av myndighetens verksamhet. Riksdagen bör därför enligt utskottet inte ta ställning i frågan om förläggningen av de regionala tillsynsenheterna. Utskottet avstyrker därför motion So421 (m, fp, c).

Av samma skäl avstyrks motion So401 (fp).

Utskottet tillstyrker den föreslagna medelsanvisningen till Socialstyrelsen.

Statens rättsläkarstationer (E 4)

I samband med behandlingen av regeringens förslag till anslag till Statens rättsläkarstationer för budgetåret 1989/90 redovisade utskottet utförligt gällande bestämmelser m.m. för den rättsmedicinska obduktionsverksamheten (1988/89:SoU16 s. 7 ff.). I betänkandet fanns också ett avsnitt om utvecklingen under senare tid. Vid sin behandling av regeringens förslag till anslag och vissa motioner anförde utskottet bl.a. följande.

Utskottet kan inledningsvis konstatera att omfattande problem och stora svårigheter för den rättsmedicinska verksamheten har uppkom-

mit när det gäller att uppfylla de mål som uppställts för verksamheten. Samtidigt som resurserna har skurits ned har behovet av rättsmedicinska undersökningar enligt gällande föreskrifter ökat. Viktiga rättsmedicinska arbetsuppgifter som forskning och undervisning har måst efter sättas. Det har funnits uppenbar risk för att de framtida möjligheterna att rekrytera kompetent personal till området skulle försvåras.

Utskottet anser det klart att den rättsmedicinska verksamheten behöver en resursförstärkning. Ett resurstillskott behövs redan innevarande år för att verksamheten skall kunna klaras. Utskottet har erfarit att regeringen avser att medge ett överskridande på innevarande års budget i den storleksordning som beräknats av socialstyrelsen. Vad gäller resursbehovet för nästa budgetår har socialstyrelsen i sin framställning till regeringen i februari 1989 beräknat ett medelsbehov på ca 2 milj.kr. utöver vad som beräknats i budgetpropositionen. Utskottet beräknar ett större resursbehov eller 2,2 milj.kr. utöver det i budgetpropositionen föreslagna beloppet och utöver det överskridande med 2,7 milj.kr. på innevarande års budget som bedömts nödvändigt. Enligt utskottet bör riksdagen därför för nästa budgetår till Statens rättsläkarstationer anvisa ett förslagsanslag på 34 268 000 kr.

Utskottet anförde vidare:

För att man skall komma till rätta med problemen när det gäller den rättsmedicinska verksamheten krävs också åtgärder på längre sikt. Utskottets utgångspunkt är att den rättsmedicinska verksamheten har stor betydelse för rättssäkerheten. Viktiga i sammanhanget är inte bara de rättsmedicinska obduktionerna utan också de undersökningar som för olika ändamål görs på levande personer och de uppgifter som sakkunniga som rättsmedicinerna fullgör. Rättsmedicinen gagnar inte bara traditionellt rättsvårdande myndigheter som polis, åklagare och allmänna domstolar utan också bl.a. socialtjänsten och myndigheter som arbetar med invandrarfrågor. Rättsmedicinska undersökningar har vidare betydelse för civilrättsliga bedömningar som görs av försäkringsdomstolar och försäkringsbolag. Det finns också skäl att erinra om den viktiga verksamhet som fullgörs av rättsodontologen vid rättsläkarstationen i Stockholm. De arbetsuppgifter som denne utför är även av internationell betydelse. Utskottet finner det angeläget att den rättsmedicinska verksamheten får sådana resurser att den även i framtiden kan tillgodose högt ställda krav. Det finns enligt utskottet också skäl att erinra om personalsituationen för rättsmedicinen. Arbetsförhållandena måste förbättras. Personalen måste kunna känna trygghet i sin anställning. Den framtida rekryteringen av kompetent personal till det rättsmedicinska området måste också tryggas. Detta gäller även den rättsodontologiska verksamheten.

Utskottet behandlade också frågan om huvudmannaskapet för den rättsmedicinska verksamheten. Utskottet hänvisade bl.a. till att den s.k. RRK-utredningen utrett den framtida organisationen för det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendet och lagt fram vissa förslag. Utskottet anförde vidare:

Det är enligt utskottet angeläget att en lösning av frågorna om huvudman och organisation av verksamheten kan komma till stånd. Utskottet förutsätter att regeringen skyndsamt tar sig an dessa frågor. Utskottet är inte berett att nu ta ställning till frågan om den rättsmedicinska verksamheten i framtiden bör ha en helt självständig ställning eller underordnas viss myndighet. Denna fråga bör självklart ingå i regeringens beredningsarbete.

Vad utskottet anfört om den framtida utvecklingen för rättsmedicinen föreslogs riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1988/89:214).

För budgetåret 1989/90 anslogs sålunda 34 268 000 kr. Regeringen har för budgetåret 1990/91 under anslaget E 4 till Statens rättsläkarstationer föreslagit ett förslagsanslag på 37 649 000 kr. I budgetpropositionen anförs (s. 82) att en ny omständighet vid bedömningen av rättsläkarstationernas resursbehov är den överenskommelse mellan staten och sjukvårdshuvudmännen som träffats angående s.k. enkla dödsorsaksundersökningar. Fr.o.m. den 1 januari 1990 skall således sjukvårdshuvudmännen ta ett större ansvar för utfärdande av dödsbevis i de fall dödsfallet inträffar i hemmet eller inom äldrevårdsinstitution. Genom en ändring som gjorts i allmänna läkarinstruktionen (1963:341) åligger det numera läkare som i sin verksamhet får kännedom om att någon avlidit på en annan plats än ett sjukhus att försöka få fram sådana uppgifter om den avlidne, i första hand från den läkare som närmast före dödsfallet vårdat den avlidne, som kan vara av betydelse för att fastställa dödsorsaken. (Ändringen, som gjordes genom SFS 1989:815, trädde i kraft den 1 januari 1990.)

Till följd av överenskommelsen mellan socialdepartementet och sjukvårdshuvudmännen om de s.k. enkla dödsorsaksundersökningarna och ändringen i läkarinstruktionen har socialstyrelsen, efter samråd med Landstingförbundet och rikspolisstyrelsen, ändrat sina föreskrifter om dödsbevis. I de nya föreskrifterna inskräpper socialstyrelsen särskilt att det enligt läkarinstruktionen åligger envar läkare att bemöda sig att rörande en avliden person få fram resp. lämna sådana uppgifter, som kan vara av betydelse för att fastställa dödsorsaken, och om det behövs ta initiativ till obduktion enligt obduktionslagen (1975:191). Huvudregeln vid dödsfall såväl på som utanför sjukvårdsinrättning är dock att dödsbevis skall utfärdas utan obduktion om en sannolik dödsorsak kan anges. De nya föreskrifterna om dödsbevis m.m. har publicerats i SOSFS 1989:34 och tillämpas sedan den 20 februari 1990.

Enligt vad som anförs i budgetpropositionen är målet med de nya reglerna för utfärdande av dödsbevis att antalet enkla dödsorsaksundersökningar skall kunna minskas med 3 000—4 000, vilket anses innebära en stor omställning jämfört med hittillsvarande rutiner för utfärdande av dödsbevis. Enligt vad som anförs i propositionen förutsätter regeringen att socialstyrelsen, rikspolisstyrelsen och sjukvårdshuvudmännen på olika sätt aktivt verkar för att nya rutiner etableras så att målet kan nås successivt. Socialministern gör bedömningen att det extra tillskott som riksdagen medgav i kombination med en förväntad minskning av verksamhetsvolymen skall ge erforderligt utrymme för såväl viss förnyelse inom verksamheten som en viss rationalisering. Avsikten är också att ge myndigheten möjligheter att på ett friare sätt disponera anslaget.

Huvudförslaget om en minskning med 2 % har enligt uppgift från socialdepartementet tillämpats vid beräkning av anslaget. Detta motsvarar en minskning med 764 000 kr.

Fyra motioner innehåller yrkanden om en höjning av anslaget i förhållande till regeringens förslag. I *motion 1989/90:So489 av Lars Werner m.fl. (vpk)* hemställs att riksdagen till Statens rättsläkarstationer anslår 5 501 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit eller 43 150 000 kr. Samma yrkande finns i *motion 1989/90:So499 av Karin Israelsson (c)*. I *motion 1989/90:So509 av Daniel Tarschys m.fl. (fp)* yrkas ett anslag på 5,5 milj.kr. mer än vad regeringen föreslagit eller 43 149 000 kr. (*yrkande 1*). I *motion 1989/90:So520 av Anita Stenberg (mp)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om att det av socialstyrelsen begärda anslaget till statens rättsläkarstationer inte får sänkas. Samtliga motionärer anser att socialdepartementets antagande om att antalet obduktioner under det kommande budgetåret skulle kunna minska med 3 000—4 000 är orealistiskt. Dessutom framhålls rättsläkarnas stora arbetsbördor.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet erinrar om de uttalanden som utskottet gjorde i samband med förra årets budgetbehandling. Rättsläkarstationerna tillerkändes därvid en betydande resursförstärkning. Därefter har staten och sjukvårdshuvudmännen träffat en överenskommelse som syftar till att minska verksamhetsvolymen vid rättsläkarstationerna. Ändringar har också vidtagits i allmänna läkarinstruktionen och i socialstyrelsens föreskrifter om dödsbevis. Det är svårt att nu bedöma hur stor minskning av antalet rättsmedicinska undersökningar som åtgärderna leder till. Utskottet anser sig dock kunna utgå ifrån att det kommer att bli en betydande minskning av arbetsbördan vid rättsläkarstationerna. Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet den i budgetpropositionen föreslagna medelsanvisningen till statens rättsläkarstationer. Motionerna So489 (vpk), So499 (c), So509 (fp) yrkande 1 och So520 (mp) avstyrks.

Statens institut för psykosocial miljömedicin (E 8)

Statens institut för psykosocial miljömedicin (IPM) har till uppgift att utveckla, värdera och förmedla kunskaper om psykosociala risksituationer, riskgrupper och riskreaktioner. Verksamheten omfattar målinriktad forskning samt utbildning, dokumentation och information.

IPM har i sin anslagsframställning begärt en förstärkning av löne-kostnadsanslaget med 733 000 kr. motsvarande en forskare, en forskningsassistent och en sekreterare samt en ökad löneresurs. IPM har begärt undantag från huvudförslaget om en minskning med 2 % eftersom detta enligt institutet inte är förenligt med statsmakternas egna skrivelser rörande hälso- och sjukvården samt forskningspolitiken.

Socialministern anför i budgetpropositionen (bil. 7 s. 91) att han anser att det är angeläget att IPM:s verksamhet kan bedrivas så effektivt som möjligt inom de ramar som riksdagen angav vid institutets tillkomst. Därför föreslås en förstärkning av myndighetens anslag med medel motsvarande en forskare och därutöver en ökad löneresurs om

150 000 kr. I budgetpropositionen hemställs att riksdagen till IPM skall anvisa ett förslagsanslag på 4 374 000 kr. Huvudförslaget genomförs enligt uppgift från socialdepartementet.

I motion 1989/90:So525 av Lars Werner m.fl. (vpk) hemställs att riksdagen anvisar 500 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit. Motionärerna anser att institutet bör få pengar till ytterligare en forskningsassistent och till en sekreterare.

I motion 1989/90:So508 av Karin Israelsson och Ulla Tillander (båda c) hemställs att riksdagen till IPM skall anvisa det förslagsanslag som äskats av myndigheten. Regeringens budgetförslag innebär enligt motionärerna att IPM inte kan fullfölja de uppgifter som förelagts institutet. De yrkade tjänsterna och undantag från huvudförslaget motsvarar en höjning av anslaget med 406 000 kr.

I motion 1989/90:So469 av Stig Gustafsson m.fl. (s) begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om IPM:s angelägna behov av resurser. Även denna motion hänvisar till vad IPM anfört i sin anslagsframställning.

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat motionskrav på förstärkta resurser till IPM. Vid den senaste behandlingen, i betänkandet 1988/89:SoU16, uttalade utskottet att det delade bedömningen att IPM gör ett angeläget arbete (s. 22). Utskottet erinrade om den då nyligen tillsatta arbetsmiljökommissionen och dess behov av underlag för sitt arbete. Utskottet förutsatte att IPM kunde bidra med värdefulla erfarenheter till kommissionens fortsatta arbete. Utskottet delade också bedömningen att IPM, om institutet även fortsättningsvis skall kunna fullgöra sina viktiga uppgifter på ett effektivt sätt och motsvara de ambitioner som angavs vid institutets tillkomst, behöver tillföras ytterligare resurser. Regeringen borde överväga på vilket sätt en sådan förstärkning lämpligen borde ske och snarast återkomma med förslag till riksdagen. Vad utskottet anfört i denna del föreslogs riksdagen ge regeringen till känna. Utskottet avstyrkte ett särskilt motionsyrkande om en höjning av anslaget till IPM för budgetåret 1989/90. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1988/89:214).

Utskottet gör nu följande bedömning.

Utskottet erinrar om sin tidigare inställning att IPM gör ett angeläget arbete och att regeringen bör överväga hur en förstärkning av institutets resurser kan ske. Utskottet konstaterar att förslaget i budgetpropositionen inrymmer en viss resursförstärkning för IPM. Utskottet tillstyrker regeringens förslag till medelsanvisning. Motionerna So525 (vpk), So508 (c) och So469 (s) avstyrks.

Bidrag till hälsouppllysning, m.m. (E 13)

I motion 1989/90:So473 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) hemställs att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår ett extra bidrag om 3 milj.kr. för tobaksinformation (yrkande 2). Motionärerna hänvisar till vissa uttalanden i samband med antagandet av utvecklingslinjer för hälso-

och sjukvården inför 90-talet (prop. 1984/85:181, SoU 28, rskr. 400), i vilket sammanhang regeringen utlovade en intensifierad informationsverksamhet om tobakens skadeverkningar med huvudsyfte att hindra tobaksdebut bland barn och ungdom. Under åren 1986/87–1988/89 utgick vissa extra resurser motsvarande 3 milj.kr. per år för socialstyrelsens hälsouppllysning när det gäller tobakens skadeverkningar. Motionärerna framhåller vikten av att motverka tobaksbruk och anser att förstärkta resurser för att motverka tobaksbruk bör utgå även under kommande år med minst lika stort och helst större belopp. Finansiering bör ske över statsbudgeten. Ett minimikrav är att 3 milj.kr. utöver regeringens förslag skall utgå under nästa budgetår.

I motion 1989/90:So312 av Martin Olsson och Kersti Johansson (båda c) begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om medel för upplysning syftande till en begränsning av tobaksbruket och tobakens skadeverkningar (*yrkande 1*). Motionärerna anför att betydande delar av våra sjukvårdsresurser tas i anspråk för tobaksrelaterade sjukdomstillstånd och att tobaksbrukets hälsoeffekter även leder till andra former av samhällsekonomiska förluster på grund av produktionsbortfall orsakat av sjukfrånvaro från arbetet, förtidspensionering och för tidig död. Samhällets insatser för att begränsa tobaksbruket är mot den bakgrunden anmärkningsvärt små. Motionärerna anser starka skäl tala för att samhällets satsningar för att upplysa om tobakens skadeverkningar borde vara avsevärt högre. Anslaget måste få en sådan omfattning och fördelas så att de organisationer som verkar för begränsning av tobaksbruket kan fullgöra sina synnerligen viktiga uppgifter.

Från anslaget E 13 bekostas bl.a. upplysningsverksamhet om tobak genom vissa organisationer, bl.a. Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkningar (NTS). För budgetåret 1989/90 har drygt 2 milj.kr. avsatts för tobaksupplysning. Medel för socialstyrelsens tobaksinformation beräknas däremot sedan budgetåret 1987/88 under anslaget E 1. Ur detta anslag har drygt 1 milj.kr. avsatts för innevarande budgetår och 1,2 milj.kr. beräknats för 1990/91.

Socialstyrelsen redovisar i sin anslagsframställning att man i samråd med berörda organisationer inlett en översyn av villkoren för de organisationer som arbetar inom tobaksområdet. Denna sammanfaller med att NTS, som är den största bidragsmottagaren, reorganiserar sin kanslifunktion och diskuterar inriktningen av sin framtida verksamhet. Översynen syftar till att genom samordning och rationalisering öka effekten av de insatta resurserna. I sammanhanget kan också redovisas att socialstyrelsen i samband med utarbetandet av en treårsbudget 1987 beslutade att prioritera sex speciella områden där åtgärder för begränsning av alkohol- och tobakskonsumtion utgjorde ett sådant prioriterat område. Budgetåret 1990/91 utgör det tredje året för denna prioritering.

Regeringen tillkallade i maj 1988 en särskild utredare för att överväga och föreslå olika åtgärder för att ytterligare minska tobaksbruket. Utredaren, som antagit benämningen tobaksutredningen, skall enligt

sina direktiv (dir. 1988:23) bl.a. beakta behovet av informationsåtgärder. Utredningen kommer enligt planerna att avlämna sitt betänkande under första halvåret 1990.

Folkhälsogruppen har i en särskild rapport, Åtgärder för att minska tobaksbruket i Sverige (Rapport nr 2 1989), föreslagit ett antal konkreta åtgärder för att minska tobaksbruket i landet.

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat motionsyrkanden om ökat anslag för tobaksinformation. I det senaste betänkandet, 1988/89:SoU14, konstaterade utskottet att socialstyrelsens medel för tobaksinformation är beroende av prioriteringen inom ramen för anslaget och att utfallet av denna prioritering ännu inte föreligger. Mot bakgrund av att åtgärder för begränsning av tobakskonsumtion utgör ett prioriterat område inom socialstyrelsen fann utskottet det inte erforderligt med åtgärder från riksdagens sida i frågan. Det då aktuella motionsyrkandet avstyrktes. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1988/89:215).

Utskottet gör nu följande bedömning.

Informationen om tobaksbrukets skadeverkningar är ett viktigt inslag i hälsoupplýsningen med hänsyn till de stora hälsoriskerna förenade med tobaksbruk. Åtgärder för att begränsa tobakskonsumtionen är därför också ett prioriterat område inom socialstyrelsen. Behovet av informationsåtgärder övervägs av tobaksutredningen. Utredningens förslag bör enligt utskottet avvaktas innan riksdagen överväger något initiativ i frågan.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna So473 (fp) yrkande 2 och So312 (c) yrkande 1.

Utskottet tillstyrker budgetpropositionens förslag till medelsanvisning till Bidrag till hälsoupplýsning.

Bidrag till allmän sjukvård m.m. (E 16)

Från anslaget utgår dels det särskilda statsbidrag till den allmänna sjukvårdsersättningen som sedan den 1 januari 1985 utgår till sjukvårdshuvudmännen från den allmänna försäkringen, dels ett bidrag till sjukvårdshuvudmännen enligt överenskommelse med Landstingsförbundet om ändring i 1966 års avtal om den psykiatriska vården. Från anslaget utgår även ersättning till landstingen och Gotlands kommun enligt överenskommelse mellan staten och dessa kommuner om deras övertagande av statens ansvar för provinsialläkarnas pensionering. I budgetpropositionen föreslås dessutom att vissa övergångsbidrag till Uppsala läns landsting enligt uppgörelsen om ändrat huvudmannaskap för Akademiska sjukhuset i Uppsala i fortsättningen skall betalas ut från anslaget E 16. Regeringen föreslår i budgetpropositionen att riksdagen till Bidrag till allmän sjukvård m.m. för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 4 613 682 000 kr.

I motion 1989/90:So269 av Lars Werner m.fl. (vpk) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till statsbidrag för att initiera minskad helgtjänstgöring inom vården enligt motionens förslag (*yrkande 1 delvis*; återstående del av yrkandet behandlas under anslaget G 1 Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m. Där behandlas också yrkanden om kortare arbetsdag inom hemtjänsten m.m. och särskilda statsbidrag för detta.) I motionen hemställs vidare att riksdagen beslutar att under anslaget E 16 anslå 2 000 milj.kr. utöver regeringens förslag (*yrkande 3*). Motionärerna framhåller nödvändigheten av insatser när det gäller personal inom vård och äldreomsorg. De hänvisar till att försök som gjorts inom vården med minskad helgtjänstgöring har inneburit minskad personalomsättning och gjort det lättare att rekrytera ny personal.

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat frågor om rekryteringen av personal till vården. Här kan nämnas betänkanterna SoU 1987/88:22, 1988/89:SoU6, 15 och 19 samt 1989/90:SoU13. I betänkanterna redovisades det arbete med personalfrågorna som inlemts på vårdområdet, såsom regeringsinitiativ, offentliga utredningar, arbete inom socialstyrelsen, Spri, Landstingsförbundet, enskilda landsting och kommuner. I de nämnda betänkanterna gjorde utskottet flera uttalanden. Utskottet har bl.a. ansett det angeläget att ansträngningar görs för att t.ex. önskemål från sjukvårdspersonal om att slippa arbeta varannan helg skall kunna förverkligas. Vid sin behandling av motionsyrkanden om vårdpersonalens arbetstider i betänkandet 1988/89:SoU15 betonade utskottet vikten av en förbättrad personalpolitik och bättre arbetsvillkor för vårdpersonalen. Det framhölls vidare att arbetsmiljön måste ha en sådan utformning att vårdpersonalen kan arbeta heltid utan risk för att bli utsliten i förtid. Utskottet framhöll att arbetstidens längd och förläggning i första hand är en fråga som arbetsmarknadens parter har att besluta om. Utskottet hänvisade också till arbetstidskommitténs pågående arbete. Utskottet ville dock inte ställa sig bakom motionskrav på förkortad arbetstid eller statsbidrag för att minska helgtjänstgöringen inom vården. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1988/89:213).

Utskottet fann vid sin senaste behandling av de personalpolitiska frågorna i betänkandet 1989/90:SoU13 inte skäl till något ändrat ställningstagande (rskr. 1989/90:61).

Under den senaste tiden har arbetsförhållandena inom vården fått förnyad uppmärksamhet. Sålunda har *regeringen* den 23 november 1989 uppdragit åt *socialstyrelsen* att göra en redovisning och utvärdering av utvecklingen på personalområdet inom äldreomsorgen. Detta uppdrag skall redovisas senast den 1 januari 1991. I syfte att stödja kommunerna har *regeringen* också uppdragit åt *socialstyrelsen* att samla in och sprida erfarenheter och idéer på det personalpolitiska området. Detta arbete kommer att pågå t.o.m. år 1991. Det kan också erinras om att *Landstingsförbundet* i slutet av år 1988 beslutade att

under tre år göra en kraftsamling kring arbetsmiljöfrågorna i vid mening. Detta arbetsmiljöprogram som kallats Vårdens arbetsmiljö – vägar till förnyelse skall bedrivas fram t.o.m. utgången av år 1991.

Arbetsutskottet har avslutat sitt arbete och i betänkandet (SOU 1989:53) Arbetstid och välfärd jämte bilagor redovisat sina överväganden. Utredningen har funnit att utöver vad som redan utlovats i form av en förlängning av föräldraförsäkringen till 18 månader och en sjätte semestervecka inga allmänna arbetstidsreformer kan komma ifråga före mitten av 1990-talet. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Arbetsmiljökommissionen (S 1988:03), som tillsattes vid årsskiftet 1988/89, har i uppgift att presentera förslag för att skador, sjukfrånvaro och utslagning som orsakas av arbete skall kunna minska. Kommissionen har tillsatt fem arbetsgrupper, däribland en vård- och omsorgsgrupp som skall komma med förslag till hur arbetsmiljöarbetet skall utformas inom vårdsektorn. Arbetsmiljökommissionens arbete skall vara avslutat i juni 1990.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet erinrar om sina tidigare uttalanden om personalförsörjningen inom vårdsektorn och vårdpersonalens arbetstider. Utskottet är nu liksom tidigare inte berett att ställa sig bakom kravet på statsbidrag för att minska helgtjänstgöringen inom vården. Utskottet avstyrker därför motion So269 (vpk) yrkande 1 delvis.

Utskottet avstyrker även kravet på en höjning av anslaget E 16 (yrkande 2 i motionen).

Statsbidrag till psykoanalytisk behandling

I motion 1989/90:So293 av Lars Werner m.fl. (vpk) hemställs att riksdagen till anslaget E 16. Bidrag till allmän sjukvård m.m. för budgetåret 1990/91 anslår 10 milj.kr. utöver vad regeringen anslagit till psykoanalytisk verksamhet eller således 29 milj.kr.

I överenskommelsen om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen för år 1990 har bestämts att ett särskilt bidrag om 19 milj.kr. skall utges till sjukvårdshuvudmännen för psykoanalytisk verksamhet. I regeringens skrivelse 1988/89:153 till riksdagen med redovisning av överenskommelsen framhålls beträffande bakgrunden till denna ersättning bl.a. att socialstyrelsen under hösten 1987 framhållit att sjukvårdshuvudmännens utbyggnad av den psykoanalytiska verksamheten inte svarade mot behoven och att åtgärder borde vidtas för att uppnå en tillfredsställande situation. Bl.a. detta hade enligt socialstyrelsen medfört att en betydande del av det psykoanalytiska behandlingsbehovet kommit att erbjudas i form av privat verksamhet med höga kostnader för den enskilde som följd, såvida inte behandlingen skett hos en försäkringsansluten vårdgivare. Som en konsekvens av detta var väntetiderna långa både till sjukvårdshuvudmännens psykoanalytiska öppenvårdsmottagningar och till försäkringsanslutna psykoanalytiker och psykoanalytiker.

Föredragande statsrådet anförde i skrivelsen att speciella åtgärder snabbt måste vidtas för att öka tillgången på av sjukvården subventionerad psykioterapeutisk behandling för de försäkrade. Det belopp som sammanlagt 19 milj.kr. som statens och sjukvårdshuvudmännen enats om skall, för att alla sjukvårdshuvudmän skall få en rimlig andel av stödet, fördelas dels med ett grundbelopp lika stort för alla, dels med ett belopp i förhållande till antalet invånare. Som villkor för ersättningen gäller att sjukvårdshuvudmännen träffar vårdavtal med legitimerade privata vårdgivare och ersätter dem för deras arvode med undantag för gällande patientavgift. Vårdavtalen skall godkännas av socialstyrelsen och utbetalningarna till huvudmännen skall göras av riks-försäkringsverket.

Vid sin behandling av regeringens skrivelse 1988/89:153 behandlade *socialförsäkringsutskottet* ett antal motionsyrkanden om ersättning från sjukförsäkringen för psykioterapeutisk behandling m.m. Utskottet anförde därvid bl.a. följande:

Det nuvarande systemet för ersättning till sjukvårdshuvudmännen från sjukförsäkringen för främst öppen sjukvård innebär — — — att sjukvårdshuvudmännen tilldelas ett efter överläggningar mellan staten och sjukvårdshuvudmännen i förväg överenskommet belopp i allmän sjukvård ersättning per år. Från detta belopp avräknas vad som utgivits direkt från försäkringen föregående år i arvode till privata vårdgivare som är anslutna till försäkringen. Storleken på den allmänna sjukvård ersättning som sjukvårdshuvudmännen kan disponera för egen del blir följaktligen avhängig av hur många privatpraktiserande vårdgivare som är verksamma inom huvudmannens sjukvårdsområde. Mot bakgrund härav har sjukvårdshuvudmännen med vissa undantag getts inflytande över om nya vårdgivare skall anslutas till försäkringen. Utskottet vill erinra om att den allmänna sjukvård ersättningen är avsedd som en ersättning även för sådan sjukvård som ges i form av psykioterapeutisk behandling. Det står vidare sjukvårdshuvudmännen fritt att, om deras egna vårdresurser är otillräckliga, träffa vårdavtal även med sådana privata vårdgivare som inte är anslutna till försäkringen. Eftersom resurserna inom den offentliga vården visat sig otillräckliga för psykioterapeutisk behandling har överenskommit att en särskild försäkringsersättning för psykioterapeutisk behandling vid sidan av den allmänna sjukvård ersättningen skall utgå under 1990. Härigenom får sjukvårdshuvudmännen ekonomisk möjlighet att i ökad utsträckning träffa vårdavtal med privata vårdgivare och på så sätt ge de försäkrade ökad tillgång till psykioterapeutisk behandling mot sedvanlig patientavgift och med högkostnadsskydd. Utskottet ser det som en klar fördel för de försäkrade att detta extra tillskott av medel från sjukförsäkringen direkt styrs till en vårdsektor som inte har tillräckliga offentliga vårdresurser. Om staten i det läge som för närvarande råder i stället valt att låta de privata vårdgivarna etablera sig under samma förutsättningar som gäller för privata läkare och sjukgymnaster, nämligen att sjukvårdshuvudmannen tillstyrker detta och därmed är beredd på att ersättningarna på försäkringen avräknas från den allmänna sjukvård ersättningen, anser utskottet att detta hade inneburit en sämre garanti för att de extra medlen från sjukförsäkringen i sin helhet kommer patienter med behov av psykioterapeutisk behandling till del. Utskottet anser sålunda att den modell för utvidgat stöd från sjukförsäkringen för psykioterapeutisk behandling som valts är den för närvarande bästa från de försäkrades synpunkt.

Överenskommelsen om ett särskilt bidrag för psykoterapeutisk behandling gäller för år 1990. Frågan om hur ersättning för sådan behandling från försäkringen i fortsättningen skall utgå får därför enligt utskottets mening prövas på nytt när erfarenheter vunnits av den nu träffade överenskommelsen. Utskottet anser på grund härav att ett ställningstagande till motionsyrkandena om en anslutning till försäkringen av de aktuella vårdgivarna får anstå tills vidare. Eftersom vissa motionärer synes förespråka en helt fri anslutning till försäkringen för psykoterapeuter — — — vill utskottet emellertid redan nu framhålla att utskottet motsätter sig att så sker, och utskottet hänvisar i denna fråga till de principer som det nuvarande ersättningssystemet vilar på.

Socialförsäkringsutskottet avstyrkte med det anförda bifall till de behandlade motionerna.

Motioner (m, fp, c, vpk och mp) om att ersättning för psykoterapeutisk behandling skall utgå från sjukförsäkringen har väckts även under allmänna motionstiden 1990. Motionerna kommer att behandlas av socialförsäkringsutskottet.

Socialutskottet gör följande bedömning.

Utskottet instämmer i grundtanken i motion So293 (vpk) att människor som behöver psykoterapeutisk behandling skall kunna erbjudas sådan utan alltför långa väntetider och till rimliga kostnader för den enskilde. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att psykoterapins och psykoanalysens ställning i vården övervägs av mentalservicekommittén. I syfte att öka tillgången på av sjukvården subventionerad psykoterapeutisk behandling har i samband med överenskommelsen om ersättningar till huvudmännen för år 1990 avsatts ett belopp om 19 milj.kr. Utskottet är inte berett att ställa sig bakom motionärernas krav på ytterligare medel över anslaget E 16. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion So293 (vpk).

Utskottet har i övrigt inte något att erinra mot budgetpropositionens förslag till medelsanvisning till Bidrag till allmän sjukvård m.m. (E 16).

Hälso- och sjukvården i krig

I motion 1989/90:So495 av Hans Lindblad och Kerstin Ekman (båda fp) begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om förverkligandet av 1987 års totalförsvarsbeslut vad avser sjukvården i krig. Motionärerna anför att det finns påtaglig risk att beredskapen när det gäller sjukvården i krig, trots att detta område prioriterats både i 1982 års och 1987 års försvarspolitiska beslut, inte kommer att nå den nivå som förutsattes i det senaste beslutet. Motionärerna anser det angeläget att riksdagen i anslutning till behandlingen av regeringens budgetförslag betonar det angelägna i att fyra femtedelar av det som förutsattes i fråga om sjukvården i krig för perioden 1987—1992 också reellt är förverkligat vid utgången av budgetåret 1990/91. På en punkt, när det gäller lagring av sjukvårdsmateriel i landstingens regi, står det enligt motionärerna redan nu klart att riksdagens intentioner inte kommer att förverkligas.

Socialutskottet behandlade i betänkandet 1988/89:SoU16 vissa motioner om hälso- och sjukvården i krig. I betänkandet redovisades bl.a. riksdagens tidigare uttalanden i samband med 1982 och 1987 års riksdagsbeslut samt vissa därefter vidtagna åtgärder.

I ett yttrande till socialutskottet till betänkandet SoU16 anförde försvarsutskottet (1988/89:FöU1y; yttrandet finns också intaget som bilaga till betänkandet SoU16) att det såg det som allvarligt att genomförandet av de satsningar på försörjningsberedskapen inom hälso- och sjukvården i krig som angavs i 1987 års totalförsvarsbeslut försenats, detta i all synnerhet som endast ett par år av försvarsbeslutsperioden återstod. Utskottet hänvisade till den utskottsutfrågning i ämnet som i november 1988 anordnades gemensamt av försvars- och socialutskottet. Vidare anfördes att förseningen främst synes bero på att frågan om fördelningen av kostnaderna för åtgärderna inte kunnat lösas. Ett snabbt undanröjande av detta hinder var enligt försvarsutskottets uppfattning nödvändigt om i varje fall den övervägande delen av den beslutade beredskapsuppbyggnaden skulle kunna genomföras.

Försvarsutskottet erinrade om att en särskild utredare tillkallats av regeringen för att med berörda parter klargöra och lägga fast de åtgärder som behövs för att förstärka den civila hälso- och sjukvården i krig vad avser lokaler, utrustning och sjukvårdsmateriel av förbrukningskaraktär.

Försvarsutskottet fann sammanfattningsvis att uppbyggnaden av beredskapen inom hälso- och sjukvården i krig måste påskyndas men räknade med att såvitt ankommer på regeringen effektiva åtgärder skulle vidtas i detta syfte, varför något uttalande av riksdagen inte ansågs erforderligt.

Socialutskottet erinrade för sin del om att utskottet i sitt yttrande till försvarsutskottet i samband med 1987 års försvarsbeslut (SoU 1986/87:7y) med skärpa framhållit att en kraftig förstärkning av uthålligheten och kapaciteten för hälso- och sjukvården i krig verkligen måste komma till stånd. Utskottet hade därvid konstaterat att genomförandet av 1982 års försvarsbeslut i fråga om den civila hälso- och sjukvården i krig tagit lång tid att genomföra, bl.a. på grund av långdragna förhandlingar mellan statens förhandlingsnämnd och sjukvårdshuvudmännen. Utskottet hade också betonat vikten av att det kommande försvarsbeslutets intentioner i fråga om den civila hälso- och sjukvården kan förverkligas och ansåg att regeringen måste pröva de möjligheter som finns att åstadkomma en snabbare process för genomförande av beslutet.

Socialutskottet delade helt försvarsutskottets uppfattning att det hinder för genomförandet av 1987 års försvarsbeslut som den olösta frågan om fördelningen av kostnaderna för vissa åtgärder utgör snabbt måste undanröjas. Socialutskottet framhöll, också i likhet med försvarsutskottet, att uppbyggnaden av beredskapen inom hälso- och sjukvården i krig i enlighet med intentionerna vid det senaste försvarsbeslutet måste påskyndas. Det fanns dock enligt utskottet — och därvid delade socialutskottet försvarsutskottets bedömning — anledning att räkna med att såvitt ankommer på regeringen effektiva åtgärder skulle kom-

ma att vidtas i detta syfte. Utskottet förutsatte därför att syftet med de då aktuella motionerna skulle komma att bli tillgodosett utan något särskilt uttalande från riksdagens sida, varför motionsyrkandena avstyrktes. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1988/89:214).

I *årets budgetproposition* (bil. 5 s. 108 ff.) anför socialministern att hälso- och sjukvårdens beredskap förbättras successivt. Han hänvisar till det underlagsmaterial som utredningen (S 1987:05) om hälso- och sjukvårdens försörjningsberedskap redovisat. Genom detta och de beslut som regeringen tagit räknar socialministern med att beredskapen avseende sjukvårdsmateriel kommer att nå upp till intentionerna i 1987 års försvarsbeslut. Han anger vidare att regeringen i beslut den 26 januari och den 21 december 1989 uppdragit åt överstyrelsen för civil beredskap att på uppdrag av socialstyrelsen svara för upphandling, lagring och omsättning av sjukvårdsmateriel av förbrukningskaraktär enligt utredningens förslag. Därigenom anses det bli möjligt att lagra och omsätta materiel i större kvantiteter än vad den enskilde sjukvårdshuvudmannen har möjlighet att klara samtidigt som lagringen bättre kan anpassas ur försvarssynpunkt. Då det gäller s.k. varaktig sjukvårdsutrustning anges i budgetpropositionen att utredningen om sjukvårdens försörjningsberedskap i samförstånd med överbefälhavaren, civilbefälhavarna och sjukvårdshuvudmännen genomför en inventering som syftar till att bedöma om sjukvårdens resurser behöver kompletteras vad avser lokaler och utrustning för hälso- och sjukvården i krig. En preliminär bedömning från utredningens sida sägs ha visat att behoven sannolikt kan tillgodoses genom omdisponeringar av befintlig utrustning och endast i mindre utsträckning genom nyanskaffningar.

Vad gäller personalförsörjningen anges i budgetpropositionen att tillgången på hälso- och sjukvårdspersonal i krig är tillräcklig under förutsättning av en optimal fördelning av personalen civilt och militärt genomförs. En sådan har hittills inte kunnat ske i avsaknad av ett fungerande personalregister. Socialministern räknar med att bristen kommer att vara avhjälp under budgetåret 1990/91 då personalregistret "Integer" tas i drift.

Sammanfattningsvis gör socialministern bedömningen att den civila hälso- och sjukvårdens beredskap för kriser och krig kommer att vara relativt god efter det att de redovisade åtgärderna har genomförts.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet har tidigare med skärpa framhållit att en kraftig förstärkning av uthålligheten och kapaciteten för hälso- och sjukvården i krig verkligen måste komma till stånd. Utskottet förutsätter nu att de åtgärder som redovisas i budgetpropositionen verkligen leder till att målet för hälso- och sjukvårdens beredskap i krig uppnås vid utgången av försvarsperioden år 1992. Vad gäller lagring av sjukvårdsmateriel i landstingens regi är det enligt utskottet angeläget att särskilda åtgärder

nu vidtas. Utskottet anser sig kunna förutsätta att detta sker utan något särskilt initiativ från riksdagens sida. Utskottet avstyrker med det anförda motion So495 (fp).

Utskottet tillstyrker de föreslagna medelsanvisningarna till Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig (E 18) samt Driftkostnader för beredskapslagring m.m. (E 19). Utskottet har ingen erinran mot att regeringen bemyndigas medge att åtgärder för sjukvårdens säkerhet får vidtas inom en kostnadsram på 15 000 000 kr.

Övriga medelsanvisningar till Hälso- och sjukvård

Utskottet har inte något att erinra mot de av regeringen föreslagna medelsanvisningarna E 3, E 5–7, E 9, E 11, E 12, E 14, E 15 och E 17, vilka inte mött några erinringar i form av motioner.

Övriga motioner om hälso- och sjukvård

Köer i vården

Riksdagen beslutade år 1987 (prop. 1986/87:114, SoU 37, rskr. 340) att till bidrag för viss operationsverksamhet inom allmän sjukvård för budgetåret 1987/88 anvisa ett reservationsanslag på 70 milj.kr. Regeringen fastställde därefter de indikationer och krav som måste vara uppfyllda för att ersättning skall utgå. Ersättning till sjukvårdshuvudmännen för genomförda operationer har sedermera utbetalats.

Socialstyrelsen har i rapporten *Köer i sjukvården* (Socialstyrelsens PM 1988:34) gjort en slutlig redovisning och uppföljning av effekterna av det särskilda bidraget till sjukvårdshuvudmännen för att öka kapaciteten för vissa operationer. I senare rapporter, *Köer i sjukvården 2* (Socialstyrelsens rapport 1989:26) och *Uppföljning av kranskärlssjukvårdens utbyggnad* (rapport 1989:35), har socialstyrelsen gjort ytterligare uppföljningar.

Staten och Landstingsförbundet har därefter, i samband med överenskommelserna om ersättning från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen, överenskommit att den särskilda ersättningen till vissa operationer fr.o.m. 1988 skall inordnas i den allmänna sjukvårdsersättningen. I ersättningarna till sjukvårdshuvudmännen har sålunda för åren 1989 och 1990 inräknats en särskild ersättning i syfte att förkorta vissa operationsköer. Parterna har dessutom i samband med överenskommelsen om 1990 års ersättningar enats om en gemensam kraftsamling för att förkorta vårdköerna. En särskild ersättning på högst 50 milj.kr. har införts för olika stimulansåtgärder. Bl.a. skall vid samtliga sjukhus i landet situationen i fråga om klinikfärdiga patienter, väntelistor och operationer m.m. kontinuerligt belysas inom vissa specialiteter. Särskild expertis skall kunna anlitas av sjukvårdshuvudmännen för att hjälpa till att lösa problemen. En särskild ledningsgrupp skall tillsättas där staten och landstingen är till lika delar representerade. Ledningsgruppen svarar för en första avrapportering vid halvårsskiftet 1990. Parterna är också överens om att vad som tidigare överenskommit för

att öka kapaciteten i fråga om vissa operationer inom sjukvården också skall gälla för år 1990 vad gäller indikationer för vårdplaneringslistor och prioriteringar. Huvudmännen skall, för att en utvärdering skall kunna ske, redovisa antalet utförda operationer inom de berörda områdena till socialstyrelsen senast den 31 januari 1990.

I motion 1989/90:So531 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om kösituationen inom sjukvården (yrkande 2). I motionen hemställs vidare dels att riksdagen beslutar att den icke utnyttjade reservationen för budgetåret 1988/89 omfattande 29 milj.kr. överförs till budgetåret 1990/91 för användning mot köerna inom sjukvården (yrkande 3), dels att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 200 milj.kr. för insatser mot köerna inom sjukvården (yrkande 4). I motionen redovisas uppgifter om väntetider och antalet genomförda operationer när det gäller gråstarr-, höftleds- och kranskärlsoperationer. Det redovisas också väntetider för andra typer av operationer, s.k. glömda köer enligt motionärerna. Motionärerna anför vidare att endast drygt 40 milj.kr. av de för år 1987 avsatta 70 milj.kr. kommit till användning. Enligt det senast publicerade bokslutet för budgetåret 1988/89 redovisas de återstående medlen, drygt 29 milj.kr., som en inte utnyttjad reservation. Motionärerna föreslår att dessa reserverade medel samt ytterligare 200 milj.kr. under nästkommande budgetår skall avsättas för en offensiv satsning på att eliminera köerna inom sjukvården. Medlen anses kunna räcka för såväl insatser inom hjärtsjukvård, ögonsjukvård och ortopedi som för åtgärder för att korta väntetiderna för patienter med inkontinens, livmoderframfall och gallsten.

I regeringens skrivelse 1988/89:153 med redogörelse för överenskommelsen om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen m.m. för år 1990 underströk föredragande statsrådet starkt att det krävs fortsatta kraftfulla åtgärder för att minska de långa väntetiderna när det gäller gråstarrsoperationer, operationer för nya höftleder och kranskärlsoperationer. Han betonade också vikten av att sjukvårdshuvudmännen både enskilt och i samarbete vidtar åtgärder så att långa väntetider kan elimineras. Han framhöll att det krävs en god framförhållning och flexibilitet för att undvika att en motsvarande situation uppstår inom andra medicinska verksamhetsområden.

Enligt 1987 års beslut om det särskilda bidraget på 70 milj.kr. för viss operationskapacitet inom allmän sjukvård skulle en särskild arbetsgrupp fastställa de närmare kriterier som skulle gälla för utbetalning av medel ur anslaget till sjukvårdshuvudmännen. Sådana riktlinjer fastställdes sedermera. Det uppdrogs till socialstyrelsen att ombesörja utbetalningarna enligt den särskilda ersättningen till respektive sjukvårdshuvudman. Vid utgången av budgetåret 1987/88 hade utbetalningar skett till ett belopp av 40 391 000 kr. Ansökningar om utbetalning från anslaget har därefter inte inkommit. I riksskatteverkets redovisning över statsbudgetens utfall för budgetåren 1987/88 och 1988/89 har det återstående beloppet, 29 609 000 kr., redovisats som en reserva-

tion. Enligt vad som upplysts från socialdepartementet övervägs för närvarande möjligheterna att i syfte att stimulera projekt, som syftar till att korta köer i vården, utöka de 50 milj.kr. som avsatts för särskilda stimulansåtgärder enligt överenskommelsen om ersättningar till sjukvårdshuvudmännen för år 1990 med de sålunda reserverade medlen.

Socialutskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat motioner om åtgärder mot köerna inom sjukvården. Vid den senaste behandlingen, i betänkandet 1988/89:SoU15, anförde utskottet bl.a. följande.

Utskottet erinrar — — — om vad utskottet tidigare anfört om orsakerna till att köer kan uppkomma inom vården. Utskottet har därvid pekat på att utvecklingen inom ett medicintekniskt område ibland sker snabbt och språngvis. Utskottet har även hänvisat till att nya behandlings- och undersökningstekniker ibland leder till att nya patientkategorier kan komma ifråga för vård. Härigenom ökar efterfrågan plötsligt och kan inte omgående tillgodoses. Utskottet har därför ansett att vissa väntetider i princip måste kunna godtas. Vissa väntetider är också ibland ofrånkomliga för att sjukvårdens resurser skall kunna utnyttjas effektivt.

Det finns dock enligt utskottet anledning att påtala att det inte kan accepteras att människor skall behöva vänta långa tider på operationer som skulle ge dem möjlighet att leva ett fullvärdigt och självständigt liv. Människor som behöver denna typ av operationer skall i princip inte behöva vänta mer än den tid som behövs för en effektiv planering av vården. Liksom tidigare vill utskottet framhålla att det primära ansvaret för att komma till rätta med sådana problem måste åvila sjukvårdshuvudmännen och i någon mån sjukvårdsregionerna när det gäller den mera högspecialiserade vården. När riksdagen år 1987 beslutade om ett särskilt stimulansbidrag till sjukvårdshuvudmännen betonades särskilt att det särskilda statsbidraget inte fritog sjukvårdshuvudmännen från deras ansvar utan att det endast avsågs utgöra en stimulans för att påskynda en angelägen utveckling. Det framhölls att bidraget inte fick disponeras så att det ensidigt gynnade sjukvårdshuvudmän som hade en otillräckligt utbyggd operationskapacitet. Statsbidraget har, enligt vad bl.a. socialstyrelsens rapport utvisar, lett till stora insatser från sjukvårdshuvudmännens sida när det gällt att utöka operationskapaciteten inom angelägna områden.

Utskottet hänvisade därefter till att den särskilda ersättningen till vissa operationer sedan 1988 inordnats i den allmänna sjukvårdsersättningen. Utskottet fann det angeläget att operationskapaciteten kan öka även fortsättningsvis och belastningen över landet utjämnas. Vikten av att sjukvårdshuvudmännen både enskilt och i samarbete vidtar åtgärder så att långa väntetider kan elimineras betonades. Utskottet framhöll att det krävs en god framförhållning och flexibilitet för att undvika att köer uppstår inom vården. Utskottet var emellertid inte berett att ställa sig bakom krav på att staten utöver den ersättning som numera ingår i den allmänna sjukvårdsersättningen skall ta på sig ytterligare ansvar när det gäller köerna i vården. Det förutsattes att frågan åter skulle tas upp till behandling i kommande förhandlingar om ersättningar till sjukvårdshuvudmännen.

Med det anförda avstyrkte utskottet ett motionskrav på 200 milj.kr. för insatser mot vissa köer. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1988/89:213).

Krav på ytterligare resurser för att minska köerna i vården behandlades även av *socialförsäkringsutskottet* i samband med behandlingen av regeringens skrivelse 1988/89:153 om ersättningar till sjukvårdshuvudmännen för år 1990. Utskottet hänvisade (1989/90:SfU5 s. 12) till den särskilda ersättningen på 50 milj.kr. och fann det tillfredsställande att ytterligare åtgärder genomförs för att förbättra tillgängligheten och kapaciteten inom vården. Utskottet erinrade också om att rehabiliteringsberedningen i sitt betänkande (SOU 1988:41) Tidig och samordnad rehabilitering även diskuterat de samhällsekonomiska vinsterna av att olika åtgärder i rehabiliteringssyfte kan sättas in på ett tidigt stadium. Utskottet ansåg med hänvisning till det anförda att det inte var påkallat med någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av de då aktuella motionerna. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1989/90:43).

Socialutskottet gör följande bedömning.

Utskottet erinrar om sina uttalanden om åtgärder mot köerna i sjukvården i betänkandet 1989/90:SoU15. Utskottet vidhåller sin tidigare inställning. Utskottet anser inte att vad som anförs i motion So531 (fp) bör föranleda något initiativ från riksdagens sida. Yrkande 2 i motionen avstyrks.

Utskottet avstyrker även det särskilda anslagsyrkandet i samma motion (yrkande 4). Vad gäller överförandet av reserverade medel från budgetåret 1988/89, motsvarande det inte utbetalade beloppet från 1987 års bidrag för viss operationsverksamhet inom allmän sjukvård, har upplysts att man inom regeringskansliet för närvarande överväger att utöka de 50 milj.kr. som under år 1990 avsatts för särskilda stimulansåtgärder med de reserverade medlen för projekt som syftar till att korta vårdköerna. Något initiativ från riksdagens sida får därför inte anses nödvändigt. Yrkande 3 i motion So531 (fp) avstyrks.

Ombyggnad inom vårdinstitutioner

I *motion 1989/90:So531 (fp)* hemställs att riksdagen beslutar att införa ett speciellt statsbidrag under fem år i syfte att stimulera ombyggnaden av institutioner så att rätten till eget rum kan förverkligas under mitten av 1990-talet (*yrkande 13*). I motionen hemställs vidare att riksdagen hos regeringen begär förslag om villkoren för att erhålla statsbidrag för ombyggnad av institutioner så att rätten till eget rum skall kunna förverkligas (*yrkande 14*). Motionen innehåller också ett yrkande om att riksdagen för budgetåret 1990/91 skall anslå 100 milj.kr. i syfte att stimulera ombyggnaden av institutioner för att förverkliga rätten till eget rum (*yrkande 15*).

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat motionsyrkanden med motsvarande innehåll som de nu aktuella. I betänkandet

1988/89:SoU6 anförde utskottet att det delade uppfattningen att det är angeläget att otidsenliga institutioner byggs om så att målet att även den som behöver vård och tillsyn skall ha rätt till en fullvärdig bostad kan uppfyllas. Utskottet konstaterade att detta också helt överensstämde med intentionerna i den i betänkandet behandlade propositionen om äldreomsorgen inför 90-talet (prop. 1987/88:176). Utskottet ansåg det också viktigt att anläggningar som inte kan byggas om ändras så att vårdmiljön blir mer hemlik. Samtidigt fann utskottet skäl att betona att omvandlingen av äldre anläggningar måste ske med stor varsamhet och genomföras med största hänsyn till de äldre som berörs. Utskottet konstaterade att det inom social hemtjänst, långtidssjukvård, psykiatrisk vård och omsorg om psykiskt utvecklingsstörda pågår ett intensivt program- och planeringsarbete för att minska boendet på institutioner. Utskottet anförde att det också i många landsting och kommuner pågår ett arbete för att öka kvaliteten i boendet för dem som av olika skäl måste vistas under en längre tid på institution. Planeringen av arbetet med att förbättra kvaliteten på olika sjukvårds- och sociala institutioner och genomförandet av detta arbete ansågs dock vara i högsta grad en fråga för landsting och kommuner. Utskottet tog avstånd från tanken att staten mer eller mindre regelmässigt skall gå in med särskilda stimulansbidrag på områden där ansvaret för planering och genomförande åvilar en annan huvudman. Utskottet erinrade om det statliga stöd som redan utgår genom nybyggnads- och ombyggnadslån bl.a. till bostäder och ålderdomshem. Utskottet var därutöver inte berett att tillstyrka särskilda stimulansbidrag för att ytterligare underlätta ombyggnad av institutioner. Med det anförda avstyrkte utskottet de då aktuella motionsyrkandena.

I betänkandet 1988/89:SoU19 återkom liknande motionsyrkanden. Utskottet ansåg att det inte fanns anledning att ändra uppfattning i frågan.

Utskottet gör nu följande bedömning.

Utskottet vidhåller sin inställning i frågan och avstyrker motion 1989/90:So531 (fp) yrkandena 13, 14 och 15.

Vård och boende för psykiskt sjuka

I motion 1989/90:So432 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) behandlas olika frågor om vården för psykiskt sjuka. I ett av motionens yrkanden hemställs att riksdagen beslutar anslå 20 milj.kr. för budgetåret 1990/91 för att stimulera utbyggnaden av olika vård- och boendeanternativ för psykiskt sjuka (yrkande 2). Motionärerna behandlar olika vårdmöjligheter och boendeformer som enligt motionärerna bör finnas. Sålunda behandlas sjukvård, sjukhem, behandlingshem, övergångshem, bostadshotell och inackorderingshem, genomgångsbostäder och krislägenheter. Motionärerna anser att såväl kommuner som landsting måste analysera behovet av olika vård- och boendeformer liksom orsakerna till eventuella proppar i systemet. Genom att öka tillgången på någon eller några boendeformer kan köer till slutenvården kortas eller undanröjas.

Motionärerna vill anslå 20 milj.kr. för att stimulera utvecklingen av eftervårdsresurser som skall möjliggöra utslussning av psykiskt sjuka i samhället.

Regeringen beslutade i maj 1989 att tillkalla en särskild utredare för att överväga och föreslå åtgärder för att uppnå en förbättrad och effektivare service och vård till psykiskt störda. Utredaren har numera antagit namnet mentalservicekommittén. Utredningen skall enligt sina direktiv (dir. 1989:22) kartlägga situationen inom psykiatrin och utvärdera effekterna av den förändring från slutna till öppna vårdformer som skett under 1980-talet. Utifrån analyserna skall utredningen bl.a. överväga roller och former för samarbete mellan vårdsektorn och andra samhällssektorer och former för samverkan med frivilligorganisationer och närstående. Överväganden kring ett stort antal andra frågor av betydelse för den psykiatriska vårdens utformning ingår också i utredningsuppdraget. Utredningens arbete skall vara avslutat senast under år 1992.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet vill inledningsvis erinra om den snabba strukturförändring som den psykiatriska vården genomgått under senare år. En strävan har varit att den psykiatriska verksamheten skall bedrivas i så öppna och hemlika former som möjligt. Inriktningen har också varit att vården skall bedrivas decentraliserat i anslutning till patientens normala boendemiljö. En helhetssyn har i högre utsträckning blivit utgångspunkten för hur man skall betrakta individens totala situation och omgivning. Den hittillsvarande utvecklingen har enligt utskottet givit betydande välfärdsvinster för stora grupper av människor som drabbats av psykiska störningar. Erfarenheterna har dock också visat på en otillräcklig beredskap hos övriga organ i samhället när det gäller att tillgodose de psykiskt stördas behov av stöd och hjälp utanför den egentliga vårdsituationen. Utskottet har tidigare framhållit nödvändigheten av att psykiatrin sätts in i sitt sammanhang tillsammans med övriga samhällsinsatser. En samordning av resurserna är nödvändig. Utskottet har också, bl.a. när det gäller äldre- och handikappomsorg och vården av långvarigt sjuka, framhållit att utflyttningen från institutioner måste ske med varsamhet samt med hänsynstagande till och efter samråd med varje enskild individ. Det är angeläget att det nu skapas vård- och boendeformer för de psykiskt störda som ger dem förutsättningar att leva ett så normalt och värdigt liv som möjligt. Behandlingsformerna måste anpassas till den enskilde patientens behov och hjälpa honom att mobilisera de egna och omgivningens resurser.

Mentalservicekommittén tillsattes i maj 1989 för att överväga och föreslå olika åtgärder för att uppnå en förbättrad service och vård till psykiskt störda. Utredningen skall kartlägga situationen inom psykiatrin och utvärdera effekterna av den förändring från slutna till öppna vårdformer som skett under 1980-talet. Utredningsarbetet skall vara avslutat under år 1992.

Utskottet vill i sammanhanget också erinra om att frågan om en reviderad psykiatrisk tvångslagstiftning sedan en längre tid bereds i regeringskansliet. Utskottet anser det angeläget att en proposition i frågan inom kort föreläggs riksdagen.

Enligt utskottet bör riksdagen, i avvaktan på resultatet av det pågående utredningsarbetet, avstå från att ta ställning till frågan om statsbidrag för utvecklingen av den psykiatriska vården. Utskottet avstyrker därför motion So432 (fp) yrkande 2.

Rehabilitering av tortyroffer m.m.

I motion 1989/90:So536 av *Sigge Godin m.fl. (fp)* hemställs att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 10 milj.kr. till psykiatrisk vård för flyktingar enligt vad i motionen anförts. Eftersom många flyktingar som kommer hit lider av psykiska störningar anser motionärerna att det i varje sjukvårdsregion bör organiseras ett psykiatriskt team för behandling av flyktingbarn och att särskilda rehabiliteringscentra för tortyrskadade flyktingar bör inrättas. Till sådan verksamhet bör riksdagen, enligt motionärerna, anslå 10 milj.kr.

Även andra motioner tar upp behovet av vård och rehabilitering för människor som utsatts för tortyr, dock utan särskilda anslagsyrkanden. I motion 1989/90:So409 av *Carl Bildt m.fl.* begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförts i motionen om stöd och hjälp till torturerade flyktingar (*yrkande 3*). Motionärerna hänvisar bl.a. till Röda korsets behandlingscentrum för tortyrskadade. Liknande yrkanden finns i motionerna 1989/90:So418 av *Bengt Westerberg m.fl. (fp)* yrkande 1, So438 av *Inger Schörling m.fl. (mp)* och 1989/90:So472 av *Hans Göran Franck m.fl. (s)*.

I motion 1989/90:So501 av *Ingegerd Wärnersson och Anita Jönsson (båda s)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförts i motionen om behovet av ett behandlingshem för barnsoldater. Motionärerna anför att det i många daghem och skolor finns barn som levt i krigsdrabbade länder där våldet är en naturlig del av vardagen. För dessa barn är omställningen till ett normalt liv en lång process. Personal som arbetar med barn med krigsångest behöver råd och anvisningar. Barn eller ungdomar som varit barnsoldater bör enligt motionärerna få vård direkt när de kommer till Sverige. För dessa barn med svåra problem bör det enligt motionärerna finnas ett speciellt behandlingshem.

Utskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat frågor om behovet av vård för invandrare och flyktingar som kommer till Sverige från länder där krig och våld är en del av vardagen. I betänkandet 1988/89:SoU15 redovisas hur landsting på olika sätt sört för mottagandet av flyktingar och vilka särskilda resurser som byggts upp på olika håll i landet. Där återges också utskottets tidigare uttalanden. I det nämnda betänkandet (s. 31) erinrade utskottet om de uttalanden som utskottet tidigare gjort om vikten av att invandrare och flyktingar kan erhålla en god och efter deras behov anpassad vård. Vidare erinrades om att utskottet tidigare framhållit att stödet och hjälpen måste vara

tillgänglig där flyktingen vistas. Utskottet hänvisade också till att verksamheter för rehabilitering av tortyroffer är under uppbyggnad på flera håll i landet. Med anledning av vissa motioner uttalade utskottet att det måste anses rimligt att staten övergångsvis bidrar till uppbyggnaden av särskilda stödverksamheter för flyktingar och invandrare med svåra psykiska och fysiska men. Utskottet ansåg därför att regeringen borde överväga hur staten kan stödja en uppbyggnad av sådana verksamheter i landstingens eller frivilligorganisationernas regi. Vad utskottet anfört föreslogs riksdagen som sin mening ge regeringen till känna (rskr. 1988/89:213).

Som framgått tidigare har *regeringen* under våren 1989 beslutat tillkalla en särskild utredare för att överväga och föreslå olika åtgärder för att uppnå en förbättrad och effektivare service och vård till psykiskt störda. Regeringen beslutade den 15 februari 1990 att överlämna riksdagens skrivelse om rehabilitering av tortyroffer till utredningen.

Enligt uppgift från socialdepartementet kommer frågan om stöd till uppbyggnaden av särskilda resurser för tortyroffer att övervägas i samband med förhandlingarna om ersättningar till sjukvårdshuvudmännen för år 1991.

Socialstyrelsen har i sin rapportserie nyligen publicerat en kunskapsöversikt om tortyr (SoS-rapport 1989:40). Syftet med skriften är bl.a. att försöka ge en förståelse för vad tortyr är, hur tortyr skadar och vad man kan göra för att hjälpa den som utsatts för tortyr. I ett särskilt avsnitt om undersökningsrutiner beskrivs bl.a. vad sjukvårdspersonal bör beakta i kontakten med torterade flyktingar, möjliga hjälpinsatser för barn till torterade flyktingar samt förslag till undersökningsrutin.

Utskottet gör nu följande bedömning.

I vårt land har en värdefull kompetens för omhändertagande av flyktingar som varit utsatta för tortyr byggts upp vid Röda korsets centra för torterade flyktingar i Stockholm och Malmö. Även på andra håll i landet finns särskilda kunskaper på detta område. Här kan särskilt nämnas institutionen i transkulturell psykiatri vid Akademiska sjukhuset i Uppsala, Serafens spansktalande psykiatriska mottagning i Stockholm och psykiatriska mottagningen för flyktingar i Karlstad, där man hjälper såväl torterade flyktingar som flyktingar med andra behov av hjälp.

Utskottet erinrar om sina tidigare uttalanden om vikten av att invandrare och flyktingar får en god och efter deras behov anpassad vård. Särskilt angeläget är därvid omhändertagandet av flyktingar med svåra psykiska och fysiska men. En grupp som givetvis måste ägnas särskild uppmärksamhet är barn och ungdomar som levt i en krigsmiljö. Det har stor betydelse att vården kan sättas in så tidigt som möjligt efter barnens och ungdomarnas ankomst till Sverige. Det är också viktigt, vilket framhålls i motion So501 (s), att den personal som arbetar med dessa barn och ungdomar får råd, anvisningar och stöd i sitt arbete.

Utskottet har vid sin tidigare behandling av frågan inte velat binda sig för att stödet och rehabiliteringen av flyktingar som torterats skall ske vid särskilda centra. Utskottet har framhållit att hjälpen måste vara tillgänglig där flyktingen vistas.

Enligt ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen förra året borde regeringen överväga formerna för ett statligt stöd till uppbyggnaden av ytterligare stödverksamheter i landstingens eller frivilligorganisationernas regi för flyktingar och invandrare med svåra psykiska och fysiska men. Regeringen har uppdragit åt mentalservicekommittén att överväga formerna för ett sådant stöd. De ekonomiska stödformerna kan också förväntas bli behandlade i samband med regeringens överläggningar med sjukvårdshuvudmännen om 1991 års ersättningar till huvudmännen från sjukförsäkringen.

Mot denna bakgrund anser utskottet att det nu inte föreligger behov av ett ytterligare tillkännagivande från riksdagens sida i denna fråga. Därför avstyrker utskottet motionerna So409 (m) yrkande 3, So418 (fp) yrkande 1, So438 (mp), So472 (s) och So501 (s). Utskottet anser inte heller att riksdagen nu bör anvisa särskilda medel till psykiatrisk vård för flyktingar, varför även motion So536 (fp) avstyrks.

Centrum för svårt hjärnskadade m.m.

I motion 1989/90:So227 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) hemställs att riksdagen beslutar om inrättande av ett centrum för diagnostik och rehabilitering av vissa svårdiagnostiserade hjärnskador i enlighet med vad som anförs i motionen (yrkande 15). I motionen hemställs vidare att riksdagen beslutar anslå 10 milj.kr. för budgetåret 1990/91 under särskilt anslag till inrättande av ett centrum för diagnostik och rehabilitering av vissa svårdiagnostiserade hjärnskador (yrkande 16).

Motion 1989/90:So456 av Ingegerd Sahlström m.fl. (s) behandlar samma fråga. Motionärerna begär ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförs i motionen om inrättande av en specialklinik för rehabilitering av patienter med svåra skall-/hjärnskador.

I betänkandet 1988/89:SoU2 behandlade utskottet en motion om behovet av ett svenskt hjärnskadecentrum. Utskottet hade inhämtat yttrandena över motionen från socialstyrelsen, Landstingsförbundet, Svenska Läkaresällskapet, Handikappförbundens Centralkommitté och Legitimerade sjukgymnasters riksförbund. Skrivelser hade också inkommit från Afasiförbundet i Sverige och Hjärnkraft — Riksföreningen för rehabilitering av skallskadade. Remissyttrandena redovisades utförligt i betänkandet.

Utskottet konstaterade att den då aktuella motionen tog upp ett eftersatt vårdområde, nämligen vården av svårt hjärnskadade patienter. Detta förhållande hade också påpekats av remissinstanserna. Utskottet framhöll inledningsvis att det är angeläget att omhändertagandet och rehabiliteringen av de svårt hjärnskadade patienterna utvecklas och förbättras. Utskottet anförde vidare (s. 9 f.):

Vad gäller motionens krav på inrättande av ett rikscentrum för hjärnskadevården vill utskottet dock hänvisa till vad Landstingsförbundet i

sitt remissvar kallat den gängse modellen för utveckling av olika verksamheter inom hälso- och sjukvården. Erfarenheten har visat att sjukhus som har särskilda forskningsprogram för en viss typ av sjukdom eller vissa patientgrupper ofta blir ledande institutioner vad gäller kunskapsutveckling och spridning av erfarenheter och nya rön på området. Sådana sjukhus får ofta ställningen som rikssjukhus, till vilket patienter från hela landet kan remitteras enligt gällande avtal. Det finns enligt utskottet inte någon anledning att frångå denna modell för uppbyggnad och utveckling av vården och rehabiliteringen för de svårt hjärnskadade. Utskottet delar vidare den uppfattning som framförts av bl.a. Svenska Läkaresällskapet om att vårdbehovet för de hjärnskadade bör täckas på regionnivå. Denna strävan kan enligt utskottets mening tillgodoses genom den ovan beskrivna utvecklingsmodellen.

Utskottet avstyrkte med hänvisning till det anförda den då aktuella motionen.

I betänkandet 1988/89:SoU15 behandlade utskottet på nytt frågan om inrättande av ett centrum för svårt hjärnskadade och ett särskilt anslag för detta. Utskottet vidhöll därvid sin tidigare uppfattning och avstyrkte då aktuella motionsyrkanden.

Utskottet erinrar nu om vad utskottet tidigare uttalat om att vården av svårt hjärnskadade patienter är ett eftersatt vårdområde och att det är angeläget att omhändertagandet och rehabiliteringen av denna patientgrupp utvecklas och förbättras. Utskottet finner dock inte något skäl att nu ändra inställning i fråga om inrättandet av ett särskilt centrum för svårt hjärnskadade och om särskilt statsbidrag för detta ändamål. Därför avstyrker utskottet motionerna So227 (fp) yrkandena 15 och 16 samt So456 (s).

Statsbidrag till särskilda ungdomsmottagningar m.m.

I motion 1989/90:So468 av Ragnhild Pohanka och Anita Stenberg (båda mp) begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad som anförts i motionen om bredden av yrkesgrupper på ungdomsmottagningar (*yrkande 1*). Motionärerna yrkar också att riksdagen skall anslå 5 milj.kr. i stimulansbidrag till ungdomsmottagningar med denna breda yrkesrepresentation (*yrkande 2*). Motionärerna anför bl.a. att det under det senaste året blivit stora problem med spridning av könssjukdomar och ett stigande antal aborter. Problemen hör på många sätt ihop och måste mötas med större resurser för sexinformation och preventivmedelsrådgivning. Tonåringarna anses utgöra en speciellt viktig målgrupp. Motionärerna pekar på de ungdomsmottagningar som byggts upp under de senaste decennierna. Den verksamhet som byggts upp i Borlänge nämns som ett gott exempel. Denna ungdomsmottagning har sedan starten haft en bred yrkesrepresentation, något som enligt motionärerna är nödvändigt för att den förebyggande vården skall fungera. Man har läkare, sjuksköterska, kurator, psykolog och barnmorska. Styrkan med sådana ungdomsmottagningar är att de arbetar med en helhetssyn, så att ungdomar av båda könen får söka för alla typer av problem. Motionärerna föreslår ett särskilt stimulansbidrag för att öka utbyggnaden av ungdomsmottagningar.

Utskottet behandlade i betänkandet 1988/89:SoU14 en motion av liknande innehåll som den nu aktuella. Utskottet framhöll vikten av att ungdomsmottagningarnas verksamhet förstärks och byggs ut. Utskottet ville dock inte förorda ett initiativ från riksdagens sida i fråga om inrättande av sådana mottagningar i varje kommun. Motionen avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1989/90:215)

Utskottet gör nu följande bedömning.

Utskottet har tidigare vid flera tillfällen framhållit vikten av att barnens och ungdomarnas situation i dagens samhälle uppmärksammas och diskuteras. Utskottet har också, i olika sammanhang, påtalat att det behövs åtgärder för att bromsa ökningen av antalet aborter. Utskottet har även framhållit vikten av att de särskilda ungdomsmottagningarnas verksamhet stärks och byggs ut. För att nå ett gott resultat i arbetet på att förebygga spridning av könssjukdomar och abort bland ungdomarna behövs samverkande insatser från samhällets olika organ. Det är också av stor vikt att tillräckliga resurser ställs till förfogande för det förebyggande barn- och ungdomsarbetet och att dessa insatser samordnas. Utskottet delar motionärernas uppfattning att särskilda ungdomsmottagningar med en bred kompetens hos personalen och ett arbetssätt inriktat på en helhetssyn på ungdomarna och deras problem har stora fördelar. Utskottet är dock inte nu berett att ställa sig bakom kravet på ett särskilt statsbidrag för att stimulera utbyggnaden av de särskilda ungdomsmottagningarna. Därför avstyrker utskottet motion So468 (mp) yrkandena 1 och 2.

Omsorg om barn och ungdom (F 1—F 4)

Barnmiljörådet (F 3)

Barnmiljörådet inrättades 1980 och är en central förvaltningsmyndighet med uppgift att handlägga frågor rörande barns miljö och barns säkerhet. Instruktion för barnmiljörådet har getts i en särskild *förordning* (1988:1127).

Barnmiljörådets verksamhet omfattar olika samordningsprojekt inom barnsäkerhets- och barnmiljöområdet. Vidare arbetar rådet med särskild information inom dessa områden genom skrifter, konferenser, utställningar, seminarier m.m. En referensgrupp för barnsäkerhetsfrågor och en för barnmiljöfrågor är knutna till rådet i syfte att samordna insatserna.

Enligt instruktionen åligger det rådet särskilt att inom sitt verksamhetsområde genom samråd och samverkan med berörda myndigheter och andra organ

- hävda att en god barnmiljö är en förutsättning för människans utveckling,
- verka för att goda möjligheter skapas för utvecklingsfrämjande lek i såväl boendemiljö som offentlig miljö,
- verka för en samordning av samhällets förebyggande insatser inom barnsäkerhetsområdet,

- bevaka forskning och utveckling inom barnmiljö- och barnolycksfallsområdet,
- medverka till att befintlig kunskap inom barnmiljö- och barnsäkerhetsområdet sammanställs och bearbetas,
- informera statliga och kommunala myndigheter, bostadsföretag m.fl. i frågor om barns miljö och säkerhet.

Rådets verksamhet skall rikta sig till bl.a. samhällsorgan på central, regional och lokal nivå, föräldrar, producenter och distributörer av material för barn samt barn- och ungdomsorganisationer.

I *motion 1989/90:So638 av Lars Werner m.fl. (vpk)* yrkas att riksdagen dels till anslaget F 3. Barnmiljörådet anslår 700 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit (*yrkande 1*), dels till samma anslag anslår 1 500 000 kr. för inrättande av en tjänst som barnombudsman vid barnmiljörådet (*yrkande 2*). Motionärerna uppger att endast 9,5 av rådets 11 tjänster kan tillsättas. För att inte ytterligare urholka rådets knappa budget bör rådet erhålla medel i enlighet med sin anslagsframställan, framhålls det. Vidare anser motionärerna att frågan om att tillsätta en barnombudsman vid barnmiljörådet bör vara färdigutredd samt att tjänsten som barnombudsman nu snarast skall tillsättas.

I *motion 1989/90:So625 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* yrkas ett tillkännagivande om att en statlig barnombudsmannatjänst bör inrättas (*yrkande 13*). Motionärerna anser att den barnombudsmannainstitution som finns i Norge kan tjäna som modell, när verksamheten skall planeras i Sverige. Barnombudsmannen skall ha till uppgift att kontinuerligt följa och utreda barns och barnfamiljers villkor i samhället, anför det.

I *motion 1989/90:So629 av Anita Stenberg m.fl. (mp)* delvis yrkas att riksdagen beslutar att en statlig barnombudsmannatjänst inrättas. För att hjälpa barnen krävs enligt motionärerna juridisk expertis, en organisation med opinionsbildande funktion och någon som samordnar barnens rättigheter i samhället.

I *motion 1989/90:So636 av Gunilla André (c)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om inrättande av en barnombudsman. Motionärerna påpekar att barns rättsskydd är eftersatt samt att barnkompetensen inom bl.a. hälso- och sjukvården, socialtjänsten och skolan har urholkats. Svenska barnläkarföreningen har föreslagit att det tillsätts en statlig barnombudsman, som skall förfoga över ett kansli bestående av en jurist, en sociolog och kanslipersonal, anför det.

I *motion 1989/90:So641 av Sven-Gösta Signell m.fl. (s)* yrkas ett tillkännagivande om vad som anförts om en barnombudsman med placering på Allmänna barnhuset. En särskild, av staten utsedd, barnombudsman bör enligt motionärerna tillsättas. Denne bör företräda barn och ungdomar i den allmänna debatten samt, i kontakter med kommuner och andra myndigheter, verka för att barns behov uppmärksammas. Allmänna barnhuset är en stiftelse vars direktion utses av regeringen. Stiftelsen har tillgångar, främst i form av fastigheter och värdepapper. Barnhuset bedriver en omfattande konferensverksamhet och ger stöd till forsknings- och utvecklingsverksamhet kring barn och

ungdomar. Regeringen skall, enligt motionärernas förslag, utse barnombudsmannen, medan Barnhuset skall svara för finansieringen av barnombudsmannatjänsten med tillhörande kansli.

Våren 1988 överlämnade den inom regeringskansliet tillsatta arbetsgruppen *BUS (Barn—Ungdom—Samordning)* ett förslag om tillsättande av en barnombudsman, som samtidigt skulle vara chef för barnmiljörådet. Arbetsgruppen föreslog vidare bl.a. att barnmiljörådets styrelse skulle förstärkas.

Statskontoret föreslog i sin rapport *Översyn av små myndigheter — en förstudie (1988:23)* att bl.a. barnmiljörådets verksamhet borde integreras i socialstyrelsen. Rapporten från socialdepartementets översyn av socialstyrelsens uppgifter och inriktning, *Socialstyrelsen i förändring (Ds 1988:74)*, behandlade bl.a. frågan om barnmiljörådets fortsatta existens som självständig myndighet. I syfte att förstärka och samordna samhällets insatser för barn förordades att barnmiljörådets verksamhet skulle inordnas i socialstyrelsen.

I *propositionen om socialstyrelsens framtida roll, uppgifter och inriktning (prop. 1988/89:130)* anfördes det (s. 22) att en omfattande kritik hade framförts mot förslaget att inordna barnmiljörådet i socialstyrelsen. Föredragande statsrådet var bl.a. mot den bakgrunden inte beredd att föreslå någon förändring av barnmiljörådets verksamhet eller ställning som egen myndighet. Uttalandet i propositionen föranledde inte något uttalande från riksdagens sida (1988/89:SoU24, rskr. 296).

Barnmiljörådet föreslår i sin anslagsframställning (prop. s. 119) bl.a. att rådet slipper genomföra en minskning på 5 % under tre år enligt huvudalternativet. Vidare begärs medel för en ny tjänst som handläggare av barnmiljöfrågor (+ 235 000 kr.), en tjänst som vaktmästare/kontorist (+ 177 000 kr.), övertidstillägg (+ 15 000 kr.), kompensation för avtalsmässiga höjningar i tjänstetidsklasser (+ 120 000 kr.), dataanskaffning (+ 75 000 kr.) och portokostnader som ej kompenseras vid tjänstebrevsrättens upphörande (+ 75 000 kr.), dvs. totalt + 697 000 kr.

Föredraganden föreslår att rådet undantas från huvudförslaget och beräknar anslaget till 4 472 000 kr. (+ 299 000 kr.).

I budgetpropositionen (s. 116) anges också att *barnmiljörådet* i en skrivelse i anslutning till sin anslagsframställning — bl.a. mot bakgrund av förslaget från arbetsgruppen *BUS* — föreslagit att en särskild barnombudsmannafunktion knyts till barnmiljörådet. *Föredragande statsrådet* anser att frågan om en eventuell barnombudsmannafunktion behöver belysas ytterligare. Ett sådant arbete pågår för närvarande inom socialdepartementet.

I betänkandet *SoU 1987/88:14* (s. 3 f.) behandlade utskottet en motion om inrättande av en statlig barnombudsmannatjänst. Utskottet såg positivt på åtgärder som syftar till en bättre bevakning av barnens intressen i samhället. Utskottet ansåg att sådana åtgärder behövs, såväl på lokal som central nivå. Regeringens överväganden med anledning av nämnda förslag borde dock avvaktas, innan riksdagen hade anled-

ning att överväga något initiativ i frågan. I betänkandet 1988/89:SoU13 (s. 9) hänvisade utskottet till det tidigare betänkandet och ansåg på nytt att regeringens överväganden borde avvaktas.

Frågan om inrättande av en statlig barnombudsmannatjänst behandlades av utskottet senast i januari i år i betänkandet 1989/90:SoU15 med anledning av en motion (fp). Utskottet konstaterade att frågan övervägdes inom regeringkansliet och ansåg att riksdagen borde avvakta regeringens ställningstagande. Motionen avstyrktes. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet anser att barnens villkor i samhället och barnens utsatthet med rätta har kommit att uppmärksammas alltmer. Utskottet vill återigen understryka att utskottet ser positivt på åtgärder som syftar till en bättre bevakning av barnens intressen. Inrättandet av en centralt placerad barnombudsmannatjänst kan vara en sådan åtgärd. Flera olika funktioner kan knytas till en sådan ombudsman, t.ex. att skapa opinion i olika frågor som är viktiga för barn.

Utskottet anser att förutsättningarna för att inrätta en statlig barnombudsmannatjänst på lämpligt sätt bör utredas ytterligare. Utredningen bör avse, förutom arbetsuppgifterna för en barnombudsman och avgränsningen av dessa uppgifter mot andra myndigheters och organisationers uppgifter, även de organisatoriska frågorna och frågan om finansieringen av verksamheten. Sveriges åtaganden vid en ratificering av FN:s barnkonvention bör enligt utskottet också beaktas. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So625 (fp) yrkande 13, So629 (mp) delvis, So636 (c), So638 (vpk) yrkande 2 och So641 (s) som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet konstaterar att barnmiljörådet undantagits från huvudförslaget. Att öka anslaget utöver vad regeringen föreslagit anser utskottet inte motiverat. Utskottet tillstyrker propositionens förslag till medelsanvisning och avstyrker motion So638 (vpk) yrkande 1.

Medelsanvisningen i övrigt

Utskottet tillstyrker de i propositionen föreslagna medelsanvisningarna till Bidrag till kommunal barnomsorg, Bidrag till hemspråksträning i förskolan och Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor.

Omsorg om äldre och handikappade (G 1—G 3 och G 5—G 12)

Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m. (G 1)

I *budgetpropositionen* föreslås 3 157 821 000 kr. under anslaget G 1. Från detta anslag betalas statsbidrag till kommunerna för hjälp och stöd i boendet. Bidraget betalas för kalenderår i efterskott. Anslaget för budgetåret 1990/91 avser således bidrag för verksamheten under år 1990. Socialstyrelsen betalar ut statsbidraget.

Under anslaget anvisas dessutom särskilda medel för utveckling och förnyelse av den sociala hemhjälpen.

Vidare anvisas under detta anslag bidrag till pensionärsorganisationer.

Statsbidraget till kommunerna för stöd och hjälp i boendet

För bidragsgivningen gäller *förordningen (1983:944, ändrad senast 1988:1203)* om statsbidrag till kommunerna för stöd och hjälp i boendet. Statsbidrag lämnas med 34 000 kr. för varje årsarbetare inom sådan verksamhet som avses, dvs. stöd och hjälp i boendet åt äldre, handikappade och barnfamiljer. I kostnaderna för vilka bidrag lämnas får inte tas med löne- och lönebikostnader för bl.a. arbetsledande personal. Vissa övergångsbestämmelser finns för 1990. För år 1990 lämnas enligt *förordningen* även statsbidrag för personalutvecklande åtgärder inom äldreomsorgen.

I *motion 1989/90:So269 av Lars Werner m.fl. (vpk)* hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till statsbidrag för att initiera minskad helgtjänstgöring inom vården enligt motionens förslag (*yrkande 1 delvis*; återstående del av yrkandet behandlas under anslaget E 16. Bidrag till allmän sjukvård m.m.), att riksdagen hos regeringen begär förslag till statsbidrag för att initiera kortare arbetsdag inom hemtjänsten enligt motionens förslag (*yrkande 2*) och att riksdagen beslutar att under anslaget Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m. anslå 1 000 milj.kr. utöver regeringens förslag (*yrkande 4*).

Motionärerna anför att erfarenheten pekar på att arbetstidsförkortningar har en mycket stor betydelse för att öka ett arbetes attraktivitet. Staten bör därför genom särskilda statsbidrag stimulera kommuner och landsting att inom vården minska helgtjänstgöringen så att ingen behöver arbeta mer än var tredje helg och på sikt endast en helg per månad. Inom hemtjänsten bör arbetstiden förkortas med två timmar per dag. En del av arbetstidsförkortningen skall enligt motionärerna användas till fortbildning.

Under avsnittet *Bidrag till allmän sjukvård m.m. (E 16)* har redovisats hur utskottet tidigare har behandlat frågor om rekryteringen av personal inom vården m.m. Där nämns också utredningsarbete m.m. som rör denna fråga.

Även i betänkandet *1988/89:SoU19* behandlade utskottet ett motionsyrkande om nytt statsbidrag för utbildning av vårdpersonal inom hemtjänsten, i syfte att bl.a. minska arbetstiden. Utskottet avstyrkte det då aktuella motionsyrkandet (s. 10).

Utskottet anser inte att det finns anledning för riksdagen att nu ändra uppfattning i dessa frågor. Utskottet avstyrker sålunda motion So269 (vpk) yrkandena 1 delvis och 2.

Följaktligen avstyrker utskottet också yrkande 4 i samma motion.

Utskottet tillstyrker budgetpropositionens förslag till medelsanvisning till Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m., vilken avser förhållandena under kalenderåret 1990.

Utbyggnaden av gruppboendestäder

I motion 1989/90:So314 av Olof Johansson m.fl. (c) hemställs att riksdagen till statligt stöd för utbyggnaden av gruppboendestäder för budgetåret 1990/91 anslår 500 milj.kr. (yrkande 6).

Motionärerna anför att gruppboendestäder är särskilt lämpliga för senildementa grupper. Denna boendeform är emellertid mycket dåligt utbyggd. För att stimulera utbyggnaden anser motionärerna att gällande regler bör ses över och göras mer flexibla. I motionen förordas flexibla planlösningar samt att kollektivet bör inrymma något större antal lägenheter än för närvarande.

I budgetpropositionen framhålls att preliminära uppgifter från en enkät våren 1989 visar att den planerade utbyggnaden av gruppboende för åldersdementa i stort sett följts (s. 123). Det är emellertid mycket angeläget att utbyggnaden av alternativa boende- och vårdformer för åldersdementa påskyndas (s. 124). De förändringar som äldredelegationen föreslår har betydelse för utformningen av statsbidragssystemet. I budgetpropositionen framgår att en översyn av statsbidraget därför kommer att ske i anslutning till överväganden om den framtida ansvarsfördelningen inom samhällets äldreomsorg (s. 129).

I betänkandet 1988/89:SoU6 (s. 20) behandlade utskottet förutom proposition 1987/88:176 Äldreomsorgen inför 90-talet även bl.a. ett motionsyrkande (fp) om ett femårigt stimulansbidrag i syfte att stimulera kommunerna att övergå till nya boendeformer (gruppboende) för åldersdementa. Utskottet hänvisade inledningsvis till vissa uttalanden i den då aktuella propositionen om äldreomsorgen inför 90-talet. I dessa uttalanden hade regeringen framhållit att med den utveckling i övrigt som förordades skulle gruppboendet komma att få stor betydelse för framför allt de åldersdementa. I propositionen hade också framhållits som mycket angeläget att gruppboendet fortsätter att byggas ut. Gruppboendet etableras ibland inom sjukvårdens institutioner i avvaktan på lämpliga alternativa boendeformer. Även detta hade bedömts som positivt i propositionen. I propositionen hade också aviserats en uppföljning och utvärdering av gruppboendet för att ge erfarenheter till den vidare utvecklingen. I maj 1989 gav regeringen ett sådant uppdrag till socialstyrelsen i samverkan med plan- och bostadsverket. Uppdraget skall vara avslutat senast den 1 september 1990.

Utskottet framhöll (s. 20 f.) att man delade propositionens syn på vikten av gruppboende för dementa. Denna uppfattning fann man också överensstämma med grundsynen i den då aktuella motionen. När det gällde frågan om införande av särskilda stimulansbidrag för utvecklingen av gruppboende för åldersdementa framhöll utskottet dock — liksom i fråga om ombyggnad av långvårdsavdelningar på sjukhus, sjukhem m.m. — att planering för och inrättande av särskilda

vård- och boendeformer är en angelägenhet för landsting och kommuner. Utskottet ansåg inte heller när det gäller de åldersdementas boende att något extra stimulansbidrag borde utgå. Utskottet avstyrkte därmed den då aktuella motionen.

I sammanhanget bör också pekats på ett av utskottets uttalanden i samband med 1988 års förändringar av det ekonomiska stödet till ålderdomshemmen och bidraget till social hemhjälp. Utskottet uttalade då (*SoU 1987/88:15*, s. 8) att det förutsatte att om ändringar i fråga om huvudmannaskapet för olika funktioner inom äldreomsorgen beslutas av riksdagen det måste göras en förutsättningslös översyn av statsbidraget till social hemhjälp, så att statsbidragsregler anpassade till huvudmannaskapsförändringarna kan träda i kraft samtidigt.

I samband med att proposition *1987/88:176* förelades riksdagen inrättade regeringen en delegation (S 1988:A) med uppdrag att utarbeta ett förslag till närmare utformning av en förändrad ansvarsfördelning mellan huvudmännen inom samhällets äldreomsorg samt att analysera organisatoriska, rättsliga och ekonomiska konsekvenser av en sådan förändring, den s.k. äldredelegationen. Delegationen har överlämnat rapporten (*Ds 1989:27*) Ansvaret för äldreomsorgen. Efter remissbehandling bereds rapporten för närvarande i regeringskansliet. En proposition har aviserats till maj 1990.

Äldredelegationen anför i sin rapport (s. 186) att det enligt delegationens mening finns skäl att överväga hur statens stöd till huvudmännen bör utformas efter en förändring av huvudmannaskapet för äldreomsorgen. Enligt delegationen talar mycket för att en del av statens bidrag till huvudmännen bör vara riktat till insatser som bedöms särskilt angelägna att stödja under ett bestämt utvecklingsskede.

I betänkandet *1989/90:SoU12* behandlade utskottet hösten 1989 motionsyrkanden liknande det i motion So314. Utskottet gjorde följande bedömning (s. 10 f.).

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare understrukit att gruppboende är en lämplig boendeform för dementa och att det är angeläget att gruppboendet byggs ut. Behovet av platser i gruppboenden för åldersdementa fram till år 2000 har uppskattats, enligt vissa kalkyler, vara mellan 12 000 och 15 000 platser och enligt andra vara så högt som 30 000 platser. Det är i alla händelser uppenbart att behovet av platser i gruppboende kommer att vara avsevärt större än den utbyggnad som nu planeras i kommuner och landsting. Det är därför enligt utskottet nu nödvändigt att prioritera utbyggnaden av denna form för vård och boende.

Riksdagen gav regeringen till känna vad utskottet anfört (rskr. 60).

Vad sedan gällde kraven på statliga bidrag till gruppboende för att stimulera utbyggnaden av sådana vidhöll utskottet sin inställning i betänkandet 1988/89:SoU6 att något särskilt stimulansbidrag till gruppboende för dementa inte borde utgå. Utskottet erinrade dock om det

tidigare uttalandet i betänkandet SoU 1987/88:15 om behovet av en översyn av statsbidragsregler inför ett framtida beslut om ändrat huvudmannaskap för äldreomsorgen.

I en reservation framhöll dock utskottets m-, c- och mp-ledamöter följande.

Ansvaret för inrättandet av gruppboenden åvilar i dag kommuner och landsting. Huvudmännens ambitioner att bygga ut denna boende- och vårdform är naturligtvis beroende av de ekonomiska resurser som de förfogar över. Staten bidrar till olika boendeformer för service och omvårdnad genom t.ex. statsbidrag till social hemhjälp, kommunalt bostadstillägg och räntestöd vid ny- och ombyggnad. En särskild satsning på gruppboende för dementa är så angelägen att staten enligt utskottets mening under ett utvecklingsskede bör ekonomiskt stödja den nödvändiga utbyggnaden av verksamheten. Regeringen bör överväga hur en sådan ekonomisk stimulans till huvudmännen kan utformas och snarast återkomma till riksdagen med förslag. Vad utskottet anfört med anledning av motion Bo226 (fp) bör ges regeringen till känna.

Riksdagen biföll reservationen (rskr. 60).

Utskottet erinrar om riksdagens tillkännagivande till regeringen hösten 1989 i denna fråga och att regeringen avser att göra en översyn av statsbidragsreglerna i anslutning till övervägandena om den framtida ansvarsfördelningen inom samhällets äldreomsorg. Syftet var att åstadkomma flera platser, bl.a. genom flexibla statsbidragsregler. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motion So314 (c), yrkande 6 om att nu anvisa medel för att stödja utbyggnaden av gruppboendestäder.

Kostnader för viss verksamhet för handikappade (G 7)

I budgetpropositionen föreslås 37 533 000 kr. under anslaget G 7. Från anslaget får Synskadades riksförbund (SRF) bidrag till SRF Hantverk AB, depåverksamheten, till verksamheten med ledarhundar samt till viss övrig verksamhet. Föreningen Sveriges dövblinda (FSDB) erhåller bidrag för tidningsutgivning för dövblinda och Sveriges dövas riksförbund (SDR) för sin teckenspråksavdelning. Under anslaget utges vidare bidrag till rikstolkjänst, hörselteknisk forskning, handikappforskningen i Göteborg, palynologiska laboratoriet vid naturhistoriska riksmuseet, De handikappades riksförbunds och Synskadades riksförbunds rekreationsanläggningar samt till Föreningen Rekryteringsgruppen.

Bidrag till Synskadades riksförbund

I motion 1989/90:So243 av Sture Thun m.fl. (s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av stöd till Synskadades riksförbunds rekreations- och kursgård Almåsa.

I motion 1989/90:So285 av Ulla Johansson och Kjell Nilsson (båda s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av stöd till Synskadades riksförbunds rekreations- och kursgård vid Almåsa.

I de båda motionerna anförs att den personliga servicen, som är en nödvändig förutsättning för att Almåsa skall kunna fylla sin uppgift, för med sig höga kostnader för SRF. Enligt motionärerna har det statliga anslaget kraftigt minskat sedan några år tillbaka.

I budgetpropositionen (s. 139) föreslås att till SRF för merkostnader vid Almåsa semesterhem och kursgård anvisas 639 000 kr.

I direktiven för 1989 års handikapputredning (*S 1988:03*) sägs bl.a.

En väsentlig fråga som bör behandlas av kommittén gäller funktionshinderade möjligheter till en god fritid och rekreation. Av studier som gjorts under senare år har framgått att fritidssysselsättningen har stor betydelse för funktionshinderades livskvalitet. Samtidigt är det väl känt att i synnerhet svårt funktionshinderade för närvarande är eftersatta inom fritidsområdet, främst beroende på den bristande tillgängligheten i olika former av verksamheter och avsaknaden av personlig assistans och andra stödinsatser kopplade till själva aktiviteterna. Det bör i sammanhanget noteras att frågor om fritid och rekreation för funktionshinderade hittills knappast alls blivit föremål för överväganden av statliga utredningar.

Enligt den nya omsorgslagen har landstingskommunerna bl.a. till uppgift att verka för att fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för psykiskt utvecklingsstörda. Någon motsvarande bestämmelse som gäller andra grupper funktionshinderade finns för närvarande inte. Kommittén bör göra en kartläggning och analys av funktionshinderades möjligheter att få del av utbudet inom fritids- och rekreationsområdet. Om man finner det motiverat, bör förslag redovisas som kan medverka till att funktionshinderade i högre grad än för närvarande kan delta i verksamheter och aktiviteter inom området.

Utskottet konstaterar att bidragen till SRF för Almåsa varierat kraftigt mellan olika år. Detta beror på att bidrag vissa år inte enbart givits för att minska kapitalkostnaderna utan även för om- och tillbyggnad av anläggningen. Bidraget för att minska kapitalkostnaderna har ökat varje år. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionerna So243 (s) och So285 (s).

Utskottet tillstyrker den föreslagna medelsanvisningen till Kostnader för viss verksamhet för handikappade.

Träningscenter för barn med ovanliga handikapp

I motion 1989/90:So227 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) yrkas att riksdagen beslutar om inrättande av ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp (*yrkande 2*) samt att riksdagen anslår 11 milj.kr. under särskilt anslag för inrättandet av ett center för barn med ovanliga handikapp (*yrkande 3*).

Motionärerna anser att det är viktigt att det ges förutsättningar att bygga upp specialistkompetens inom sådana handikappområden. Detta center skall kunna fungera som ett stöd för föräldrar och ge kunskap när sådan saknas hos andra instanser.

I direktiven till 1989 års handikapputredning sägs bl.a. följande.

Kommitténs huvuduppgift bör, mot bakgrund av vad jag nu sagt, vara att kartlägga och analysera de insatser som görs för människor med funktionshinder inom socialtjänsten och habiliteringen och rehabiliteringen. Om kommittén finner att det föreligger brister i socialtjänstens och habiliteringens/rehabiliteringens insatser för dessa grupper, bör den lämna förslag som leder till förbättringar inom områdena och som innebär att grupperna i framtiden bör kunna tillförsäkras ett väl fungerande stöd. Kommittén bör härvid belysa möjligheterna till ökad effektivitet, nytänkande och ett bättre resursutnyttjande när det gäller olika former av verksamheter inom områdena. Kommittén bör också pröva hur den enskilde funktionshindrades inflytande över utformningen av de olika insatser som han får kan utvecklas.

— — —
 Beträffande den landstingskommunala verksamheten bör en motsvarande kartläggning och analys av habiliteringen och rehabiliteringen göras.

Utredningen beräknas inom kort avge ett kartläggningsbetänkande. Avsikten är att också ett slutbetänkande skall avlämnas under 1990.

I betänkandet 1988/89:SoU19 (s. 24) behandlade utskottet liknande motionsyrkanden (fp). Utskottet konstaterade att de frågor som aktualiserats av motionärerna omfattas av handikapputredningens direktiv. Resultatet av utredningens arbete borde enligt utskottet därför avvaktas innan riksdagen överväger något initiativ i frågan. Motionsyrkandena avstyrktes därför.

Utskottet vidhåller sin inställning att 1989 års handikapputrednings arbete bör avvaktas innan riksdagen överväger något initiativ i frågan. Motion So227 (fp) yrkande 2 avstyrks därför.

Följaktligen avstyrker utskottet också yrkande 3 i samma motion.

Bidrag till handikapporganisationer (G 10)

I budgetpropositionen föreslås 79 075 000 kr. under anslaget G 10.

Från anslaget erhåller handikapporganisationerna bidrag till sin verksamhet. Regeringen beslutar om fördelningen av anslagsbeloppet mellan organisationerna efter förslag av statens handikappråd. 33 organisationer har fått bidrag under innevarande budgetår, däribland Riksförbundet för dementas rättigheter och Riksförbundet mot reumatism.

I motion 1989/90:So227 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) yrkas att riksdagen beslutar att till socialdepartementets anslag G 10 Bidrag till handikapporganisationer för budgetåret 1990/91 anvisa ytterligare 25 milj.kr. (yrkande 18).

Motionärerna anser inte att den ökning av organisationsstödet som föreslås i budgetpropositionen är tillräcklig för att handikapporganisationerna skall ges reella möjligheter att driva sin verksamhet. Dessutom måste handikapporganisationerna, utöver vad som yrkas i motionen, kompenseras för ökade kostnader på grund av skattereformen.

I motion 1989/90:So296 av Olof Johansson m.fl. (c) yrkas att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 10 milj.kr. utöver vad som föreslagits i regeringens proposition till handikapporganisationerna (yrkande 11).

Motionärerna anför att arbetet i handikapporganisationerna inte kan utföras med alltför knappa resurser och anser att organisationerna behöver det föreslagna tillskottet för fortsatt framgångsrikt arbete.

I *motion 1989/90:So315 av Lars Werner m.fl. (vpk)* yrkas att riksdagen till anslaget G 10. Bidrag till handikapporganisationer för budgetåret 1990/91 anslår 7 000 000 kr. utöver regeringens förslag eller således 86 075 000 kr. till centrala handikapporganisationer (*yrkande 2*).

Motionärerna anser att de centrala handikapporganisationerna måste ta på sig uppgiften att informera och utbilda de lokala föreningarna. Enligt motionärerna är det därför mycket olyckligt att handikapprelsen trots det påslag som föreslås i budgetpropositionen, genom de allmänna kostnadsökningarna och effekterna av skattereformen, i själva verket får vidkännas en minskning av statsbidragen.

I *budgetpropositionen* (s. 125 och 142) föreslås stödet till handikapporganisationerna uppräknat med nästan 8,5 milj.kr., och anslaget kommer därmed att totalt uppgå till drygt 79 milj.kr. Det ökade stödet avser att kompensera organisationerna för de merkostnader dessa har för att anpassa verksamheten till funktionshindrades behov samt för att stödja organisationerna i deras arbete att integrera nya handikappgrupper i verksamheten. Förstärkningen är också en kompensation för de ökade kostnader för utbildnings- och konferensverksamhet som är att vänta.

I *betänkandet 1988/89:SoU19* (s. 26 f.) behandlade utskottet motionsyrkanden, liknande de nu aktuella yrkandena, med förslag om ytterligare anslag till handikapporganisationerna. Utskottet konstaterade att detta anslag höjts kraftigt under senare år och att höjningen i då aktuell budget var ca 13 %. Utskottet ansåg sig inte kunna ställa sig bakom någon höjning utöver den som då föreslogs i budgetpropositionen. Utskottet tillstyrkte medelsanvisningen i budgetpropositionen till Bidrag till handikapporganisationer och avstyrkte då aktuella motioner.

Med hänsyn till att anslaget under senare år höjts kraftigt och till att regeringen också i år föreslår ett ökat stöd till handikapporganisationerna, kan utskottet inte ställa sig bakom krav på ytterligare höjning av anslaget. Utskottet avstyrker därför motionerna So227 (fp) yrkande 18, So296 (c) yrkande 11 och So315 (vpk) yrkande 2.

Utskottet tillstyrker den i budgetpropositionen föreslagna medelsanvisningen till Bidrag till handikapporganisationer.

I *motion 1989/90:So432 av Daniel Tarschys m.fl. (fp)* yrkas att riksdagen för budgetåret 1990/91 beslutar anslå 5 milj.kr. som stöd för anhörig- och demensföreningarna (*yrkande 6*).

Motionärerna påpekar att anhöriga till psykiskt sjuka bl.a. behöver stöd för egen del och stöd att kunna vara det nätverk patienten så väl behöver. De anhörigas organisationer, som här har en stor uppgift att fylla, bör stödjas.

I *motion 1989/90:So516 av Leif Olsson och Kenth Skårvik (båda fp)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att handikapporganisationer, bl.a. RmR, ges ökat stöd till information om primär fibromyalgi (*yrkande 2*).

Enligt motionärerna är den information som ges om sjukdomen på sjukvårdens basplan varierande och diffus. Motionärerna framhåller det som positivt att Riksförbundet mot reumatism i ökad utsträckning ger information till både allmänheten och egna medlemmar.

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om att en viss organisation bör komma i fråga för bidrag. I betänkandet *SoU 1987/88:20* (s. 13) framhöll utskottet att utskottet tidigare i betänkandet *SoU 1980/81:17* (s. 7) uttalat att riksdagen inte bör göra någon detaljprövning av vilka villkor som bör vara uppfyllda för att en handikapporganisation skall kunna få bidrag från anslaget. En sådan prövning bör ankomma på i första hand statens handikappråd. Utskottet vidhöll i betänkandet *1987/88:20* detta ställningstagande. Utskottet ville dock understryka att bidrag till nya och mindre organisationer seriöst måste prövas av handikapprådet. Den då aktuella motionen avstyrktes. I betänkandet *1988/89:SoU19* (s. 27) uttalade utskottet att den då föreslagna höjningen av anslaget enligt utskottets mening borde ge utrymme för statens handikappråd att generöst pröva ansökningar om bidrag från organisationer som inte tidigare kunnat få bidrag. Utskottet vidhöll dock sin tidigare inställning att inte pröva vilken eller vilka organisationer som bör ges bidrag från detta anslag. Den då aktuella motionen avstyrktes därför.

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning i frågan och avstyrker därför *motion So432 (fp) yrkande 6*.

Utskottet avstyrker av samma skäl *motion So516 (fp) yrkande 2*.

Bilstöd till handikappade (G 11)

I budgetpropositionen föreslås 214 163 000 kr. under anslaget G 11.

I *motion 1989/90:So227 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att grundbidraget för bilstöd skall följa kostnadsutvecklingen (*yrkande 9*) samt att riksdagen beslutar att till socialdepartementets anslag G 11 Bilstöd till handikappade för budgetåret 1990/91 anvisa ytterligare 15 milj. kr. (*yrkande 10*).

Motionärerna anser att grundbidraget bör följa kostnadsutvecklingen. För budgetåret 1990/91 bör grundbidraget höjas med sju procent, vilket motsvarar 15 milj.kr. i ökade anslag.

Från anslaget Bilstöd till handikappade betalas bilstöd till handikappade och föräldrar med handikappade barn till anskaffning och anpassning av motorfordon m.m. Bilstödet kan lämnas till fem olika grupper och kan numera också lämnas till föräldrar med hemmaboende vuxna barn med väsentliga förflyttningssvårigheter. Stödet omfattar grundbi-

drag, anskaffningsbidrag och anpassningsbidrag. Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna administrerar stödet. Bestämmelser om bilstödet finns i *lagen (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till handikappade* och i *förordningen (1988:890, ändrad 1989:211) om bilstöd till handikappade*.

Grundbidraget är högst 50 000 kr. Helt eller halvt grundbidrag utgår beroende på vilken grupp det gäller. Grundbidrag lämnas vid anskaffning av fordon oavsett inkomst.

Bilstöd kan utgå vart sjunde år. Reformens första år har uppvisat en anhopning av ansökningar. Av den beräknade totala personkretsen på ca 14 000 personer har ca 7 000 erhållit bilstöd under det första året, enligt uppgift från riksförsäkringsverket (RFV). Riksdagen anvisade totalt för budgetåret 1988/89 ett reservationsanslag på 442 127 000 kr. (1988/89:SoU19 och SoU27, rskr. 217 och 228).

I *budgetpropositionen* (s. 143) görs bedömningen att andelen återstående bilstöd som kan komma att beviljas samt visst nytillskott inom personkretsen kommer att fördelas mer jämnt över de återstående åren av sjuårsperioden. Dock anses det råda en viss osäkerhet vad gäller den förväntade nedgången av antalet beviljade stöd under år två och tre. Anslaget G 11 beräknas till 214 163 000 kr.

I *proposition 1987/88:99* om förbättrat bilstöd till handikappade (s. 23) anförde föredraganden bl.a. följande när det gäller värdebeständigheten av bilstödet.

Det finns anledning att här också något kommentera frågan om värdebeständigheten av bidragen inom det nya bilstödet. Frågan har berörts av ett antal remissinstanser, i synnerhet med anledning av förslaget att låta ett grundbidrag ersätta de nuvarande skatteanknutna förmånerna, vars värde ju följer förändringar i skatteuttaget. Även när det gäller det inkomstprövade anskaffningsbidraget har krav om värdebeständigheten framförts.

Jag är inte nu beredd att lämna förslag som innebär någon form av automatisk uppräknings av bidragen. Enligt min uppfattning får det ankomma på den centrala myndighet som åläggs att administrera bilstödet att föreslå de ändringar av bidragen som kan vara befogade.

Socialförsäkringsutskottet, SfU 1987/88:23, (s. 12) framhöll med anledning av ett motionsyrkande om värdesäkring av bidragen att utskottet delade uppfattningen i propositionen och avstyrkte därmed motionsyrkandet.

I betänkandet *1988/89:SoU19* (s. 30) behandlade socialutskottet ett motionsyrkande om värdebeständighet. Utskottet delade socialförsäkringsutskottets inställning och avstyrkte det då aktuella motionsyrkandet.

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning i denna fråga och avstyrker därför motion So227 (fp) yrkande 9.

Följaktligen avstyrker utskottet också yrkande 10 i samma motion.

Utskottet tillstyrker budgetpropositionens förslag till medelsanvisning till Bilstöd till handikappade.

Godkännande av riktlinjer för Statsbidrag till servicelinjer m.m.

1989/90:SoU17

Utskottet tillstyrker förslaget i budgetpropositionen under anslaget G 2 om godkännande av riktlinjer för Statsbidrag till servicelinjer m.m. Förslaget har inte mött någon erinran i form av motionsyrkanden.

Medelsanvisningen i övrigt

Utskottet tillstyrker de i budgetpropositionen föreslagna medelsanvisningarna till Bidrag till färdtjänst, servicelinjer m.m. (G 2), Kostnader för viss omsorg om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. (G 3), Ersättning till televerket för texttelefoner (G 5), Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser (G 6), Statens hundskola (G 8), Statens handikappråd (G 9) och Omställningsbidrag till hundskolan (G 12), vilka inte mött någon erinran i form av motionsyrkanden.

Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik (H 1—H 4)

Bidrag till organisationer (H 3)

I budgetpropositionen föreslås 59 135 000 kr. under anslaget H 3. Bidrag till organisationer. Till drog förebyggande arbete genom framför allt riksorganisationer och kommuner beräknas för nästa budgetår ca 12,8 milj.kr., varav ca 4,6 milj.kr. till arbetsmarknadens organisationer för insatser inom området Alkohol och arbetsliv. För bidrag till ungdomsorganisationernas droginformation föreslås 5,1 milj.kr. och till sammanslutningar av f.d. alkoholmissbrukare, till sammanslutningar för stöd och hjälp åt narkotikamissbrukare samt till organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete föreslås socialstyrelsen få disponera sammanlagt ca 18,1 milj.kr. Vidare beräknas för organisationsstöd drygt 16,1 milj.kr. till vissa nykterhetsorganisationer, ca 400 000 kr. till Nykterhetsrörelsens landsförbund och ca 3,5 milj.kr. till KALV-organisationerna (Länkens kamratförbund, Alkoholproblematikers riksorganisation, Länkarnas riksförbund och Nykterhetsorganisationen Verdandi). För bidrag till organisationer som arbetar för utsatta barn och familjer beräknas drygt 2 milj.kr. och för bidrag till de homosexuellas organisation beräknas drygt 1 milj.kr.

Kvinnojourer m.m.

I motion 1989/90:So208 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) yrkas att riksdagen beslutar att kvinnojourerna och Riksorganisationen kvinnojourer i Sverige (ROKS) skall beviljas 5 milj.kr. i organisationsanslag. Motionärerna anser att det statliga bidraget till ROKS omedelbart måste förstärkas. ROKS kansli har för närvarande inte de personella och ekonomiska resurser som krävs för att kunna erbjuda det stöd som skulle behövas. Ett statligt bidrag på 2 milj.kr. till ROKS och ett

bidrag på 3 milj.kr. direkt till kvinnojourerna skall utgå som organisationsstöd, anför motionärerna. (Motiveringen återfinns i motion 1989/90:A802.)

I *motion 1989/90:So270 av Lars Werner m.fl. (vpk)* yrkas dels att riksdagen beslutar att anslag till ROKS skall utgå som organisationsbidrag (*yrkande 1*), dels att riksdagen under anslaget H 3. Bidrag till organisationer anslår 2 milj.kr. till ROKS (*yrkande 2*). Motionärerna hänvisar bl.a. till att socialstyrelsen begärt att nuvarande bidrag till försöksverksamhet omvandlas till ett organisationsbidrag. Enligt motionärernas mening är kvinnojourernas verksamhet nu så fast etablerad att den inte bör bedömas som ett provisorium i anslagssammanhang. Det är vidare angeläget att ROKS får ökade anslag, anför det. I *motion 1989/90:So320 av Lars Werner m.fl. (vpk)* yrkas ett tillkännagivande om ökat statligt stöd till kvinnojourerna (*yrkande 2*).

I *motion 1989/90:So213 av Olof Johansson m.fl (c)* yrkas att riksdagen till stöd åt kvinnojourer för våldsoffer anslår 500 000 kr. (*yrkande 12*). Motionärerna framhåller att kvinnojourernas insatser är av största värde. Trots knappa resurser hjälper de många utsatta kvinnor i akuta nödsituationer. Kvinnojourernas riksförbund har enligt motionärerna inte ens möjlighet att trycka upp informationsmaterial till dem som vill ta del av erfarenheterna. Staten bör därför bidra med medel till sådant material (Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Ju607).

I *motion 1989/90:So323 av Gunilla André och Karin Starrin (båda c)* yrkas att riksdagen till ROKS anslår 500 000 kr. utöver nuvarande bidrag (*yrkande 6*). Kvinnor som utsatts för våldsövergrepp har olika hjälpbehov, anför det i motionen. Det gäller såväl medicinsk vård som socialt och psykologiskt stöd och juridisk hjälp. Kvinnojourerna är en mycket stor tillgång för de drabbade kvinnorna, framhålls det vidare. (Motiveringen återfinns i motion 1989/90:A817.)

I *motion 1989/90:So215 av Eva Johansson m.fl. (s)* yrkas ett tillkännagivande om vad som anförts beträffande stöd till ROKS. Ansvaret för att kvinnojourerna har de resurser som behövs måste delas mellan kommunerna och staten, anför motionärerna. Det är angeläget att ROKS får resurser för att bedriva verksamhet med central samordning och utbildningsverksamhet, som kan stabilisera och vidareutveckla kvinnojourernas verksamhet. Ett kontinuerligt stöd bör garanteras under en längre period och knyts till att verksamhetsmålen och syftet uppfylls, framhålls det.

I *motion 1989/90:So295 av Ann-Cathrine Haglund och Birgiuta Rydle (båda m)* yrkas ett tillkännagivande om angelägenheten av att det allmänna ger stöd till kvinnojourerna och till ROKS. Det är viktigt att kvinnojourerna inte är myndigheter, utan att verksamheten är baserad på frivilligt arbete, anför det i motionen. Kvinnojourerna behöver dock stöd från det allmänna för att klara sina utgifter och även för att orka med ett många gånger påfrestande arbete. (Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Ju819.)

Statliga bidrag till kvinnojourerna och deras riksorganisation, ROKS, utgår dels från socialstyrelsens anslag för Utvecklings- och försöksverk-

samhet (bilaga 7, H 4), dels från anslaget Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet (civildepartementet, bilaga 15, H 4). De statliga bidragen till de drygt 100 kvinnojourerna och deras riksorganisation uppgår för innevarande budgetår till ca 905 000 kr. (ca 730 000 kr. från bil. 7, socialdepartementet, och ca 175 000 kr. från bil. 15, civildepartementet). Ytterligare ca 340 000 kr. från socialstyrelsens anslag kommer, enligt uppgift från styrelsen, troligen att fördelas till invandrarorganisationer som engagerar sig i misshandlade kvinnor. För budgetåret 1988/89 uppgick de statliga bidragen till kvinnojourerna till sammanlagt ca 970 000 kr. Kommunernas och landstingens bidrag till kvinnojourerna varierar mycket.

Våldet och dess verkningar har enligt propositionen (s. 9) kommit att uppmärksammas alltmer. Inte minst gäller detta våld bland personer med en nära relation till varandra. Antalet polisanmälningar om kvinnomisshandel ökar. Det anförs att kvinnojourer ger ett viktigt stöd till de kvinnor som utsatts för våld.

Socialstyrelsen anser i sin anslagsframställning att nuvarande bidrag till försöksverksamhet med kvinnojourer (under H 4) bör omvandlas till ett organisationsbidrag. Föredragande statsrådet anser dock att kvinnojourerna — och även mansjourerna — också fortsättningsvis bör få stöd för utvecklings- och försöksverksamhet från anslaget H 4 (s. 158 f.).

I betänkandet *SoU 1985/86:17* (s. 14 f.) behandlades en motion (vpk) om stöd till kvinnohus. Utskottet konstaterade att någon allmän kartläggning av kvinnohusens verksamhet inte hade gjorts. Enligt utskottets uppfattning fanns det skäl att stödja utvecklings- och försöksverksamhet, som syftar till att ge hjälp åt t.ex. misshandlade kvinnor och deras barn och annan liknande social verksamhet. Frågan om sådana bidrag får emellertid prövas från fall till fall med hänsyn till andra aktuella utvecklingsprojekt, anfördes det. Mera permanent stöd kan inte ges från anslaget. Sådant stöd får i första hand anses vara en angelägenhet för resp. kommun genom dess socialnämnd, uttalade utskottet. Motionen avstyrktes och riksdagen följde utskottet.

I arbetsmarknadsutskottets betänkande *AU 1987/88:17* (s. 46 f.) behandlades en motion (vpk) om inrättande av en kvinnohusfond. Utskottet uttalade att det såg positivt på verksamheten vid kvinnohusen. Utskottets beredning hade visat att kvinnojourerna utför ett förtjänstfullt arbete, som i stor utsträckning baseras på frivilliga insatser. Utskottet påpekade att riksdagen tidigare under samma riksmöte behandlat en motion om stöd till kvinno- och mansjourer. Riksdagen hade avslagit motionen på förslag av justitieutskottet (JuU 1987/88:6), som dock hade visat förståelse för motionärernas önskemål men ansett att saken var av sådan natur att den borde beaktas i det regelbundna budget- och beredningsarbetet inom socialdepartementet. Därutöver hade justitieutskottet ansett att frågan om ett mer permanent stöd i första hand fick anses vara en angelägenhet för resp. kommun och dess socialnämnd. Arbetsmarknadsutskottet delade justitieutskottets uppfattning att anslagssituationen lämpligen borde beaktas i samband med det

allmänna budgetarbetet. Utskottet ville vidare stryka under jämställdhetsaspekterna och att kvinnornas utsatta situation motiverade speciell uppmärksamhet. Utskottet ansåg slutligen att det kunde finnas anledning för berörda departement och myndigheter att närmare studera bakgrunden till de i betänkandet redovisade skillnaderna i anslagsgivningen till kvinno- resp. mansjourer. Motionen avstyrktes. Riksdagen följde utskottet.

Förra våren behandlade socialutskottet motionsyrkanden (fp,vpk) om stöd till kvinnojourer samt om en utvärdering av kvinno- och mansjourernas verksamhet och stödet till jourerna. Utskottet anförde i betänkandet 1988/89:SoU20 (s. 7 f.) att förekomsten av våld inom familjen, som tar sig uttryck i misshandel och sexuella övergrepp mot kvinnor och barn, är ett stort och allvarligt problem. Det är i första hand en angelägenhet för kommunen och dess socialtjänst att se till att erforderlig hjälp erbjuds utsatta kvinnor, uttalades det vidare. Kvinnojourerna kan, fortsatte utskottet, erbjuda ett betydande stöd till kvinnor i olika sammanhang och vara ett värdefullt komplement till kommunernas och landstingens verksamhet. Utskottet hänvisade till de statliga och kommunala bidrag som utgår samt till den då aviserade propositionen om ett nytt statsbidragssystem för missbrukarvården. Utskottet ansåg att det inte fanns skäl för riksdagen att biträda motionerna.

Utskottet framhöll vidare att kvinnojourerna bedriver ett värdefullt socialt arbete med att stödja och hjälpa utsatta kvinnor. Även mansjourerna gör, uttalade utskottet, en viktig insats genom att på olika sätt hjälpa män att komma till rätta med sin aggressivitet. Utskottet ansåg i likhet med motionärerna att en utvärdering av såväl kvinnojourernas som mansjourernas verksamhet borde komma till stånd. Utvärderingen borde omfatta en kartläggning av det stöd som utgår till de olika jourerna i landet och vilka insatser som planeras för framtiden, anfördes det. Vad utskottet anfört gavs regeringen till känna.

I *budgetpropositionen* anges att regeringen har uppdragit åt socialstyrelsen att kartlägga vilket stöd som för närvarande utgår till de olika kvinnojourerna och mansjourerna samt vilka insatser som planeras för framtiden. Av kartläggningen skall även framgå vilken verksamhet som bedrivs och vilket samarbete som finns med socialtjänsten. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 juni 1990 (s. 146).

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet är ense med motionärerna om att kvinnojourerna utför ett angeläget socialt arbete genom att bistå kvinnor som utsätts för övergrepp i hemmet. Kvinnojourerna, som i stor utsträckning arbetar ideellt, erbjuder en tillflykt för misshandlade kvinnor och deras barn samt hjälp och stöd för kvinnor när de vill ta sig ur eller förändra en många gånger outhärdlig livssituation.

För närvarande utgår bidrag till kvinnojourerna från bl.a. anslaget för Utvecklings- och försöksverksamhet, som disponeras av socialstyrelsen. Utskottet anser att det nu finns anledning att överväga ett mer permanent stöd till kvinnojourerna och deras riksorganisation. Utskot-

tet anser det också angeläget att kvinnojourerna får ett ökat statligt stöd för att kunna fullgöra sin viktiga verksamhet och även utveckla denna. Regeringen bör överväga på vilket sätt en sådan resursförstärkning bör ske. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna med anledning av motionerna So208 (fp) delvis, So213 (c) yrkande 12 delvis, So215 (s), So270 (vpk) yrkande 1, So295 (m), So320 (vpk) yrkande 2 och So323 (c) yrkande 6 delvis.

Utskottet erinrar om att en kartläggning av stödet till bl.a. kvinnojourerna för närvarande görs. Utskottet är därför inte nu berett att ta ställning till vilka resursförstärkningar som kan behövas utan anser att resultatet av kartläggningen och regeringens överväganden med anledning därav bör avvaktas. Utskottet avstyrker därmed motionerna So208 (fp) i resterande del, So213 (c) yrkande 12 i resterande del, So270 (vpk) yrkande 2 och So323 (c) yrkande 6 i resterande del.

I *motion 1989/90:So213 av Olof Johansson m.fl. (c)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om mansjourer/kriscentra (*yrkande 14*). Män som misshandlat kvinnor och barn och män som själva blivit utsatta för övergrepp eller som gått igenom en skilsmässa behöver enligt motionärerna någon att tala med och någon som stöttar dem. Det finns behov av fler mansjourer i landet, anför det. (Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Ju607.)

I *motion 1989/90:So646 av Kersti Johansson m.fl. (c)* hemställs om ett tillkännagivande beträffande stöd till kriscentra för män (*yrkande 2*). Motionärerna anför att många män har upplevt kraven på ökad jämställdhet som ett hot mot den egna identiteten. Denna identitetskris är ofta en förklaring till övergreppen mot kvinnor. Enligt motionärerna måste samhället stödja de mansjourer som inrättas eller planeras. (Motiveringen återfinns i motion 1989/90:A815.)

Även mansjourerna erhåller statliga bidrag från anslaget H 4. Det finns 15 mansjourer av vilka 12 är helt ideella. De statliga bidragen från H 4 till mansjourerna uppgår för innevarande budgetår till drygt 30 000 kr.

Mansjourer och kriscentra för män har startats på flera orter under senare år, anför det i propositionen. Jourerna har som syfte att ge råd och stöd till män som befinner sig i en svår livssituation (s. 146).

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet har tidigare uttalat att mansjourerna gör en viktig insats genom att på olika sätt hjälpa män att komma till rätta med sin aggressivitet. Även för män som själva utsatts för övergrepp kan särskilda kriscentra erbjuda ett gott stöd. Många män har också behov av någon att anförtra sig åt i samband med en uppslitande separation från sin familj. För närvarande pågår, som nämnts, en kartläggning om vilken verksamhet som bedrivs vid mansjourerna och vilket stöd som ges till dessa.

Utskottet anser det angeläget att mansjourerna ges tillräckliga resurser att fortsätta sin verksamhet. Resultatet av den kartläggning som

pågår bör dock avvaktas, och riksdagen har därför för närvarande inte anledning att ta något initiativ i frågan. Motionerna So213 (c) yrkande 14 och So646 (c) yrkande 2 avstyrks.

Alkohol och arbetsliv

I motion 1989/90:So233 av Anders Castberger (fp) hemställs om tillkännagivanden dels om att anslaget som avses för insatser på arbetsplatser skall kunna fördelas till varje facklig och ideell organisation eller arbetsgivarorganisation för arbete i enlighet med syftet (*yrkande 1*), dels om att de medel som finns under anslaget H 3, punkt 1 (Bidrag för insatser inom området Alkohol och arbetsliv), till minst 30 % skall kunna användas av kommuner, landsting och ideella organisationer för tidig upptäckt och tidiga insatser bland missbrukare (sekundär prevention) (*yrkande 2*). Av de medel som är avsedda för insatser på arbetsplatser går ca 15 % till arbetsgivarorganisationerna och resterande del till arbetstagarorganisationerna, uppger motionären. Tidigare kunde anslaget användas också av ideella organisationer och föreningar. Genom omfördelning av anslaget har folkrörelsernas och organisationernas arbete med information, kamratstöd och vård på arbetsplatserna försvårats. En aktiv och resurseffektiv användning av medlen för förebyggande arbete syftar till att minska trycket på missbrukarvården, anför motionären vidare och framhåller att det förebyggande arbetet bör ske via arbetsplatserna.

I propositionen föreslås totalt 59 135 000 kr. under anslaget H 3. Bidrag till organisationer. Till arbetsmarknadens organisationer för insatser inom området Alkohol och arbetsliv beräknas knappt 4,6 milj.kr. (+ 176 000 kr.).

I utskottets betänkande 1988/89:SoU20 (s. 8 f.) behandlades förra våren ett motionsyrkande av samme motionär, vilket motsvarar det nu aktuella yrkande 1. Utskottet ansåg att även andra organisationer än arbetsmarknadens parter — t.ex. nykterhetsrörelsen — kan ha en viktig funktion att fylla när det gäller de drogförebyggande insatserna på arbetsplatserna. Utskottet förutsatte att även dessa organisationer har möjlighet att aktivt medverka i det drogförebyggande arbetet på arbetsplatserna. Enligt utskottets uppfattning behövdes därför inte något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionen, vilken sålunda avstyrktes.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet har tidigare vid flera tillfällen behandlat frågor om tidig upptäckt och behandling av alkoholproblem. Utskottet vidhåller sin inställning om vikten av tidiga insatser för att komma till rätta med alkoholproblemen.

Utskottet anser att det drogförebyggande arbetet på arbetsplatserna är mycket viktigt för att minska alkoholkonsumtionen i enlighet med

de mål som riksdagen har ställt sig bakom. Utskottet förutsätter liksom tidigare att nykterhetsrörelsen, förutom arbetsmarknadens parter, har möjlighet att aktivt medverka i detta arbete.

Enligt utskottets uppfattning behövs inte något initiativ från riksdagens sida med anledning av motion So233 (fp) yrkandena 1 och 2. Motionen avstyrks.

Föreningen fruktdrycker

I motion 1989/90:So248 av Gunhild Bolander m.fl. (c,s,m,fp,vpk,mp) yrkas att riksdagen beslutar att Föreningen fruktdrycker erhåller ett fast organisationsstöd via eget underkonto inom H 3. Motionärerna anför att föreningen bedriver en omfattande information för att göra alkoholfria drycker kända och efterfrågade. Det ingår också i verksamheten att ge saklig och väl underbyggd information i alkoholfrågor. Det är enligt motionärerna otillfredsställande att föreningen skall få sitt verksamhetsbidrag från det anslag som sker i dag. Beloppens storlek skiftar avsevärt från år till år, och föreningen får konkurrera om bidrag med projektsökande organisationer, som får sina grundbidrag från andra håll.

Föreningen fruktdrycker erhåller bidrag från anslaget H 3, punkt 2, Bidrag till drogförebyggande verksamhet genom organisationslivet. Socialstyrelsen fördelar medel till förebyggande projekt till riksorganisationer och till kommuner som genomför lokala projekt. I budgetpropositionen föreslås ca 8,2 milj.kr. för bidrag under punkt 2. Utskottet har inhämtat att föreningen för kalenderåret 1989 erhållit 205 000 kr. i organisationsstöd och 175 000 kr. i projektbidrag. För år 1990 har föreningen erhållit 300 000 kr. i organisationsstöd.

I betänkandet SoU 1987/88:17 (s. 18) behandlades en motion (s) motsvarande den nu aktuella. Utskottet ansåg inte att det fanns skäl för något riksdagens initiativ och avstyrkte motionen. I betänkandet 1988/89:SoU20 (s. 10) vidhöll utskottet sin inställning.

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning och avstyrker sålunda motion So248 (c,s,m,fp,vpk,mp).

Bidrag till organisationer som bedriver drogförebyggande arbete

Statsbidrag utgår till folkrörelserna och andra organisationer dels i form av centralt organisationsstöd, dels som projektmedel till verksamheter med drogförebyggande syfte. Nykterhetsorganisationerna och vissa andra organisationer får enligt propositionen omfattande bidrag för sin centrala verksamhet. Socialstyrelsen fördelar medel till föreningslivet för informationsinsatser och annan drogförebyggande verksamhet. Särskilda medel utgår, som nämnts, för insatser inom området Alkohol och arbetsliv (prop. s. 149).

I motion 1989/90:So321 av Karin Israelsson m.fl. (c) yrkas att riksdagen, för en kampanj mot alkohol, till H 3 anslår 10 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit (yrkande 3) samt att riksdagen som sin mening

ger regeringen till känna vad som anförts beträffande ökat stöd till folkrörelser som upprätthåller alkoholfria miljöer (*yrkande 9*). Det behövs en riksomfattande kampanj som skall väcka opinion för en ändrad attityd, utveckla de förebyggande insatserna och föreslå åtgärder för att minska alkoholkonsumtionen, anför motionärerna. Vidare måste enligt motionärerna de krafter som verkar för och upprätthåller alkoholfria miljöer stärkas.

I *motion 1989/90:So316 av Anita Stenberg m.fl. (mp)* yrkas ett tillkännagivande om att stödet till folkrörelsernas arbete för att förebygga narkotikamissbruk bör ökas (*yrkande 2*). Narkotikautvecklingen måste enligt motionärerna följas speciellt noga för att undvika en upptrappning av tung narkotika på den svenska marknaden.

Genom folkrörelsernas och föreningslivets försorg bedrivs ett viktigt drogförebyggande arbete, anføres det i propositionen (s. 10). Lokal och central information och andra opinionsbildande insatser, liksom stöd till lokalt förankrade drogförebyggande verksamheter, är av stor betydelse. En landsomfattande aktion mot droger startades under 1989 och leds av en arbetsgrupp (ATHENA-gruppen) med representanter för folkrörelser och myndigheter som arbetar med drogfrågor. Att ytterligare engagera folkrörelser av olika slag i det drogförebyggande arbetet är ett centralt syfte för aktionen. Dessutom deltar ansvariga lokala och centrala myndigheter i arbetet (prop. s. 156).

Förra våren behandlade utskottet bl.a. en motion (mp) som motsvarar den nu aktuella motion So316. Utskottet framhöll (*1988/89:SoU20, s. 9*) att det drogförebyggande arbetet är av stor vikt och att folkrörelserna och de ideella organisationerna bedriver ett mycket värdefullt arbete när det gäller att förebygga uppkomsten av missbruksproblem. Utskottet såg därför positivt på att folkrörelsernas verksamhet står i centrum för den aktion mot droger som regeringen hade beslutat. Utskottet hänvisade till de medel socialstyrelsen fördelar för drogförebyggande verksamhet till bl.a. arbetsmarknadens organisationer, till andra riksorganisationer och till kommuner som genomför lokala projekt. Enligt utskottets uppfattning fanns det inte anledning för riksdagen att ta något sådant initiativ som begärdes i motionen. Denna avstyrktes. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet vill på nytt framhålla att de ideella organisationerna gör en stor insats genom att informera om riskerna med att använda droger och förändra attityderna till berusningsmedel. En viktig del av verksamheten bedrivs, som tidigare nämnts, på arbetsplatserna. Att ytterligare engagera folkrörelser av olika slag i det drogförebyggande arbetet är också ett uttalat syfte för den landsomfattande aktion mot droger som startades förra året.

Betydande bidrag utgår redan för drogförebyggande verksamhet till bl.a. arbetsmarknadens organisationer samt till andra riksorganisationer och till kommuner som genomför lokala projekt. Dessutom utgår bidrag till ungdomsorganisationernas droginformation. Utskottet anser

inte att det finns anledning att ytterligare öka bidragen till dessa organisationer utöver de höjningar som föreslås i budgetpropositionen. Motion So321 (c) yrkande 3 avstyrks således.

Mot bakgrund av det anförda avstyrker utskottet även motion So321 (c) yrkande 9 och motion So316 (mp) yrkande 2.

Bidrag till organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete

I motion 1989/90:So317 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) yrkas att riksdagen till H 3 anslår ytterligare 10 milj.kr., dvs. 69 135 000 kr. (yrkande 9). Det ekonomiska stödet till vård och rehabilitering måste enligt motionärerna öka. LP-stiftelsen, Familjehemmens riksförbund och RFHL bör komma i fråga för ökat stöd, anser motionärerna.

I motion 1989/90:So286 av Karin Israelsson och Rune Thorén (båda c) yrkas att riksdagen beslutar om en uppräknig av statsbidraget till nykterhetsorganisationerna med 10 milj.kr. utöver regeringens förslag. Motionärerna påpekar att det samhällsarbete som nykterhetsrörelsen bedriver skulle kunna vara ännu mer omfattande om samhällets stöd var större. Det anføres att exempelvis verksamheten vid RIA (Rådgivning i alkoholfrågor) befinner sig i en expansiv fas, men att ekonomin är ett allvarligt hinder.

I motion 1989/90:So318 av Anita Stenberg m.fl. (mp) yrkas ett tillkännagivande om att länkverksamhet i skilda former skall få bättre resurser och att olika behandlingsformer för alkoholister skall få stöd (yrkande 8).

Socialstyrelsen fördelar bidrag till organisationerna för deras insatser i samband med rehabilitering av missbrukare. Det anføres i propositionen att antalet länk- och klientorganisationer har ökat under de senaste åren samt att deras aktiviteter och åtaganden har vidgats. Statsbidraget till dessa organisationer föreslås öka med drygt tre milj. kr. (prop. s. 149).

I betänkandet 1988/89:SoU20 behandlade utskottet också ett antal motioner (s.m.fp.vpk) om ökat stöd till bl.a. organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete. Utskottet (s. 12) vidhöll sin tidigare uppfattning att de ideella organisationerna utgör en viktig resurs i kampen mot missbruk. Dessa utför, uttalade utskottet, ett angeläget socialt arbete, när det gäller vården och rehabiliteringen av missbrukare. Utskottet påpekade att den enskilt drivna vården kraftigt har expanderat. Trots att de enskilda, ideella organisationerna sålunda har utökat sin verksamhet, har någon motsvarande ökning av anslagen till organisationerna inte ägt rum, konstaterade utskottet och ansåg att anslaget till de ideella organisationer som bedriver ett socialt rehabiliteringsarbete borde ökas. Vad utskottet anförde gavs regeringen till känna.

Utskottet gör nu följande bedömning.

Riksdagen gav förra våren regeringen till känna att anslaget till ideella organisationer som bedriver socialt rehabiliteringsarbete borde ökas. Utskottet framhöll i sitt betänkande att dessa organisationer utför ett

angeläget socialt arbete med vård och rehabilitering av missbrukare. Utskottet vidhåller denna uppfattning. Utskottet är mycket positivt till att regeringen nu föreslår att statsbidraget till dessa organisationer skall öka med närmare 3,6 milj. kr. Utskottet anser det dock inte motiverat med en ytterligare höjning av bidraget. Motionerna So286 (c) och So317 (fp) yrkande 9 avstyrks sålunda.

Med anledning av vad som nu sagts avstyrker utskottet även motion So318 (mp) yrkande 8.

Föräldraföreningen mot narkotika

I motionerna 1989/90:So264 av Erling Bager och Kenth Skårvik (båda fp) samt 1989/90:So281 av Eva Johansson och Ingegerd Sahlström (båda s) yrkas tillkännagivanden om ökat stöd till Riksförbundet Föräldraföreningen Mot Narkotika (FMN). Motionärerna anför att föreningen gör en stor insats genom stöd till missbrukares anhöriga och rehabilitering av familjer. Det centrala arbetet omfattar utbildning, rådgivning, handledning och information. Eftersom föreningen har utvidgat sin verksamhet bör den, enligt motionärernas mening, erhålla ett förhöjt anslag. Vidare anføres det att anslaget bör specialdestineras. I motion So264 anges dessutom att den föreslagna ökningen (+ 1 milj.kr.) bör tas från de medel som föreslås i tidigare behandlade motion So317 (fp) yrkande 9.

FMN erhåller bidrag från anslaget H 3, punkt 4, Bidrag till sammanslutningar av f.d. alkoholmissbrukare, sammanslutningar för stöd och hjälp åt narkotikamissbrukare samt organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete. I budgetpropositionen föreslås ca 18,1 milj.kr. för bidrag under punkt 4. Detta är en höjning med närmare 3,6 milj.kr. Socialstyrelsen fördelar bidragen. Utskottet har inhämtat att föreningen för kalenderåret 1989 erhållit 1 300 000 kr. och för år 1990 1 350 000 kr. i organisationsbidrag. Dessutom erhåller föreningen visst projektstöd.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet vill framhålla att det i första hand är föräldrarna som har ansvar för sina barns och ungdomars vård och fostran samt att det i första hand är föräldrarnas engagemang som måste mobiliseras när en ung människa hamnat i riskzonen för missbruk. Utskottet ser positivt på den verksamhet som pågår när det gäller att engagera föräldrarna i ungdomarnas fritidsaktiviteter. Föräldraföreningen mot narkotika får redan ett betydande statligt stöd för sin verksamhet. Genom att anslaget H 3, punkt 4, räknas upp med 25 % finns anledning anta att del av denna ökning också kommer FMN till del. Enligt utskottets uppfattning finns det inte anledning att därutöver ta något sådant initiativ som yrkas i motionerna So264 (fp) och So281 (s). Motionerna avstyrks sålunda.

Utskottet tillstyrker den föreslagna medelsanvisningen till Bidrag till organisationer.

Utskottet tillstyrker de i propositionen föreslagna medelsanvisningarna till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, Bidrag till missbrukarvård och ungdomsvård samt Utvecklings- och försöksverksamhet.

Internationell samverkan (I 1—I 3)

Utskottet tillstyrker de i propositionen föreslagna medelsanvisningarna till Bidrag till Världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m.m., Vissa internationella kongresser i Sverige och Medverkan i EG:s aktionsprogram mot cancer, som inte mött någon erinran i form av motioner.

Hemställan

Utskottet hemställer

Inriktningen av socialpolitiken

1. beträffande *inriktningen av socialpolitiken m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:So231, 1989/90:So256, 1989/90:So274 yrkande 1 och 1989/90:So643,
res. 1 (m)
res. 2 (fp)
res. 3 (c)
2. beträffande *en social välfärdsutredning*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So324 yrkande 1,
res. 4 (vpk)
3. beträffande *ökad valfrihet inom den sociala tjänstesektorn*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So274 yrkande 2,
res. 5 (fp, m, c)
4. beträffande *valfrihet inom hälso- och sjukvården*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So437 yrkande 1, motion 1989/90:So443 yrkande 7 och motion 1989/90:So449 yrkande 1,
res. 5 (fp, m, c)
5. beträffande *rätt till vård inom annat landsting*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So437 yrkande 2 och motion 1989/90:So449 yrkande 2,
res. 1 (m)
res. 2 (fp)
res. 3 (c)
6. beträffande *effektiviteten i sjukvården*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So531 yrkande 1,
res. 1 (m)
res. 2 (fp)
res. 3 (c)
7. beträffande *statens ansvar för hälso- och sjukvården*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So443 yrkande 8,
res. 1 (m)
res. 2 (fp)
res. 3 (c)

8. beträffande *landstingens roll*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So443 yrkande 9,
res. 1 (m)
res. 2 (fp)
res. 3 (c)
9. beträffande *åtgärder för en värdig vård*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So521,
res. 6 (mp)

Anslag

A. Socialdepartementet m.m.

10. beträffande *medelsanvisningen till Informationsförsörjning*
att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på
motion 1989/90:So271 till *Informationsförsörjning* för budgetåret
1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 1 270 000 kr.,
res. 7 (vpk, mp)

11. beträffande *skolans sex- och samlevnadsundervisning*
att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna
1989/90:So429 yrkande 4, 1989/90:So430 yrkande 1, 1989/90:
So436 yrkande 2 och 1989/90:So541 yrkande 2 delvis som sin
mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
res. 8 (vpk) - motiv.

12. beträffande *medelsanvisningen till Insatser mot aids*
att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på
motionerna 1989/90:So429 yrkande 1 och 1989/90:So541 yrkan-
de 2 delvis till *Insatser mot aids* för budgetåret 1990/91 anvisar
ett reservationsanslag på 193 500 000 kr.,
res. 9 (vpk) - villk. 8

13. beträffande *Kamratföreningen Nu*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So510 yrkande 2,

14. beträffande *medelsanvisningen till Socialdepartementet*
att riksdagen till *Socialdepartementet* för budgetåret 1990/91 an-
visar ett förslagsanslag på 34 671 000 kr.,

C. Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m.m.

15. beträffande *medelsanvisningarna*
att riksdagen för budgetåret 1990/91 anvisar

- till *Allmänna barnbidrag* ett förslagsanslag på
12 075 000 000 kr.,
- till *Bidragsförskott* ett förslagsanslag på 2 055 000 000 kr.,
- till *Särskilt bidrag för vissa adoptivbarn* ett förslagsanslag på
8 200 000 kr.,
- till *Bidrag till kostnader för internationella adoptioner* ett
reservationsanslag på 8 000 000 kr.,

E. Hälso- och sjukvård m.m.

16. beträffande *en regional tillsynsenhet i Uppsala*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So421,
res. 10 (m, c)

17. beträffande *en regional tillsynsenhet i Jönköping*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So401,

res. 11 (en fp)

18. beträffande *medelsanvisningen till Socialstyrelsen*

att riksdagen till *Socialstyrelsen* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 196 144 000 kr.,

19. beträffande *medelsanvisningen till Statens rättsläkarstationer*

att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1989/90:So489, 1989/90:So499, 1989/90:So509 yrkande 1 och 1989/90:So520 till *Statens rättsläkarstationer* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 37 649 000 kr.,

res. 12 (fp, c, vpk, mp)

20. beträffande *medelsanvisningen till IPM*

att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1989/90:So525, 1989/90:So508 och 1989/90:So469 till *Statens institut för psykosocial miljömedicin* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 4 374 000 kr.,

res. 13 (c)

res. 14 (vpk)

21. beträffande *medel för tobaksinformation*

att riksdagen avslår motionerna 1989/90:So473 yrkande 2 och 1989/90:So312 yrkande 1,

res. 15 (fp, c)

22. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till hälsoupplýsning m.m.*

att riksdagen med bifall till propositionen till *Bidrag till hälsoupplýsning m.m.* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 6 764 000 kr.,

23. beträffande *statsbidrag till minskad helgtjänstgöring*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So269 yrkande 1 delvis,

res. 16 (vpk)

24. beträffande *statsbidrag till psyko terapeutisk behandling*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So293 delvis,

res. 17 (vpk)

25. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till allmän sjukvård m.m.*

att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1989/90:So269 yrkande 3 och 1989/90:So293 delvis till *Bidrag till allmän sjukvård m.m.* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 4 613 682 000 kr.,

res. 18 (vpk) - villk. 16 och 17

26. beträffande *målet för hälso- och sjukvården i krig*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So495,

res. 19 (fp, m)

27. beträffande *visst bemyndigande för regeringen*

att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att åtgärder för sjukvårdens säkerhet får vidtas inom en kostnadsram på 15 000 000 kr.,

28. beträffande *medelsanvisningen till Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig* att riksdagen till *Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 62 790 000 kr.,

29. beträffande *medelsanvisningen till Driftkostnader för beredskapslagring m.m.*

att riksdagen till *Driftkostnader för beredskapslagring m.m.* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 67 210 000 kr.,

30. beträffande *övriga medelsanvisningar under E*

att riksdagen för budgetåret 1990/91 anvisar

a) till *Statens rättskemiska laboratorium* ett förslagsanslag på 26 702 000 kr.,

b) till *Rättspsykiatriska stationer och kliniker* ett förslagsanslag på 105 372 000 kr.,

c) till *Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd* ett förslagsanslag på 9 825 000 kr.,

d) till *WHO-enheten för rapportering av läkemedelsbiverkningar* ett förslagsanslag på 2 146 000 kr.,

e) till *Statens bakteriologiska laboratorium: Uppdragsverksamhet* ett förslagsanslag på 1 000 kr.,

f) till *Statens bakteriologiska laboratorium: Försvarsmedicinsk verksamhet* ett förslagsanslag på 4 604 000 kr.,

g) till *Statens bakteriologiska laboratorium: Utrustning* ett reservationsanslag på 3 190 000 kr.,

h) till *Epidemiberedskap m.m.* ett förslagsanslag på 19 462 000 kr.,

i) till *Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut* ett anslag på 29 925 000 kr.,

j) till *Specialistutbildning av läkare m.m.* ett reservationsanslag på 37 089 000 kr.,

31. beträffande *köer i vården*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So531 yrkande 2,

res. 20 (fp)

res. 21 (m) - motiv. - villk. 1 och 5

32. beträffande *statsbidrag för insatser mot köer i vården m.m.*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So531 yrkandena 4 och 3,

res. 20 (fp)

33. beträffande *ombyggnad inom vårdinstitutioner*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So531 yrkandena 13, 14 och 15,

res. 22 (fp)

res. 23 (m) - motiv.

34. beträffande *utbyggnaden av vård- och boendealternativ för psykiskt sjuka*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So432 yrkande 2,

res. 24 (fp)

35. beträffande *rehabilitering av tortyroffer*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:So409 yrkande 3,
1989/90:So418 yrkande 1, 1989/90:So438, 1989/90:So472 och
1989/90:So501,

36. beträffande *statsbidrag för rehabilitering av tortyroffer*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So536,
res. 25 (fp)

37. beträffande *vården av svårt hjärnskadade*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:So227 yrkandena 15 och
16 samt 1989/90:So456,
res. 26 (fp)

38. beträffande *statsbidrag till särskilda ungdomsmottagningar
m.m.*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So468,
res. 27 (mp)

F. Omsorg om barn och ungdom

39. beträffande *statlig barnombudsmannatjänst*
att riksdagen med anledning av motionerna 1989/90:So625 yr-
kande 13, 1989/90:So629 delvis, 1989/90:So636, 1989/90:So638
yrkande 2 och 1989/90:So641 som sin mening ger regeringen till
känna vad utskottet anfört,
res. 28 (m)

40. beträffande *medelsanvisningen till Barnmiljörådet*
att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på
motion 1989/90:So638 yrkande 1 till *Barnmiljörådet* för budget-
året 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 4 472 000 kr.,
res. 29 (vpk)

41. beträffande *övriga medelsanvisningar under F*
att riksdagen för budgetåret 1990/91 anvisar
a) till *Bidrag till kommunal barnomsorg* ett förslagsanslag på
12 064 000 000 kr.,
b) till *Bidrag till hemspråksträning i förskolan* ett förslagsanslag
på 39 150 000 kr.,
c) till *Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor* ett
förslagsanslag på 4 688 000 kr.,

G. Omsorg om äldre och handikappade

42. beträffande *statsbidrag för att minska helgijänstgöringen
inom hemtjänsten m.m.*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So269 yrkande 1 delvis och
2,

res. 30 (vpk)

43. beträffande *medelsanvisningen till social hemhjälp, ålder-
domshem m.m.*
att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på
motion 1989/90:So269 yrkande 4 till *Bidrag till social hemhjälp,
ålderdomshem m.m.* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslags-
anslag på 3 157 821 000 kr.,

res. 31 (vpk) - villk. 30

44. beträffande *stalligt stöd för utbyggnaden av gruppboväder*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So314 yrkande 6,

res. 32 (c)

45. beträffande *bidrag till Synskadades riksförbund*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So243 och motion 1989/90:So285,

46. beträffande *medelsanvisningen till Kostnader för viss verksamhet för handikappade*

att riksdagen till *Kostnader för viss verksamhet för handikappade* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 37 533 000 kr.,

47. beträffande *inrättande av ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So227 yrkande 2,

res. 33 (fp)

48. beträffande *bidrag till ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So227 yrkande 3,

res. 34 (fp) - villk. 33

49. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till handikapporganisationer*

att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1989/90:So227 yrkande 18, motion 1989/90:So296 yrkande 11 och motion 1989/90:So315 yrkande 2 till *Bidrag till handikapporganisationer* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 79 075 000 kr.,

res. 35 (fp)

res. 36 (c)

res. 37 (vpk)

50. beträffande *bidrag till anhörig- och demensföreningarna*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So432 yrkande 6,

res. 38 (fp)

51. beträffande *ökat stöd till information om primär fibromyalgi*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So516 yrkande 2,

52. beträffande *värdesäkring av grundbidraget för bilstöd*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So227 yrkande 9,

res. 39 (fp)

53. beträffande *medelsanvisningen till Bilstöd till handikappade*

att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1989/90:So227 yrkande 10 till *Bilstöd till handikappade* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 214 163 000 kr.,

res. 40 (fp) - villk. 39

54. beträffande *godkännande av riktlinjer för Statsbidrag till servicelinjer m.m.*

att riksdagen med bifall till propositionen godkänner de föreslagna riktlinjerna för Statsbidrag till servicelinjer m.m.,

55. beträffande *övriga medelsanvisningar under G*

att riksdagen för budgetåret 1990/91 anvisar

- a) till *Bidrag till färdtjänst, servicelinjer m.m.* ett förslagsanslag på 640 000 000 kr.,
- b) till *Kostnader för viss omsorg om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.* ett reservationsanslag på 40 136 000 kr.,
- c) till *Ersättning till televerket för texttelefoner* ett förslagsanslag på 39 100 000 kr.,
- d) till *Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser* ett förslagsanslag på 58 192 000 kr.,
- e) till *Statens hundskola* ett förslagsanslag på 1 000 kr.,
- f) till *Statens handikappråd* ett förslagsanslag på 5 202 000 kr.,
- g) till *Omställningsbidrag till hundskolan* ett anslag på 1 300 000 kr.,

H. Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik

56. beträffande *uttalande om stöd till kvinnojourer*
att riksdagen med anledning av motionerna 1989/90:So208 delvis, 1989/90:So213 yrkande 12 delvis, 1989/90:So215, 1989/90:So270 yrkande 1, 1989/90:So295, 1989/90:So320 yrkande 2 och 1989/90:So323 yrkande 6 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

57. beträffande *beräkning av medel för stöd till kvinnojourer*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:So208 delvis, 1989/90:So213 yrkande 12 delvis, 1989/90:So270 yrkande 2 delvis och 1989/90:So323 yrkande 6 delvis,

res. 41 (fp)

res. 42 (vpk)

58. beträffande *uttalande om stöd till mansjourer*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:So213 yrkande 14 och 1989/90:So646 yrkande 2,

res. 43 (c)

59. beträffande *drogförebyggande insatser på arbetsplatserna*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So233 yrkandena 1 och 2,

60. beträffande *uttalande om särskild anslagspost för Föreningen fruktdrycker*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So248,

res. 44 (c, vpk, mp)

61. beträffande *beräkning av medel för stöd till drogförebyggande arbete genom folkrörelserna*

att riksdagen avslår motionerna 1989/90:So316 yrkande 2 samt 1989/90:So321 yrkande 3 delvis och yrkande 9,

res. 45 (c)

res. 46 (mp)

62. beträffande *beräkning av medel för stöd till organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete*

att riksdagen avslår motionerna 1989/90:So286 delvis, 1989/90:So317 yrkande 9 delvis och 1989/90:So318 yrkande 8,

res. 47 (fp)

res. 48 (c, mp)

63. beträffande *uttalande om stöd till Föräldraföreningen mot narkotika*

att riksdagen avslår motionerna 1989/90:So264 och 1989/90:So281,

64. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till organisationer* att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1989/90:So208 delvis, 1989/90:So213 yrkande 12 delvis, 1989/90:So270 yrkande 2 delvis, 1989/90:So323 yrkande 6 delvis, 1989/90:So321 yrkande 3 delvis, 1989/90:So286 delvis samt 1989/90:So317 yrkande 9 delvis till *Bidrag till organisationer* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 59 135 000 kr.,

res. 49 (fp) - villk. 41 och 47

res. 50 (c) - villk. 45

res. 51 (vpk) - villk. 42

65. beträffande *övriga medelsanvisningar under H* att riksdagen för budgetåret 1990/91 anvisar

a) till *Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN*, ett reservationsanslag på 9 167 000 kr.,

b) till *Bidrag till missbrukarvård och ungdomsvård* ett förslagsanslag på 950 000 000 kr.,

c) till *Utvecklings- och försöksverksamhet* ett reservationsanslag på 26 167 000 kr.,

I. Internationell samverkan

66. beträffande *medelsanvisningarna* att riksdagen för budgetåret 1990/91 anvisar

a) till *Bidrag till Världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m.m.* ett förslagsanslag på 28 600 000 kr.,

b) till *Vissa internationella kongresser i Sverige* ett reservationsanslag på 1 539 000 kr.,

c) till *Medverkan i EG:s aktionsprogram mot cancer* ett reservationsanslag på 1 000 000 kr.

Stockholm den 15 mars 1990

På socialutskottets vägnar

Daniel Tarschys

Närvarande: Daniel Tarschys (fp), Bo Holmberg (s), Anita Persson (s), Sten Svensson (m), Aina Westin (s), Ingrid Andersson (s), Per Stenmarck (m), Johnny Ahlqvist (s), Rinaldo Karlsson (s), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Rosa Östh (c), Gudrun Schyman (vpk), Anita Stenberg (mp), Sinikka Bohlin (s), Maj-Inger Klingvall (s) och Göran Engström (c).

Reservationer

1. Inriktningen av socialpolitiken m.m. (mom. 1 och 5—8)

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser *dels* att det avsnitt i betänkandet som på s. 33 börjar med "Inledningsvis har" och på s. 35 slutar med "detta betänkande (s. 36)." bort utgå,

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 39 börjar med "I motion So437 (m)" och på s. 40 slutar med "delar (yrkandena 8 och 9)." bort utgå,

dels att utskottet bort anföra följande:

Socialdemokraternas tänkta välfärdsstat är på väg att haverera. Enligt utskottets mening kan man se bristerna och revorna i den offentliga sektorns s.k. skyddsnet på område efter område.

Sjukförsäkringen bär inte sina egna kostnader. Pensionssystemet är inte anpassat efter verkligheten och håller på att rämna. Familjepolitiken innebär grava orättvisor och orimliga köer till den monopoliserade offentliga barnomsorgen.

Inom sjukvården är köer legio, och det har gått så långt att människor avlidit i väntan på operationer. Samtidigt flyr personalen den offentliga vården.

Handikappade och äldre har satts å sido genom att individuella hänsyn, medinflytande och respekt inte ingår i välfärdssystem som bygger på kollektivistiskt tänkande.

Samtidigt tvingas de socialistiska politikerna höja skatterna och världens redan tidigare högsta skattetryck.

Socialdemokrater hävdar ofta, som försvar för den orimliga högskattepolitiken, att denna är en garant för en god välfärd. Om detta var med sanningen överensstämmande skulle Sverige inte ha de problem vårt land de facto har. Trots kraftigt ökade kostnader av de totala sociala utgifterna i Sverige under 1980-talet (från 200 miljarder kronor 1982 till nästan 346 miljarder kronor 1987) har problemen närmast förvärrats. Ett talande exempel på detta är t.ex. operationsköerna.

I t.ex. Göteborg får en patient vänta drygt 12 månader på en höftledsoperation. Det är 16 månaders kö till inkontinensoperation i Hallands län, och för att få en kranskärloperation måste man vänta 7 månader i Jönköping.

Socialdemokraterna talar ofta om solidaritet med svagare grupper. Men när den enskildes önskemål och behov kommer i konflikt med den socialdemokratiska ideologin blir det ofta de svagare grupperna som drar det kortaste strået.

Ett exempel på detta är undantagandepensionärerna, som en gång fullt lagligt begärde undantagande från ATP men som regeringen i dag inte ens medger rätt till pensionstillskott.

Ett annat exempel är garantibeloppet för de sämst ställda inom föräldraförsäkringen. Medan föräldraförsäkringen i övrigt följer löneutvecklingen vägrar regeringen att ens låta garantibeloppet följa kostnadsutvecklingen.

Problemen inom den offentliga sektorn beror på systemens konstruktion. Stora enheter, oklara ansvarsförhållanden, långa beslutsvägar och dåligt tillvaratagande av personalens idéer och engagemang gör att den offentliga sektorns stora otympliga monopol aldrig kommer att klara de uppgifter enskilda människor har rätt att kräva att de skall klara, inte minst mot bakgrund av de stora belopp som uttaxeras av skattebetalarna för den offentliga sektorns verksamhet.

Utskottet anser alltså att den nuvarande inriktningen av socialpolitiken måste förändras. Verksamheten måste styras av konsumenternas behov och önskemål, centralstyrning och tjänstemonopol måste upphöra.

Utskottet delar således uppfattningen i motion So643 (m) att socialdemokraternas storskaliga och kollektivistiska lösningar inte fungerar. Välfärden måste komma alla till del oavsett var man bor. Detta sker enligt utskottets mening bäst genom att de hinder som i dag bromsar denna utveckling — främst i form av höga skatter, detaljregleringar och statsbidragsstyrning — undanröjs. Utskottet ställer sig bakom de förändringar som motionärerna förordar för att åstadkomma en bättre välfärd — ett uppbrytande av det kommunala servicemonopolet, införande av mångfald och valfrihet inom äldreomsorgen, sjukvården och barnomsorgen, vårdnadsbidrag till barnfamiljer och konkurrens på lika villkor mellan kommunal och privat verksamhet. Om valfrihet inom vård och omsorg har utskottet också uttalat sig nedan (se res. 5).

Utskottet anser vidare i likhet med motionärerna i motion So437 (m) och So449 (m) att en allmän och obligatorisk sjukförsäkring bör införas för att ge alla valfrihet inom sjukvården. Denna sjukvårdsförsäkring bör omfatta alla och förvaltas av den allmänna försäkringen. Ersättningen från försäkringen följer patienten till den vård han väljer — offentlig eller privat. I avvaktan på att det föreslagna försäkringssystemet införs, bör en vårdgaranti omedelbart införas som ger rätt för svårt sjuka som inte får vård inom rimlig tid i det egna landstinget att söka vård på annat håll. Privat vård, vård i andra landsting eller utomlands bör då bekostas av det egna landstinget.

Det är också viktigt att främja effektiviteten inom hälso- och sjukvården så att inte resurser förlösas. De sjukvårdslösningar inom landstingens ram som krävs måste i betydligt större utsträckning än nu baseras på flexibilitet och konkurrens. Utskottet anser också att de snabba utgiftsökningarna på socialförsäkringsområdet inger oro och att det bör etableras ett klarare samband mellan avgifter och förmåner.

Av vad utskottet här uttalat framgår att utskottet också ställer sig bakom vad som anförs i motionerna So231 (fp), So256 (c), So274 (fp) yrkande 1, So443 (c) yrkandena 8 och 9 och So531 (fp) yrkande 1.

Vad utskottet här anfört om inriktningen av socialpolitiken m.m. bör riksdagen med bifall till motion So643 (m) och med anledning av

motionerna So231 (fp), So256 (c), So274 (fp) yrkande 1, So437 (m) yrkande 2, So443 (c) yrkandena 8 och 9, So449 (m) yrkande 2 och So531 (fp) yrkande 1 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 1 och 5—8 bort hemställa:

1 och 5—8, beträffande *inriktningen av socialpolitiken m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So643 och med anledning av motionerna 1989/90:So231, 1989/90:So256, 1989/90:So274 yrkande 1, 1989/90:So437 yrkande 2, 1989/90:So443 yrkandena 8 och 9, 1989/90:So449 yrkande 2 och 1989/90:So531 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

2. Inriktningen av socialpolitiken m.m. (mom. 1 och 5—8)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 33 börjar med "Inledningsvis har" och på s. 35 slutar med "detta betänkande (s. 36)." bort utgå.

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 39 börjar med "I motion So137 (m)" och på s. 40 slutar med "delar (yrkandena 8 och 9)." bort utgå.

dels att utskottet bort anföra följande:

Socialpolitiken är av grundläggande betydelse för den enskilde individens frihet och möjligheter att forma sitt eget liv. Den är också ett uttryck för de värderingar om solidaritet, rättvisa och mänsklig värdighet som måste råda i vårt samhälle.

I motion So274 (fp) behandlas socialpolitikens ekonomiska förutsättningar och konsekvenser. Utskottet delar uppfattningen att en väl fungerande marknadsekonomi förutsätter en välfärdsstat liksom att en väl fungerande välfärdsstat förutsätter en marknadsekonomi. Genom planhushållning och ekonomisk centralstyrning uppstår varken välstånd eller rättvisa. Därför måste liberala principer läggas till grund för välfärdspolitiken.

Bärande element i socialpolitiken är det generella socialförsäkrings-systemet, ett välutvecklat system av sociala tjänster och målmedvetna insatser för att bistå "det glömda Sverige".

Socialförsäkringarna bör garantera inte enbart en bastygghet för alla invånare i Sverige utan också ett rimligt mått av inkomstrygghet. Utöver folkpensionen och grundbeloppen i andra socialförsäkringar behövs således även en garanti för att den enskilde när förvärvsförmågan sviktar skall kunna behålla i huvudsak samma standard som tidigare. Detta syfte tjänar bl.a. de inkomstrelaterade inslagen i sjukförsäkringen, föräldraförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen samt ATP-systemet.

Hur långt denna standardgaranti skall sträcka sig är en fråga som inte kan avgöras en gång för alla. Eftersom systemet i huvudsak bör finansieras genom löne- och inkomstbaserade avgifter skulle alltför

långtgående åtaganden medföra en så tung belastning på folkhushållet att de välståndsskapande krafterna riskerar att skadas. Såväl sådana skäl som mer principiella överväganden om att den enskilde själv måste kunna öva inflytande över sitt eget försäkringsskydd motiverar en begränsning av socialförsäkringssystemets täckningsgrad. Ovanpå det grundskydd som berättigar till ersättning lika för alla och det standardskydd som bör relateras till den bortfallna inkomsten bör det således finnas utrymme för ett toppskydd i form av enskilda eller kollektiva försäkringar som inte regleras inom den offentliga sfären.

Kostnaderna för socialförsäkringen har ökat kraftigt under senare decennier, inte minst under 1980-talet. Detta beror på flera olika faktorer, bl.a. att nya förmåner har införts, att befolkningens sammansättning förändrats och att allt fler pensionärer numera omfattas av ATP-systemet. Som resultat härav har en ökande del av de offentliga resurserna kommit att tas i anspråk av socialförsäkringen. Detta har skärpt skattetrycket och under 1980-talet också minskat utrymmet för den offentliga sektorns insatser.

Från båda dessa utgångspunkter ser utskottet med oro på denna kostnadsutveckling. Det finns skäl att bromsa den snabba utgiftsökningen på socialförsäkringsområdet, bl.a. genom en stramare sjukförsäkring, en reformerad arbetsskadeförsäkring och en ökad egenfinansiering inom arbetslöshetsförsäkringen.

Ett mål för framtida reformer inom socialförsäkringssystemet bör också vara att etablera ett klarare och tydligare samband mellan avgifter och förmåner. Bland de försäkrade råder i dag ett lågt kostnadsmedvetande, vilket bl.a. har sin grund i att vi — till skillnad från andra jämförbara länder — nästan helt har avvecklat egenavgifterna. En rad olika förändringar inom de olika försäkringssystemen har också bidragit till att försvaga kopplingen mellan uppoffringar och ersättningar. En förstärkning av detta samband bör enligt utskottets mening kunna bidra till mer rationella och realistiska överväganden om lämpliga kompensationsnivåer och kompensationsvillkor i socialförsäkringssystemet.

De sociala tjänsterna — såsom hälso- och sjukvård, tandvård, äldreomsorg, handikappomsorg, missbrukarvård samt barnomsorg — skall vara tillgängliga för alla som har behov av dem. Som följd härav finner utskottet det naturligt att försvara kravet på en solidarisk finansiering av de grundläggande sociala tjänsterna. Denna finansiering kan förverkligas genom skatter eller genom obligatoriska avgifter. I många fall kan en kompletterande egenfinansiering vara möjlig och motiverad, men denna får inte gå ut över kravet på de sociala tjänsternas tillgänglighet för alla människor oavsett inkomst.

I utvecklingen av de sociala tjänsterna är det viktigt att främja mångfalden och den lokala initiativförmågan. Efter en lång fas av kvantitativ expansion är det nu också viktigt att utveckla verksamhetens innehåll och kvalitet. En sådan förändring förutsätter en förskjutning av makt och ansvar från centrala planeringsorgan till de anställda och till de sociala tjänsternas kunder och klienter.

Från denna utgångspunkt förordar utskottet dels nya och friare organisationsformer inom den offentliga sektorns ram, dels ett vidgat utnyttjande av initiativkraften inom den enskilda sektorn. Att de sociala tjänsterna till största delen kräver solidarisk finansiering via skatter eller avgifter innebär inte att de också nödvändigtvis behöver presteras av offentliga organ. För en skapande utveckling måste den mentalitet som präglar de offentliga monopolen ersättas av en ny och friare anda. Härigenom ökar även möjligheterna att rekrytera engagerad personal till det sociala arbetet. Politikerna som hittills i stor utsträckning kommit att identifiera sig med de stora produktionsapparaterna bör i framtiden mer agera som konsumenternas företrädare och som beställare av sociala tjänster.

Men beställarfunktionen bör också i långt större utsträckning tillkomma medborgarna själva. På många områden är den brukarmedverkan som regeringen säger sig eftersträva ett alldeles för blygsamt mål. Utskottet vill hellre att man i så många sammanhang som möjligt når fram till den konsumentmakt som uppstår när medborgarna själva kan välja mellan olika alternativ. Mot denna frihet korresponderar också en frihet för löntagarna att välja mellan olika arbetsgivare. Med ökad konkurrens följer också en högre effektivitet. Med ökad mångfald i den sociala verksamheten uppstår välfärdsvinster både för dem som arbetar i den och dem som betjänas av den.

I detta sammanhang vill utskottet också betona det frivilliga och ideella arbetets roll i den sociala verksamheten. Många verksamheter som nu är offentliga började inom föreningar, kooperativ och samfund. Enligt utskottets mening har det ideella och frivilliga arbetet ännu en betydelsefull roll att spela och förtjänar därför allt stöd.

Som tredje huvudlinje i den framtida socialpolitiken vill utskottet — i anslutning till tankarna i motion So231 — betona de insatser som måste göras för "det glömda Sverige". Många grupper i vårt land har ännu inte fått en rimlig del av den välståndsutveckling som skett under senare årtionden. Det gäller inte minst människor med olika slag av handikapp. Ett viktigt mål för socialpolitiken är att angripa den materiella och andliga misär som ännu dröjer kvar i välfärdssamhället.

Detta kräver insatser på en rad olika områden. Utskottet vill särskilt peka på behovet av ökat bistånd till barn och vuxna med handikapp, sjuka i operations- och behandlingsköerna, psykiskt sjuka, demenssjuka och deras anhöriga, missbrukare, brottsoffer och gamla och sjuka inom långvården. Vid behandlingen av regeringens budgetförslag kommer utskottet nedan att föreslå en rad konkreta anslagsökningar i syfte att tillgodose viktiga behov hos dessa grupper.

Med det anförda kan utskottet också ställa sig bakom en rad väsentliga synpunkter i motionerna So256 (c), So437 (m) yrkande 2, So443 (c) yrkandena 8 och 9, So449 (m) yrkande 2, So531 (fp) yrkande 1 och So643 (m).

Vad utskottet här anfört om inriktningen av socialpolitiken m.m. med bifall till motionerna So231 (fp) och So274 (fp) yrkande 1 och

med anledning av motionerna So256 (c), So437 (m) yrkande 2, So443 (c) yrkandena 8 och 9, So449 (m) yrkande 2, So531 (fp) yrkande 1 och So643 (m) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 1 och 5—8 bort hemställa:

1 och 5—8. beträffande *inriktningen av socialpolitiken m.m.*
att riksdagen med bifall till motionerna 1989/90:So231 och 1989/90:So274 yrkande 1 och med anledning av motionerna 1989/90:So256, 1989/90:So437 yrkande 2, 1989/90:So443 yrkandena 8 och 9, 1989/90:So449 yrkande 2, 1989/90:So531 yrkande 1 och 1989/90:So643 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Inriktningen av socialpolitiken m.m. (mom. 1 och 5—8)

Rosa Östh och Göran Engström (båda c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 33 börjar med "Inledningsvis har" och på s. 35 slutar med "detta betänkande (s. 36)." bort utgå.

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 39 börjar med "I motion So437 (m)" och på s. 40 slutar med "delar (yrkandena 8 och 9)." bort utgå.

dels att utskottet bort anföra följande:

Utskottet anser att det grundläggande för det goda samhället måste vara att välfärden fördelas på ett rättvist sätt mellan medborgarna.

Denna förutsättning bygger på att alla människor, oavsett kön, yrke, bostadsort, social bakgrund eller andra sociala och personliga olikheter har samma värde och samma rättigheter. För utskottet är fördelningen av samhällets resurser mellan olika grupper en högt prioriterad fråga. Utskottets utgångspunkt är att fördelningen skall ske med utgångspunkt i bl.a. den enskilda individens behov av hjälp och stöd.

Från regeringens sida sägs att det sociala välfärdssystemet är uttryck för en fördelningspolitik som bygger på solidaritet och rättvisa. Det kan emellertid inom många områden ifrågasättas om detta påstående längre har någon bärighet. På goda grunder har många frågat sig om socialdemokraterna fortfarande för någon medveten och rättvis fördelningspolitik. Medan många får det allt bättre får andra grupper det allt sämre. Kapital har under många år strömmat från de grupper som har det mindre gott ställt till de mycket välbeställda. Skall vårt samhälle vara ett välfärdssamhälle måste alla ha anledning att glädja sig över framgångarna. Att som nu låta klyftorna öka är inte acceptabelt och avslöjar en bristande känsla hos regeringen för behovet av en aktiv och rättvis fördelningspolitik.

Bristen på en rättvis fördelningspolitik finns på många områden men drabbar alldeles särskilt svaga grupper, dem som är glömda eller gömda och som har svårt att själva eller massmedialt få någon uppmärksamhet.

Vad utskottet här anfört sammantaget med den exemplifiering av välfärdssystemets brister som gjorts i motion So256 (c) visar enligt utskottets mening på nödvändigheten av att ändra välfärdspolitikens utformning. En rättvis regional fördelning måste vara utgångspunkten för politiken. Välfärden måste komma alla till del oavsett bostadsort. En förnyelse av välfärden måste också ske med utgångspunkt i en vidgad valfrihet (se res. 5). Det är viktigt med mångfald och flexibilitet när det gäller att lösa den sociala servicen. Detta gäller även på landsbygden. I likhet med motionärerna anser utskottet att den enskildes förmåga till insatser och initiativ bör tas till vara och att det stöd som samhället lämnar i första hand skall vara en hjälp till självhjälp. Välfärdspolitikerna bör så långt möjligt vara generell och finansieras solidariskt.

Utskottet vill i likhet med motionärerna i motion So443 (c) betona vikten av att staten tar sitt ansvar för hälso- och sjukvården. Bl.a. måste staten ge landstingen en mer flexibel organisation så att de bättre klarar sina uppgifter. Utskottet delar motionärernas uppfattning att de sjukvårdslösningar inom landstingens ram som krävs i betydligt större utsträckning måste baseras på flexibilitet och konkurrens. Åtgärder måste vidtas för att effektivisera sjukvården och komma till rätta med de s.k. flaskhalsarna i vården. Vidare måste en patient som inte inom rimlig tid kan få vård inom det egna landstinget erbjudas möjlighet till vård inom ett annat landsting eller på annat sätt.

Av det anförda framgår att utskottet också ställer sig bakom vad som uttalas i motionerna So231 (fp), So274 (fp) yrkande 1, So437 (m) yrkande 2, So449 (m) yrkande 2, So531 (fp) yrkande 1 och So643 (m).

Vad utskottet här anfört om inriktningen av socialpolitiken m.m. bör riksdagen med bifall till motion So256 (c) och med anledning av motionerna So231 (fp), So274 (fp) yrkande 1, So437 (m) yrkande 2, So443 (c) yrkandena 8 och 9, So449 (m) yrkande 2, So531 (fp) yrkande 1 och So643 (m) som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 1 och 5—8 bort hemställa:

1 och 5—8. beträffande *inriktningen av socialpolitiken m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So256 och med anledning av motionerna 1989/90:So231, 1989/90:So274 yrkande 1, 1989/90:So437 yrkande 2, 1989/90:So443 yrkandena 8 och 9, 1989/90:So449 yrkande 2, 1989/90:So531 yrkande 1 och 1989/90:So643 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. En social välfärdsutredning (mom. 2)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 36 börjar med "Av den" och slutar med "avstyrks alltså." bort ha följande lydelse:

Sambanden mellan klass och ohälsa är alltså klarlagda. Det behövs emellertid ytterligare kunskap om sociala brister och missförhållanden inom olika kategorier i samhället för att få underlag till åtgärdspro-

gram för utsatta barn, ensamstående föräldrar, hemlösa m.fl. Utskottet delar därför motionärernas uppfattning att regeringen bör tillsätta en social välfärdsundersökning med samma inriktning som makarna Inghes "den ofärdiga välfärden". Vad utskottet här anfört med anledning av motion So324 (vpk) yrkande 1 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 2 bort hemställa:

2. beträffande *en social välfärdsutredning*

att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So324 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Ökad valfrihet inom den sociala tjänstesektorn och inom hälso- och sjukvården (mom. 3 och 4)

Daniel Tarschys (fp), Sten Svensson (m), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Rosa Östh (c) och Göran Engström (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 37 börjar med "I bilaga 2" och på s. 39 slutar med "ett vårdnadsbidrag." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att en förnyelse av välfärden måste leda till en vidgad valfrihet och ett ökat utrymme för individens egna beslut inom den sociala tjänstesektorn.

Den verksamhet som där bedrivs, bl.a. i form av sjukvård, äldreomsorg och barnomsorg, har stor betydelse för medborgarnas levnadsstandard och livskvalitet. Besluten om hur äldre anhöriga skall tas om hand eller om vilken omsorgsform som skall väljas för barnen tillhör de viktigaste i många människors tillvaro.

Därför är det särskilt angeläget att dessa val träffas av medborgarna själva. De bör i sin egenskap av konsumenter få välja mellan olika alternativ. I ett sådant system ges samtidigt utrymme för löntagare inom denna sektor att — i en helt annan utsträckning än i dag — välja arbetsgivare.

Det är enligt utskottets mening angeläget att skilja mellan finansiering och produktion av sociala tjänster. En nödvändig offentlig finansiering av vård och omsorg behöver inte och bör inte förenas med offentliga monopol på produktionen av dessa tjänster. Tvärtom bör enskilda och offentliga alternativ få konkurrera på lika ekonomiska villkor. Om skattemedel som i dag ensidigt används för att subventionera offentlig verksamhet och inte kommer motsvarande verksamhet i enskild regi till del blir det nära nog omöjligt för alternativen att utvecklas. I praktiken medför gällande statsbidragsregler på flera områden att det bara är människor som har möjlighet att betala mycket stora summor ur egen kassa som kan utnyttja enskilda alternativ. Skall en reell valfrihet skapas måste dessa regler ändras.

Många offentliga institutioner inom vård och omsorg har redan i dag kommit långt i sitt förnyelsearbete. Den konkurrens som här avses kan tjäna som en viktig drivkraft för den fortsatta förnyelsen av den offentliga sektorns inre verksamhet. Erfarenheten visar att nya idéer

som utvecklats inom enskilda alternativ varit en viktig stimulans för inre förnyelse inom offentlig sektor, inte minst strävan att ge ökat utrymme för personalens initiativkraft och vilja att ta ansvar. Alternativen har inte sällan visat på möjligheter att få ut mer av de ekonomiska resurser som satsas. Konkurrensen kan alltså göra det möjligt att åstadkomma en utökad tjänsteproduktion utan höjda kostnader. Utskottet menar således att ett ökat utrymme för enskilda alternativ är ett viktigt bidrag i arbetet på att bekämpa de köer som skapas inom ramen för nuvarande system.

Ett exempel på den valfrihet utskottet åsyftar är barnomsorgen. Valfriheten för småbarnsfamiljer är i dag starkt begränsad. Möjligheten för den som så önskar att stanna hemma och själv ta hand om sina barn är liten. Det offentliga stöd som i dag utgår ger inte föräldrarna någon egentlig frihet att välja mellan olika alternativ. Deras valfrihet skulle förstärkas om de själva fick disponera ett vårdnadsbidrag om 15 000 kr. per barn att användas antingen för att betala en kommunal barnomsorgsplats eller för att utveckla föräldrakooperativ eller andra privata lösningar etc. Utskottet återkommer till frågan om vårdnadsbidrag i sitt betänkande om familjepolitiska frågor.

Utskottet anser alltså att vård och omsorg måste kunna bedrivas av många olika vårdgivare och att enskild och offentlig verksamhet bör komplettera varandra i ett konkurrensförhållande. Med ökad konkurrens följer också en högre effektivitet. Alla vårdgivare måste ges möjlighet att bedriva sin verksamhet på likvärdiga ekonomiska villkor. Vad utskottet här anfört om valfrihet inom vård och omsorg med anledning av motionerna So274 (fp) yrkande 2, So437 (m) yrkande 1, So443 (c) yrkande 7 och So449 (m) yrkande 1 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 3 och 4 bort hemställa:

3. *beträffande ökad valfrihet inom den sociala tjänstesektorn*
att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So274 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
4. *beträffande valfrihet inom hälso- och sjukvården*
att riksdagen med anledning av motionerna 1989/90:So437 yrkande 1, 1989/90:So443 yrkande 7 och 1989/90:So449 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Åtgärder för en värdig vård (mom. 9)

Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 41 börjar med "En likalydande" och slutar med "avstyrks alltså." bort ha följande lydelse:

En rad åtgärder behöver vidtas för att förbättra vården. Så bör t.ex. patientorganisationerna få ett ökat inflytande över hälso- och sjukvården. Det är också viktigt att kroppssjukvården och socialtjänsten får en bättre tillgång till psykologisk expertis för utredning av enskilda fall men också för utbildning av personal. Patienterna måste få en saklig information om alternativa behandlingsmetoder. Samarbetet mellan

den alternativa vården och den etablerade sjukvården bör förbättras. Den hälsofrämjande verksamheten inom sjukvården bör få ökade resurser. Det är viktigt att människor kan få vård i sina hem men vid behov också på institutioner. Institutionsvården måste ske under värdiga former. Det är också viktigt att människor som så vill kan få sluta sina dagar hemma eller i annan hemlik och lugn miljö.

Vad utskottet nu anfört med anledning av motion So521 (mp) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 9 bort hemställa:

9. beträffande *åtgärder för en värdig vård*
att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So521 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Medelsanvisningen till Informationsförsörjning (mom. 10)

Gudrun Schyman (vpk) och Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 42 börjar med "Det är enligt" och slutar med "till Informationsförsörjning." bort ha följande lydelse:

Att barn i Sydostasien, på grund av fattigdom, tvingas sälja sina kroppar till sexturister från den rika världen är enligt utskottet ett mycket allvarligt problem. Utskottet konstaterar att även svenskar använder sitt ekonomiska övertag till att sexuellt förslava kvinnor och barn i fattiga länder. Utskottet anser därför, i likhet med motionärerna, att socialstyrelsen skall ges i uppdrag att utarbeta en informationsbroschyr, som skall beskriva sexslaveriet och som skall delas ut av resebyråerna i samband med försäljning av resor till Sydostasien.

Utskottet tillstyrker förslaget i motion So271 (vpk) och föreslår att till anslaget A 4. Informationsförsörjning anvisas ett reservationsanslag på 1 420 000 kr., varav 150 000 kr. skall användas för utarbetande av en informationsbroschyr om sexslaveriet.

dels att utskottet under mom. 10 bort hemställa:

10. beträffande *medelsanvisningen till Informationsförsörjning*
att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So271 och med anledning av propositionen till *Informationsförsörjning* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 1 420 000 kr.,

8. Skolans sex- och samlevnadsundervisning m.m. (motiveringen till mom. 11)

Gudrun Schyman (vpk) anser

att den del av utskottets yttrande som på s. 46 börjar med "Enligt utskottet bör" och slutar med "föreslagna anslaget A 5." bort utgå.

Under förutsättning av bifall till reservation 8

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 46 börjar med "Behovet av" och på s. 47 slutar med "återstående del." bort ha följande lydelse:

För att SÖ:s behov skall kunna tillgodoses behövs enligt utskottet resurser utöver vad som beräknats i budgetpropositionen för anslaget A 5. Utskottet beräknar medelsbehovet till 6,5 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit. Enligt utskottet bör riksdagen därför för nästa budgetår till Insatser mot aids anvisa ett reservationsanslag på 200 000 000 kr. Detta får också tillgodose kravet på anslagsförstärkning i motionerna So429 (m) yrkande 1 och So541 (vpk) yrkande 2 i återstående del.

dels att utskottet under mom. 12 bort hemställa:

12. beträffande *medelsanvisningen till Insatser mot aids*

att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna 1989/90:So429 yrkande 1 och 1989/90:So541 yrkande 2 delvis till *Insatser mot aids* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 200 000 000 kr.,

10. En regional tillsynsenhet i Uppsala (mom. 16)

Sten Svensson (m), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m), Rosa Östh (c) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 49 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "(m, fp, c)." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att en uppföljning och utvärdering av sjukvårdsorganisationens utveckling måste ha tillgång till största möjliga bredd och djup i fråga om medicinsk kompetens. En annan nödvändig förutsättning är tillgången till kvalificerad hälso- och sjukvårdsforskning. Utskottet instämmer i den uppfattning som även socialstyrelsen uttryckt att Uppsala kan erbjuda den bästa kompetensen. Utskottet anser därför att tillsynsenheten för Uppsala—Örebro-regionen bör placeras i Uppsala. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 16 bort hemställa:

16. beträffande *en regional tillsynsenhet i Uppsala*

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motion 1989/90:So421 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 49 börjar med "Av samma" och slutar med "So401 (fp)." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att såväl geografiska som kommunikationsmässiga, ekonomiska och rekryteringsmässiga skäl talar för att tillsynsenheten för Linköpings—Göteborgs-regionen bör placeras i Jönköping. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 17 bort hemställa:

17. beträffande *en regional tillsynsenhet i Jönköping*
att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motion 1989/90:So401 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

12. Medelsanvisningen till Statens rättsläkarstationer (mom. 19)

Daniel Tarschys (fp), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Rosa Östh (c), Gudrun Schyman (vpk), Anita Stenberg (mp) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 52 börjar med "Det är" och slutar med "So520 (mp) avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet finner det osannolikt att antalet obduktioner under det kommande budgetåret kommer att minska i den utsträckning som förutsatts i budgetpropositionen. Det finns också skäl att erinra om vad utskottet förra året anförde om nödvändigheten att förbättra personalsituationen och arbetsförhållandena vid rättsläkarstationerna. Den rättsmedicinska verksamheten behöver, enligt utskottets mening, även under nästa budgetår en resursförstärkning. Utskottet beräknar medelsbehovet till 5,5 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit. Riksdagen bör sålunda till Statens rättsläkarstationer för nästa budgetår anvisa ett förslagsanslag på 43 149 000 kr.

dels att utskottet under mom. 19 bort hemställa:

19. beträffande *medelsanvisningen till Statens rättsläkarstationer*
att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna 1989/90:So489, 1989/90:So499, 1989/90:So509 yrkande 1 och 1989/90:So520 till *Statens rättsläkarstationer* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 43 149 000 kr.,

13. Medelsanvisningen till IPM (mom. 20)

Rosa Östh och Göran Engström (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 53 börjar med "Utskottet tillstyrker" och slutar med "So469 (s) avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser dock att IPM behöver undantas från huvudförslaget och erhålla de nya tjänster som yrkats för att på ett riktigt sätt kunna fullfölja de uppgifter som lagts på institutet. Utöver vad regeringen föreslagit bör 406 000 kr. anvisas. Riksdagen bör sålunda för nästa budgetår till statens institut för psykosocial miljömedicin anvisa ett förslagsanslag på 4 780 000 kr.

dels att utskottet under mom. 20 bort hemställa:

20. beträffande *medelsanvisningen till IPM*

att riksdagen med anledning av motionerna 1989/90:So508, 1989/90:So525 och 1989/90:So469 till *Statens institut för psykosocial miljömedicin* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 4 780 000 kr.,

14. Medelsanvisningen till IPM (mom. 20)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 53 börjar med "Utskottet tillstyrker" och slutar med "So469 (s) avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser dock att IPM bör få de ytterligare personalförstärkningar som myndigheten yrkat i sin anslagsframställning. IPM bör också undantas från tillämpning av huvudförslaget. Utskottet beräknar ett medelsbehov för IPM på 500 000 kr. utöver regeringens förslag. Riksdagen bör sålunda för nästa budgetår till Statens institut för psykosocial miljömedicin anvisa ett förslagsanslag på 4 874 000 kr.

dels att utskottet under mom. 20 bort hemställa:

20. beträffande *medelsanvisningen till IPM*

att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna 1989/90:So525, 1989/90:So508 och 1989/90:So469 till *Statens institut för psykosocial miljömedicin* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 4 874 000 kr.,

15. Medel för tobaksinformation (mom. 21)

Daniel Tarschys (fp), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Rosa Östh (c) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 55 börjar med "Informationen om" och slutar med "till hälsouppllysning." bort ha följande lydelse:

Socialstyrelsens tobaksinformation är ett viktigt inslag i folkhälsoarbetet. Det är därför oacceptabelt med minskande resurser till denna verksamhet. Utskottet anser att verksamheten bör tilldelas förstärkta resurser även under kommande år. På snar sikt bör upplysningen om tobakens skadeverkningar få ett väsentligt, permanent resurstillskott. Enligt utskottet bör riksdagen för budgetåret 1990/91 anslå ett extra bidrag på 3 milj.kr. för tobaksinformation.

Utskottet har i övrigt ingen erinran mot regeringens förslag till medelsanvisning till Bidrag till hälsouppllysning.

dels att utskottet under mom. 21 bort hemställa:

21. beträffande *medel för tobaksinformation*

att riksdagen med anledning av motionerna 1989/90:So473 yrkande 2 och 1989/90:So312 yrkande 1 till *Extra bidrag för tobaksinformation* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 3 000 000 kr..

16. Statsbidrag till minskad helgtjänstgöring (mom. 23)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 57 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "i motionen." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motion So269 (vpk) att staten för att snabbt få till stånd en minskad helgtjänstgöring i vården och förhindra en akut personalvårdskris under en övergångsperiod ekonomiskt bör stimulera ett förändringsarbete. Staten bör anvisa medel att fördela till sjukvårdshuvudmännen för genomförande av minskad helgtjänstgöring. Vad utskottet anfört med anledning av motion So269 (vpk) yrkande 1 delvis bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Medel bör för nästa år anvisas genom en ökning av anslaget E 16. Bidrag till allmän sjukvård m.m. För ändamålet erfordras 2 000 000 000 kr.

dels att utskottet under mom. 23 bort hemställa:

23. beträffande *statsbidrag till minskad helgtjänstgöring*

att riksdagen med anledning av motion 1989/90:269 yrkande 1 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

17. Statsbidrag till psykoterapeutisk behandling (mom. 24)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 59 börjar med "Utskottet instämmer" och slutar med "So293 (vpk)." bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet är det belopp på 19 milj.kr. som i den senaste överenskommelsen om ersättningsarna till sjukvårdshuvudmännen avsatts för att öka tillgången på psykoterapeutisk behandling otillräckligt. Det behövs ytterligare statsbidrag om psykoterapeutisk behandling skall kunna erbjudas utan alltför långa väntetider och till rimliga kostnader för den enskilde. Vad utskottet anfört nu bör ges regeringen till känna.

Medel för nästa budgetår bör enligt utskottet anvisas genom en höjning av anslaget E 16. Bidrag till allmän sjukvård m.m. För ändamålet erfordras 10 milj.kr.

dels att utskottet under mom. 24 bort hemställa:

24. beträffande *statsbidrag till psykoterapeutisk behandling* att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So293 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

18. Medelsanvisningen till Bidrag till allmän sjukvård m.m. (mom. 25)

Under förutsättning av bifall till reservationerna 16 och 17

Gudrun Schyman (vpk) anser

att utskottet under mom. 25 bort hemställa:

25. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till allmän sjukvård m.m.*

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionerna 1989/90:So269 yrkande 3 och 1989/90:So293 delvis till *Bidrag till allmän sjukvård m.m.* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 6 623 682 000 kr.,

19. Målet för hälso- och sjukvården i krig (mom. 26)

Daniel Tarschys (fp), Sten Svensson (m), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m) och Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 61 börjar med "Utskottet förutsätter" och på s. 62 slutar med "So495 (fp)." bort ha följande lydelse:

Trots att beredskapen när det gäller hälso- och sjukvården i krig prioriterats både i 1982 och 1987 års försvarspolitiska beslut finns det en påtaglig risk att beredskapen på detta område inte kommer att nå den nivå som förutsatts. Det är enligt utskottet nödvändigt att regeringen snarast vidtar åtgärder så att det fastlagda målet kan förverkligas till utgången av försvarsperioden. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 26 bort hemställa:

26. beträffande *målet för hälso- och sjukvården i krig* att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1989/90:So495 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

20. Köer i vården m.m. (mom. 31 och 32)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 65 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "So531 (fp) avstyrks." bort ha följande lydelse:

Köerna i sjukvården innebär ett enormt mänskligt lidande och måste avvecklas. Det kräver att befintliga resurser används effektivare och att även privata vårdgivare får möjlighet att medverka. Det kräver också ökade resurser. Särskilt allvarig är situationen när det gäller

gråstarrs-, höftleds- och kranskärlsoperationer men även väntetiderna för patienter med inkontinens, livmoderframfall och gallsten måste kortas. Utskottet anser det rimligt att staten på nytt ger ett stimulansbidrag till sjukvårdshuvudmännen för att öka kapaciteten inom de nämnda områdena. Detta bör ges regeringen till känna med anledning av motion So531 (fp) yrkande 2.

Utskottet tillstyrker förslaget i yrkande 4 i samma motion att 200 000 000 kr. bör anvisas till insatser mot vissa köer. Enligt utskottet bör också den icke utnyttjade reservationen för budgetåret 1988/89 omfattande 29 milj.kr. överföras till budgetåret 1990/91 för användning mot köerna i vården. Utskottet tillstyrker därför också yrkande 3 i motionen.

dels att utskottet under mom. 31 och 32 bort hemställa:

31. beträffande *köer i vården*

att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So531 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

32. beträffande *statsbidrag för insatser mot köer i vården m.m.*

a) att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So531 yrkande 4 till *Insatser mot vissa köer* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 200 000 000 kr.,

b) att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So531 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om överförande av icke utnyttjad reservation,

21. Köer i vården (motiveringen till mom. 31)

Under förutsättning av bifall till reservationerna 1 och 5

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser

att den del av utskottets yttrande som på s. 65 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "i motionen avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet erinrar om vad utskottet tidigare under avsnittet Inriktningen av socialpolitiken anfört om valfrihet i vården och en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring m.m. Utskottet är emellertid inte berett att ställa sig bakom motionärernas krav vad gäller behovet av statsbidrag för att lösa köproblemen i vården.

22. Ombyggnad inom vårdinstitutioner (mom. 33)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 66 börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "13, 14 och 15." bort ha följande lydelse:

En människa som är så sjuk att han eller hon tvingas leva på institution måste ha rätt till den integritet som möjligheten att välja rumssällskap eller ett eget rum innebär.

Rätten för den som så önskar att få eget rum måste förverkligas. Av äldrepropositionen framgår att endast 27 % av dem som vårdas inom

den somatiska långtidssjukvården har ett eget rum. Utskottet anser att riksdagen bör besluta om ett särskilt stöd för att förbättra förhållandena inom långvården. Ett temporärt statsbidrag bör utgå som möjliggör för huvudmännen att snabbare bygga om lokala sjukhem, centrala sjukhem och långvårdskliniker.

Statsbidraget bör vara prestationsrelaterat. De huvudmän som påskyndar ombyggnaden eller kan uppvisa fler enbäddsrums för vård på institution från ett år till ett annat bör få del av statsbidraget.

Utskottet anser att riksdagen för den kommande femårsperioden bör anslå 100 milj.kr. årligen till denna verksamhet. Riksdagen bör uppdraga åt regeringen att närmare utforma villkoren för att erhålla statsbidrag.

dels att utskottet under mom. 33 bort hemställa:

33. beträffande *ombyggnad inom vårdinstitutioner*

a) att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So531 yrkandena 13 och 14 godkänner de av utskottet angivna riktlinjerna för statsbidrag till ombyggnad av vårdinstitutioner för budgetåren 1990/91—1994/95,

b) att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So531 yrkande 15 till *Bidrag för ombyggnad inom vårdinstitutioner* för budgetåret 1990/91 under femte huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag på 100 000 000 kr.,

23. Ombyggnad inom vårdinstitutioner (motiveringen till mom. 33)

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser

att den del av utskottets yttrande som på s. 66 börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "13, 14 och 15." bort ha följande lydelse:

Även den som behöver vård och tillsyn måste enligt utskottet ha rätt till normala rutiner och få bo i en hemliknande miljö. Utskottet vill samtidigt framhålla att vård av sjuka och gamla, när den måste ske på institution, bör ges i små enheter lokaliserade ute i bostadsområdena. Framför allt måste patienternas valfrihet värnas. Därför måste patienter på sjukhem ha rätt att välja om de vill bo i eget rum eller tillsammans med andra. Eget rum är inte alltid det bästa för alla. Det är i och för sig angeläget att institutioner byggs om så att vårdmiljön blir mera hemlik. Utskottet är dock inte berett att nu ställa sig bakom kraven i motion So531 (fp) på statsbidrag till ombyggnaden av institutioner. Yrkandena 13, 14 och 15 i motionen avstyrks.

24. Utbyggnaden av vård- och boendernalternativ för psykiskt sjuka (mom. 34)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (både fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 67 börjar med "Mentalservicekommittén tillsattes" och på s. 68 slutar med "yrkande 2." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att en satsning på utbyggnaden av vård- och boendialternativ för psykiskt sjuka är så angelägen att staten under ett övergångsskede bör stödja en sådan utbyggnad. Medel bör anvisas för budgetåret 1990/91. För ändamålet erfordras 20 milj.kr.

dels att utskottet under mom. 34 bort hemställa:

34. beträffande *utbyggnaden av vård- och boendialternativ för psykiskt sjuka*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So432 yrkande 2 till *Bidrag till utbyggnaden av vård- och boendialternativ för psykiskt sjuka* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 20 000 000 kr.,

25. Statsbidrag för rehabilitering av tortyroffer (mom. 36)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 70 börjar med "Utskottet anser" och slutar med "(fp) avstyrks." bort ha följande lydelse:

Behovet av psykiatrisk vård för flyktingar är enligt utskottet så stort att staten under ett övergångsskede ekonomiskt bör stödja en utbyggnad av sådan vård. Medel bör anvisas för budgetåret 1990/91. För ändamålet erfordras 10 milj.kr.

dels att utskottet under mom. 36 bort hemställa:

36. beträffande *statsbidrag till rehabilitering av tortyroffer* att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So536 till *Statsbidrag till rehabilitering av tortyroffer m.m.* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 10 000 000 kr.,

26. Vården av svårt hjärnskadade (mom. 37)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 71 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "So456 (s)." bort ha följande lydelse:

Utskottet gör nu följande bedömning.

Utskottet anser att det finns starka skäl att i Sverige efter förebild från andra länder inrätta ett eller flera centrum för diagnostik och rehabilitering av särskilt svårdiagnostiserade hjärnskadade. Sannolikt bör ett sådant centrum förläggas i anslutning till någon universitetsklinik där mycket av kunskaper, erfarenheter och teknisk utrustning redan finns. Utskottet anser också att staten bör anvisa medel till inrättandet av ett sådant centrum.

dels att utskottet under mom. 37 bort hemställa:

37. beträffande *vården av svårt hjärnskadade* att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So227 yrkandena 15

och 16 och med anledning av motion 1989/90:So456 till *Centrum för diagnostik och rehabilitering av vissa svårdiagnostiserade hjärnskador* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 10 000 000 kr.,

1989/90:SoU17

27. Statsbidrag till särskilda ungdomsmottagningar m.m. (mom. 38)

Anita Stenberg (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 72 börjar med "Utskottet är" och slutar med "1 och 2." bort ha följande lydelse:

En utbyggnad av de särskilda ungdomsmottagningarna är så angelägen att staten enligt utskottets mening under ett utvecklingsskede bör ekonomiskt stödja en sådan utbyggnad. Medel bör anvisas för budgetåret 1990/91. För ändamålet erfordras 5 milj.kr.

dels att utskottet under mom. 38 bort hemställa:

38. beträffande *statsbidrag till särskilda ungdomsmottagningar m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So468 till *Bidrag till särskilda ungdomsmottagningar* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 5 000 000 kr.,

28. Statlig barnombudsmannatjänst (mom. 39)

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 75 börjar med "Utskottet anser att barnens" och slutar med "regeringen till känna." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att barnens villkor i samhället och barnens utsatthet med rätta har kommit att uppmärksammas alltmer. Utskottet vill återigen understryka att utskottet ser positivt på åtgärder som syftar till en bättre bevakning av barnens intressen. Vilka åtgärder som bör vidtas på området bör, enligt utskottets mening, utredas på lämpligt sätt. Utskottet noterar att en proposition med anledning av FN:s konvention om barnets rättigheter inom kort kommer att föreläggas riksdagen. Sveriges åtaganden vid en ratificering av konventionen bör enligt utskottet beaktas i sammanhanget.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med avslag på motion 1989/90:So638 (vpk) yrkande 2 samt med anledning av motionerna 1989/90:So625 (fp) yrkande 13, 1989/90:So629 (mp) delvis, 1989/90:So636 (c) och 1989/90:So641 (s) som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 39 bort hemställa:

39. beträffande *statlig barnombudsmannatjänst*

att riksdagen med avslag på motion 1989/90:So638 yrkande 2 samt med anledning av motionerna 1989/90:So625 yrkande 13, 1989/90:So629 delvis, 1989/90:So636 och 1989/90:So641 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

29. Medelsanvisningen till Barnmiljörådet (mom. 40)

1989/90:SoU17

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 75 börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "(vpk) yrkande 1." bort ha följande lydelse:

Barnmiljörådet har enligt utskottet en viktig uppgift att fylla när det gäller att bevaka barnens intressen i samhället. Det är därför, enligt utskottets mening, angeläget att rådet erhåller ökade resurser, så att rådet kan tillsätta de tjänster som behövs. Utskottet tillstyrker förslaget i motion So638 (vpk) yrkande 1 och förslår att till anslaget F 3. Barnmiljörådet anvisas ett förslagsanslag på 5 172 000 kr.

dels att utskottet under mom. 40 bort hemställa:

40. beträffande *medelsanvisningen till Barnmiljörådet*
att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So638 yrkande 1 och med anledning av propositionen till *Barnmiljörådet* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 5 172 000 kr.,

30. Statsbidrag för att minska helgtjänstgöringen inom hemtjänsten m.m. (mom. 42)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 76 börjar med "Utskottet anser" och slutar med "och 2." bort ha följande lydelse:

Utskottet gör nu följande bedömning.

Erfarenheten pekar på att arbetstidsförkortningar har en mycket stor betydelse för att öka ett arbetes attraktivitet. De försök som gjorts inom sjukvården och socialtjänsten med förkortad arbetstid och minskad helgtjänstgöring har inneburit minskad personalomsättning och gjort det lättare att anställa ny personal. Ett samband mellan arbetsvillkor och sjukfrånvaro har genom statistik också kunnat påvisas.

Utskottet anser därför att särskilda statsbidrag bör utgå för att stimulera kommuner och landsting att inom vården minska helgtjänstgöringen så att ingen behöver arbeta mer än var tredje helg och på sikt endast en helg per månad. Inom hemtjänsten bör arbetet förändras genom att den dagliga arbetstiden förkortas med två timmar per dag. En del av arbetstidsförkortningen bör användas till fortbildning.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So269 (vpk) yrkandena 1 delvis och 2 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 42 bort hemställa:

42. beträffande *statsbidrag för att minska helgtjänstgöringen inom hemtjänsten m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So269 yrkandena 1 delvis och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

31. Medelsanvisningen till social hemhjälp, ålderdomshem m.m. (mom. 43)

1989/90:SoU17

Under förutsättning av bifall till reservation 30

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 76 börjar med "Följaktligen avstyrker" och på s. 77 slutar med "kalenderåret 1990." bort ha följande lydelse:

Till följd av vad utskottet anfört om särskilda statsbidrag för att bl.a. minska helgtjänstgöringen inom hemtjänsten tillstyrker utskottet yrkande 4 i samma motion och föreslår att till anslaget G 1. Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m. anvisas 1 000 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit.

dels att utskottet under mom. 43 bort hemställa:

43. beträffande *medelsanvisningen till social hemhjälp, ålderdomshem m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So269 yrkande 4 och med anledning av propositionen till *Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m.* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 4 157 821 000 kr..

32. Statligt stöd för utbyggnaden av gruppbofästäder (mom. 44)

Rosa Östh och Göran Engström (båda c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 79 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "av gruppbofästäder." bort ha följande lydelse:

Utskottet erinrar om riksdagens tillkännagivande till regeringen hösten 1989 i denna fråga.

Enligt utskottets uppfattning är gruppbofästäder särskilt lämpliga för de senildementa. Denna boendeform är emellertid mycket dåligt utbyggd. För att stimulera utbyggnaden anser utskottet att gällande regler snarast bör ses över. Flexibla planlösningar där ett större antal lägenheter än för närvarande ingår i kollektivet borde kunna påskynda utbyggnaden. Medel bör redan nu anvisas för ändamålet.

Utskottet tillstyrker med det anförda motion So314 (c) yrkande 6 att riksdagen för budgetåret 1990/91 bör anslå 500 milj.kr. i statligt stöd för utbyggnaden av gruppbofästäder.

dels att utskottet under mom. 44 bort hemställa:

44. beträffande *statligt stöd för utbyggnaden av gruppbofästäder*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So314 yrkande 6 till *Statligt stöd för utbyggnaden av gruppbofästäder* för budgetåret 1990/91 under femte huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag på 500 000 000 kr..

33. Inrättande av ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp (mom. 47)

1989/90:SoU17

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 81 börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "avstyrks därför." bort ha följande lydelse:

Utskottet gör nu följande bedömning.

För familjer med barn som har ett ovanligt handikapp uppstår speciella problem. Exempel på sådana handikapp är cystisk fibros, barnreumatism, tarmsjukdomar och muskeldystrofi. Dessa sjukdomar är så pass ovanliga att kunskapen hos de personer, såsom lärare och vårdpersonal, som kommer i kontakt med barnet ofta är dålig. Detta innebär enligt utskottet, att förståelsen för barnets speciella problem blir bristfällig och att föräldrarna får ett dåligt stöd i hur man skall ta hand om barnet.

Utskottet anser det därför viktigt att det ges förutsättningar att bygga upp specialistkompetens inom dessa handikappområden. Utskottet tillstyrker förslaget i motion So227 (fp) yrkande 2 att ett träningscenter för barn med ovanliga sjukdomar inrättas. Detta center skall kunna fungera som ett stöd för föräldrarna under barnets uppväxt och ge kunskap när sådan saknas hos andra instanser.

dels att utskottet under mom. 47 bort hemställa:

47. beträffande *inrättande av ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So227 yrkande 2 beslutar att inrätta ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp,

34. Bidrag till ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp (mom. 48)

Under förutsättning av bifall till reservation 33

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 81 börjar med "I öljaktligen avstyrker" och slutar med "samma motion." bort ha följande lydelse:

Till följd av vad utskottet anfört om inrättande av ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp tillstyrker utskottet yrkande 3 i samma motion och föreslår att riksdagen anslår 11 milj.kr. till detta ändamål.

dels att utskottet under mom. 48 bort hemställa:

48. beträffande *Bidrag till ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:227 yrkande 3 till *Bidrag till ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp* för budgetåret 1990/91 under femte huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag på 11 000 000 kr.,

35. Medelsanvisningen till Bidrag till handikapporganisationer (mom. 49)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 82 börjar med "Med hänsyn till" och slutar med "till handikapporganisationer." bort ha följande lydelse:

Handikapporganisationerna har, enligt utskottet, en avgörande betydelse för utvecklingen av synen på handikapp och handikappfrågor. Dessa organisationer har höga merkostnader för sin verksamhet därför att många av de personer de organiserar har olika slag av funktionshinder. Utskottet anser inte att den ökning av organisationsstödet som föreslås i budgetpropositionen är tillräcklig för att handikapporganisationerna skall ges reella möjligheter att driva sin verksamhet. Utskottet tillstyrker motion So227 (fp) yrkande 18 och föreslår att ytterligare 25 milj.kr. anvisas till handikapporganisationerna. Härutöver måste organisationerna kompenseras för ökade kostnader på grund av skattereformen.

Detta tillgodoser i allt väsentligt även motionerna So296 yrkande 11 och So315 yrkande 2.

dels att utskottet under mom. 49 bort hemställa:

49. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till handikapporganisationer*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So227 yrkande 18 och med anledning av propositionen och motionerna 1989/90:So296 yrkande 11 och 1989/90:So315 yrkande 2 till *Bidrag till handikapporganisationer* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 104 075 000 kr.,

36. Medelsanvisningen till Bidrag till handikapporganisationer (mom. 49)

Rosa Östh och Göran Engström (båda c)

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 82 som börjar med "Med hänsyn till" och slutar med "till handikapporganisationer." bort ha följande lydelse:

De handikappades egna organisationer utför, enligt utskottet, ett betydelsefullt arbete och spelar en viktig roll i arbetet med att finna förbättringar för de handikappade. Utskottet anser att arbetet i handikapporganisationerna inte kan utföras tillfredsställande med nuvarande alltför knappa resurser. Utskottet tillstyrker motion So296 (c) yrkande 11 och föreslår att anslaget, utöver vad regeringen föreslagit, höjs med 10 milj.kr.

Detta tillgodoser delvis även motionerna So227 yrkande 18 och So315 yrkande 2.

dels att utskottet under mom. 49 bort hemställa:

49. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till handikapporganisationer*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So296 yrkande 11 och med anledning av propositionen och motionerna 1989/90:So227 yrkande 18 och 1989/90:So315 yrkande 2 till *Bidrag till handikapporganisationer* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 89 075 000 kr.,

37. Medelsanvisningen till Bidrag till handikapporganisationer (mom. 49)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 82 börjar med "Med hänsyn till" och slutar med "till handikapporganisationer." bort ha följande lydelse:

För att stärka de funktionshindrades inflytande i samhället är det, enligt utskottet, nödvändigt att förbättra handikapporganisationernas möjligheter att fungera. Utskottet anser att de centrala handikapporganisationerna måste ta på sig uppgiften att informera och utbilda de lokala föreningarna. Enligt utskottet är det därför mycket olyckligt att handikapprörelsen trots det påslag som föreslås i budgetpropositionen, genom de allmänna kostnadsökningarna och effekterna av skattereformen, i själva verket får vidkännas en minskning av statsbidragen. Utskottet tillstyrker motion So315 (vpk) yrkande 2 och anser att en ytterligare höjning av statsbidraget med 7 milj.kr. bör göras.

Detta tillgodoser delvis även motionerna So227 yrkande 18 och So296 yrkande 11.

dels att utskottet under mom. 49 bort hemställa:

49. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till handikapporganisationer*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So315 yrkande 2 och med anledning av propositionen och motionerna 1989/90:So227 yrkande 18 och 1989/90:So296 yrkande 11 till *Bidrag till handikapporganisationer* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 86 075 000 kr.,

38. Bidrag till anhörig- och demensföreningarna (mom. 50)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 83 börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "yrkande 6." bort ha följande lydelse:

Att uppleva att en nära anhörig blir psykiskt sjuk är, enligt utskottet, en stor påfrestning. Många håller länge problemet ifrån sig och den sjuke kan därför alltför sent komma till vård och då under dramatiska former. Utskottet anser det därför viktigt att det finns lättillgänglig information om vad olika symptom kan bero på, vart man vänder sig med sina frågor och hur den sjuke kan få vård. Anhöriga kan bl.a. behöva stöd för egen del och stöd att kunna vara det nätverk patienten så väl behöver. Utskottet anser att de anhörigas

organisationer, som här har en stor uppgift att fylla, bör stödjas. Utskottet tillstyrker motion So432 (fp) yrkande 6 och föreslår att riksdagen som stöd till anhörig- och demensföreningarna anslår 5 milj.kr.

dels att utskottet under mom. 50 bort hemställa:

50. beträffande *bidrag till anhörig- och demensföreningarna* att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So432 yrkande 6 för budgetåret 1990/91 under femte huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag på 5 000 000 kr.,

39. Värdesäkring av grundbidraget för bilstöd (mom. 52)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 84 börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "yrkande 9." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att grundbidraget för bilstöd, som för närvarande är 50 000 kr., bör följa kostnadsutvecklingen. Vad utskottet anfört bör riksdagen med anledning av motion So227 (fp) yrkande 9 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 52 bort hemställa:

52. beträffande *värdesäkring av grundbidraget för bilstöd* att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So227 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

40. Medelsanvisningen till Bilstöd till handikappade (mom. 53)

Under förutsättning av bifall till reservation 39

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 84 börjar med "Följaktligen avstyrker" slutar med "till handikappade." bort ha följande lydelse:

Till följd av vad utskottet anfört om värdesäkring av grundbidraget för bilstöd tillstyrker utskottet motion So227 (fp) yrkande 10 om att anslaget G 11. Bilstöd till handikappade för budgetåret 1990/91 bör höjas med 15 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit.

dels att utskottet under mom. 53 bort hemställa:

53.beträffande *medelsanvisningen till Bilstöd till handikappade* att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So227 yrkande 10 och med anledning av propositionen till *Bilstöd till handikappade* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 229 163 000 kr.,

41. Beräkning av medel för stöd till kvinnojourer (mom. 57)

1989/90:SoU17

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 89 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "i resterande del." bort ha följande lydelse:

En kartläggning av stödet till kvinnojourerna pågår för närvarande. Redan nu bör dock det statliga stödet till kvinnojourerna förstärkas enligt utskottets mening. Även kvinnojourernas riksorganisation bör omedelbart få ekonomiska möjligheter att bli en väl fungerande organisation, som kan stödja kvinnojourerna runt om i landet, anser utskottet. I likhet med motionärerna anser utskottet att ett bidrag på 2 milj.kr. bör utgå till riksorganisationen och ytterligare 3 milj.kr. ställas till kvinnojourernas disposition.

Utskottet tillstyrker därför förslaget i motion So208 (fp) i resterande del och föreslår — med anledning även av motionerna So213 (c) yrkande 12 i resterande del, So270 (vpk) yrkande 2 och So323 (c) yrkande 6 i resterande del — att anslaget H 3. Bidrag till organisationer i detta syfte räknas upp med ytterligare 5 milj.kr.

dels att utskottet under mom. 57 bort hemställa:

57. beträffande *beräkning av medel för stöd till kvinnojourer* att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So208 delvis samt med anledning av motionerna 1989/90:So213 yrkande 12 delvis, 1989/90:So270 yrkande 2 delvis och 1989/90:So323 yrkande 6 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

42. Beräkning av medel för stöd till kvinnojourer (mom. 57)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 89 börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "i resterande del." bort ha följande lydelse:

Kvinnjourernas verksamhet är nu fast etablerad och bör således inte bedömas som ett provisorium i anslagssammanhang, anser utskottet. För närvarande görs en kartläggning av stödet till kvinnojourerna. Utskottet anser det dock angeläget att kvinnojourernas riksorganisation, ROKS, omedelbart får ökade anslag för att kunna genomföra sin verksamhetsplanering.

Utskottet tillstyrker därför förslaget i motion So270 (vpk) yrkande 2 och föreslår — med anledning även av motionerna So208 (fp) i resterande del, So213 (c) yrkande 12 i resterande del, och So323 (c) yrkande 6 i resterande del — att anslaget H 3. Bidrag till organisationer i detta syfte räknas upp med ytterligare 2 milj.kr.

dels att utskottet under mom. 57 bort hemställa:

57. beträffande *beräkning av medel för stöd till kvinnojourer* att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So270 yrkande 2 delvis samt med anledning av motionerna 1989/90:So208 delvis,

1989/90:So213 yrkande 12 delvis och 1989/90:So323 yrkande 6 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

1989/90:SoU17

43. Uttalande om stöd till mansjourer (mom. 58)

Rosa Östh och Göran Engström (båda c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 89 börjar med "Utskottet anser det" och på s. 90 slutar med "yrkande 2 avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det mycket angeläget att mansjourerna ges tillräckliga resurser att fortsätta och även utveckla sin viktiga verksamhet. Det finns, enligt utskottets mening, också ett behov av fler kriscentra för män runt om i landet. Det statliga stödet till mansjourerna bör därför öka. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So213 (c) yrkande 14 och So646 (c) yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 58 bort hemställa:

58. beträffande *uttalande om stöd till mansjourer* att riksdagen med anledning av motionerna 1989/90:So213 yrkande 14 och 1989/90:So646 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

44. Uttalande om särskild anslagspost för Föreningen fruktdrycker (mom. 60)

Rosa Östh (c), Gudrun Schyman (vpk), Anita Stenberg (mp) och Göran Engström (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 91 börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "vpk, mp)." bort ha följande lydelse:

Föreningen fruktdrycker bedriver, enligt utskottets uppfattning, ett värdefullt arbete när det gäller att ge information i alkoholfrågor och öka efterfrågan på alkoholfria alternativ. Utskottet anser i likhet med motionärerna att det inte kan anses tillfredsställande att föreningen skall erhålla sitt verksamhetsbidrag på sätt som sker i dag. Föreningen bör erhålla ett fast organisationsstöd genom en särskild anslagspost under H 3. Bidrag till organisationer. Detta bör riksdagen med anledning av motion So248 (c, s, m, fp, vpk, mp) som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 60 bort hemställa:

60. beträffande *uttalande om särskild anslagspost för Föreningen fruktdrycker* att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So248 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

45. Beräkning av medel för stöd till drogförebyggande arbete genom folkrörelserna (mom. 61)

Rosa Östh och Göran Engström (båda c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 92 börjar med "Betydande bidrag" och på s. 93 slutar med "(mp) yrkande 2." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att den verksamhet som pågår är positiv men att ytterligare insatser på området är påkallade. Utskottet delar uppfattningen i motion So321 (c) om behovet av en riksomfattande kampanj mot alkohol, som bl.a. skall väcka opinion för en förändrad attityd till droger och utveckla de förebyggande insatserna genom en satsning på drogfria miljöer.

Utskottet tillstyrker därför förslagen i motion So321 (c) yrkandena 3 och 9 och föreslår att anslaget H 3. Bidrag till organisationer i detta syfte räknas upp med ytterligare 10 milj. kr. Med anledning härav får det huvudsakliga syftet med motion So316 (mp) yrkande 2 anses bli tillgodosett. Motionen avstyrks.

dels att utskottet under mom. 61 bort hemställa:

61. beträffande *beräkning av medel för stöd till drogförebyggande arbete genom folkrörelserna*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So321 yrkande 3 delvis, med anledning av motion 1989/90:So321 yrkande 9 och med avslag på motion 1989/90:So316 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

46. Beräkning av medel för stöd till drogförebyggande arbete genom folkrörelserna (mom. 61)

Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 92 börjar med "Betydande bidrag" och på s. 93 slutar med "(mp) yrkande 2." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att folkrörelserna måste få utökade möjligheter att engagera sig i arbetet med att förebygga narkotikamissbruk. Utskottet delar därför uppfattningen i motion So316 (mp) yrkande 2 att stödet till folkrörelserna bör öka. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So316 (mp) yrkande 2 och So321 (c) yrkande 9 som sin mening ge regeringen till känna. Utskottet är dock inte berett att nu tillstyrka förslaget i motion So321 (c) yrkande 3 om en höjning av anslaget. Motionsyrkandet avstyrks.

dels att utskottet under mom. 61 bort hemställa:

61. beträffande *beräkning av medel för stöd till drogförebyggande arbete genom folkrörelserna*

att riksdagen med avslag på motion 1989/90:So321 yrkande 3

delvis samt med anledning av motionerna 1989/90:So316 yrkande 2 och 1989/90:So321 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

1989/90:SoU 17

47. Beräkning av medel för stöd till organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete (mom. 62)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 93 börjar med "Riksdagen gav" och på s. 94 slutar med "(mp) yrkande 8." bort ha följande lydelse:

Riksdagen gav förra året regeringen till känna att anslaget till ideella organisationer som bedriver socialt rehabiliteringsarbete borde ökas. Utskottet är därför positivt till att regeringen nu föreslår att statsbidraget till dessa organisationer skall höjas. Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att organisationerna utför ett angeläget arbete med vård och behandling av missbrukare. Nya metoder inom missbrukarvården bör prövas, och insatser i ideell regi har visat sig vara framgångsrika. Det ekonomiska stödet till organisationer som bedriver vård och rehabilitering bör därför, enligt utskottets mening, ökas ytterligare.

Utskottet tillstyrker därför förslaget i motion So317 (fp) yrkande 9 och föreslår — med anledning även av motionerna So286 (c) och So318 (mp) yrkande 8 — att anslaget H 3. Bidrag till organisationer i detta syfte räknas upp med ytterligare 10 milj.kr.

dels att utskottet under mom. 62 bort hemställa:

62. beträffande *beräkning av medel för stöd till organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So317 yrkande 9 delvis samt med anledning av motionerna 1989/90:So286 delvis och 1989/90:So318 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

48. Beräkning av medel för stöd till organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete (mom. 62)

Rosa Östh (c), Anita Stenberg (mp) och Göran Engström (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 93 börjar med "Riksdagen gav" och på s. 94 slutar med "(mp) yrkande 8." bort ha följande lydelse:

Riksdagen gav förra året regeringen till känna att anslaget till ideella organisationer som bedriver socialt rehabiliteringsarbete borde ökas. Utskottet är därför positivt till att regeringen nu föreslår att statsbidraget till dessa organisationer skall höjas. Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att organisationerna utför ett angeläget arbete med vård och behandling av missbrukare. Samhällsstödet till nykterhetsrörelsen bör därför, enligt utskottets uppfattning, öka ytterligare.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So286 (c), So317 (fp) yrkande 9 och So318 (mp) yrkande 8 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 62 bort hemställa:

62. beträffande *beräkning av medel för stöd till organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete*

att riksdagen med anledning av motionerna 1989/90:So286 delvis, 1989/90:So317 yrkande 9 delvis och 1989/90:So318 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

49. Medelsanvisningen till Bidrag till organisationer (mom. 64)

Under förutsättning av bifall till reservationerna 41 och 47

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 94 börjar med "Utskottet tillstyrker den föreslagna" och slutar med "till organisationer." bort ha följande lydelse:

Till följd av vad utskottet ovan förordat beträffande anslaget H 3. Bidrag till organisationer bör riksdagen till anslaget anvisa 15 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit.

dels att utskottet under mom. 64 bort hemställa:

64. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till organisationer* att riksdagen med bifall till motionerna 1989/90:So208 delvis och 1989/90:So317 yrkande 9 delvis, med anledning av propositionen och motionerna 1989/90:So213 yrkande 12 delvis, 1989/90:So270 yrkande 2 delvis, 1989/90:So323 yrkande 6 delvis och 1989/90:So286 delvis samt med avslag på motion 1989/90:So321 yrkande 3 delvis till *Bidrag till organisationer* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 74 135 000 kr.,

50. Medelsanvisningen till Bidrag till organisationer (mom. 64)

Under förutsättning av bifall till reservation 45

Rosa Östh och Göran Engström (båda c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 94 börjar med "Utskottet tillstyrker den föreslagna" och slutar med "till organisationer." bort ha följande lydelse:

Till följd av vad utskottet ovan förordat beträffande anslaget H 3. Bidrag till organisationer bör riksdagen till anslaget anvisa 10 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit.

dels att utskottet under mom. 64 bort hemställa:

64. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till organisationer* att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So321 yrkande 3

delvis, med anledning av propositionen samt med avslag på motionerna 1989/90:So208 delvis, 1989/90:So213 yrkande 12 delvis, 1989/90:So270 yrkande 2 delvis, 1989/90:So323 yrkande 6 delvis, 1989/90:So286 delvis och 1989/90:So317 yrkande 9 delvis till *Bidrag till organisationer* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 69 135 000 kr.,

51. Medelsanvisningen till Bidrag till organisationer (mom. 64)

Under förutsättning av bifall till reservation 42

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 94 börjar med "Utskottet tillstyrker den föreslagna" och slutar med "till organisationer." bort ha följande lydelse:

Till följd av vad utskottet ovan förordat beträffande anslaget H 3. Bidrag till organisationer bör riksdagen till anslaget anvisa 2 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit.

dels att utskottet under mom. 64 bort hemställa:

64. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till organisationer* att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So270 yrkande 2 delvis, med anledning av propositionen och motionerna 1989/90:So208 delvis, 1989/90:So213 yrkande 12 delvis och 1989/90:So323 yrkande 6 delvis samt med avslag på motionerna 1989/90:So321 yrkande 3 delvis, 1989/90:So286 delvis och 1989/90:So317 yrkande 9 delvis till *Bidrag till organisationer* för budgetåret 1990/91 anvisar ett reservationsanslag på 61 135 000 kr.,

Särskilda yttranden

1. Insatser mot aids (mom. 11 och 12)

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anför:

Vi anser det angeläget att den verksamhet som vi i vår motion So429 (m) har framhållit som nödvändig kan genomföras. Under utskottsbehandlingen av regeringens förslag till anslag under A 5 har vi erfart att betydande medel finns i reservation från tidigare år. Vi anser att dessa i första hand bör komma till användning. Om ytterligare medel skulle erfordras avser vi att återkomma.

2. Kamratföreningen Nu (mom. 13)

1989/90:SoU17

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anför:

Vi anser att kamratföreningens verksamhet är mycket angelägen mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i detta fall. Därför bör det vara en självklarhet att denna förenings önskemål behandlas positivt. Det ankommer dock på socialdepartementet och socialstyrelsen att fördela det statliga stödet.

Oppositionspartiernas i reservationer anmälda anslagsalternativ

1989/90:SoU17

Bilaga

	m	fp	c	vpk	mp
A 4				+ 150 000	+ 150 000
A 5				+ 6 500 000	
E 4		+ 5 500 000	+ 5 500 000	+ 5 500 000	+ 5 500 000
E 8			+ 406 000	+ 500 000	
E 13 ¹		+ 3 000 000			
E 16 ²				+2 010 000 000	
(E 16) ³		+229 000 000			
(E 16) ⁴		100 000 000			
(E 16) ⁵		20 000 000			
(E 16) ⁶		10 000 000			
(E 16) ⁷		10 000 000			
(E 16) ⁸					5 000 000
F 3				+ 700 000	
G 1 ⁹				1 000 000 000	
(G 7) ¹⁰			+ 500 000 000		
(G 1) ¹¹		+ 11 000 000			
G 10		+ 25 000 000	+10 000 000	+ 7 000 000	
(G 10) ¹²		+ 5 000 000			
G 11 ¹³		+ 15 000 000			
H 3		+ 15 000 000 ¹⁴	+10 000 000 ¹⁵	+ 2 000 000 ¹⁶	
	0	448 500 000	30 906 000	3 032 350 000	10 650 000

¹Tobaksinformation.

²Minskad helgtjänstgöring i vården m.m. 2 000 000 000 + psykoterapeutisk behandling 10 000 000.

³Köer i vården, därav 29 000 000 icke utnyttjad reservation.

⁴Eget rum i vården.

⁵Vård och boendialternativ för psykiskt sjuka.

⁶Rehabilitering av tortyroffer.

⁷Vård av svårt hjärnskadade.

⁸Särskilda ungdomsmottagningar.

⁹Minskad helgtjänstgöring m.m. i hemtjänsten.

¹⁰Utbyggnad av gruppbofästigheter.

¹¹Träningscenter för barn med ovanliga handikapp.

¹²Anhörig- och demensföreningar.

¹³Värdesäkring av grundbidraget.

¹⁴Kvinnojourer 5 000 000, rehabiliteringsarbete 10 000 000.

¹⁵Drogförebyggande arbete genom folkrörelser.

¹⁶Kvinnojourer.

När anslaget siffror satts inom parentes innebär det att frågan om ökade medel behandlats i anslutning till anslaget i fråga men inte inom anslaget.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Proposition 1989/90:100 bil. 7	2
Motioner	5
Inriktningen av socialpolitiken	13
Budgetpropositionen	13
Motionsförslag om socialpolitikens inriktning	19
Utskottet	33
Anslag	41
Socialdepartementet m.m. (A 1, A 4 och A 5)	41
Informationsförsörjning (A 4)	41
Insatser mot aids (A 5)	42
Medelsanvisningen i övrigt	47
Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m.m. (C 1, C 4, C 6 och C 7)	48
Hälsa- och sjukvård m.m. (E 1, E 3—E 9 och E 11—E 19)	48
Socialstyrelsen (E 1)	48
Statens rättsläkarstationer (E 4)	49
Statens institut för psykosocial miljömedicin (E 8) .	52
Bidrag till hälsoupplýsning, m.m. (E 13)	53
Bidrag till allmän sjukvård m.m. (E 16)	55
Hälsa- och sjukvården i krig	59
Övriga medelsanvisningar till Hälsa- och sjukvård .	62
Övriga motioner om hälsa- och sjukvård	62
Omsorg om barn och ungdom (F 1—F 4)	72
Barnmiljörådet (F 3)	72
Medelsanvisningen i övrigt	75
Omsorg om äldre och handikappade (G 1—G 3 och G 5—G 12)	75
Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m. (G 1)	75
Kostnader för viss verksamhet för handikappade (G 7)	79
Bidrag till handikapporganisationer (G 10)	81
Bilstöd till handikappade (G 11)	83
Godkännande av riktlinjer för Statsbidrag till ser- vicelinjer m.m.	85
Medelsanvisningen i övrigt	85
Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapoli- tik (H 1—H 4)	85
Bidrag till organisationer (H 3)	85
Medelsanvisningen i övrigt	95
Internationell samverkan (I 1—I 3)	95
Hemställan	95
Reservationer	103
1—3. Inriktningen av socialpolitiken m.m. (mom. 1 och 5—8) av m resp. fp resp. c	103

4. En social välfärdsutredning (mom. 2) av vpk	109
5. Ökad valfrihet inom den sociala tjänstesektorn och inom hälso- och sjukvården (mom. 3 och 4) av fp, m, c	110
6. Åtgärder för en värdig vård (mom. 9) av mp	111
7. Medelsanvisningen till Informationsförsörjning (mom. 10) av vpk, mp	112
8. Skolans sex- och samlevnadsundervisning m.m. (motiv. till mom. 11) av vpk	112
9. Medelsanvisningen till Insatser mot aids (mom. 12) av vpk	113
10. En regional tillsynsenhet i Uppsala (mom. 16) av m, c	113
11. En regional tillsynsenhet i Jönköping (mom. 17) av fp	114
12. Medelsanvisningen till Statens rättsläkarstationer (mom. 19) av fp, c, vpk, mp	114
13—14. Medelsanvisningen till IPM (mom. 20) av c resp. vpk	114
15. Medel för tobaksinformation (mom. 21) av fp, c	115
16. Statsbidrag till minskad helgtjänstgöring (mom. 23) av vpk	116
17. Statsbidrag till psykoterapeutisk behandling (mom. 24) av vpk	116
18. Medelsanvisningen till Bidrag till allmän sjukvård m.m. (mom. 25) av vpk	117
19. Målet för hälso- och sjukvården i krig (mom. 26) av fp, m	117
20. Köer i vården m.m., (mom. 31 och 32) av fp	117
21. Köer i vården (motiv. till mom. 31) av m	118
22. Ombyggnad inom vårdinstitutioner (mom. 33) av fp	118
23. Ombyggnad inom vårdinstitutioner (motiv. till mom. 33) av m	119
24. Utbyggnaden av vård- och boendialternativ för psykiskt sjuka (mom. 34) av fp	119
25. Statsbidrag för rehabilitering av tortyroffer (mom. 36) av fp	120
26. Vården av svårt hjärnskadade (mom. 37) av fp	120
27. Statsbidrag till särskilda ungdomsmottagningar m.m. (mom. 38) av mp	121
28. Statlig barnombudsmannatjänst (mom. 39) av mp	121
29. Medelsanvisningen till Barnmiljörådet (mom. 40) av vpk	122
30. Statsbidrag för att minska helgtjänstgöringen inom hemtjänsten m.m. (mom. 42) av vpk	122
31. Medelsanvisningen till social hemhjälp, ålderdomshem m.m. (mom. 43) av vpk	123

32. Statligt stöd för utbyggnaden av gruppbo- städer (mom. 44) av c	123
33. Inrättande av ett träningscenter för barn med ovan- liga handikapp (mom. 47) av fp	124
34. Bidrag till ett träningscenter för barn med ovanliga handikapp (mom. 48) av fp	124
35—37. Medelsanvisningen till Bidrag till handikapp- organisationer (mom. 49) av fp resp. c resp. vpk	125
38. Bidrag till anhörig- och demensföreningarna (mom. 50) av fp	126
39. Värdesäkring av grundbidraget för bilstöd (mom. 52) av fp	127
40. Medelsanvisningen till Bilstöd till handikappade (mom. 53) av fp	127
41—42. Beräkning av medel för stöd till kvinnojour- er (mom. 57) av fp resp. vpk	128
43. Uttalande om stöd till mansjourer (mom. 58) av c ..	129
44. Uttalande om särskild anslagspost för Föreningen fruktdrycker (mom. 60) av c, vpk, mp	129
45—46. Beräkning av medel för stöd till drogforebyg- gande arbete genom folkrörelserna (mom. 61) av c resp. mp	130
47—48. Beräkning av medel för stöd till organisatio- ner som bedriver rehabiliteringsarbete (mom. 62) av fp resp. c, mp	131
49—51. Medelsanvisningen till Bidrag till organisatio- ner (mom. 64) av fp resp. c resp. vpk	132
Särskilda yttranden	133
1. Insatser mot aids av m	133
2. Kamratföreningen Nu av m	134
Bilaga: Oppositionspartiernas anslagsalternativ	135